

Brexit - razlozi i očekivane posljedice

Šugić, Zlatko

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:561108>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-24**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

«Dr. Mijo Mirković»

ZLATKO ŠUGIĆ

BREXIT – RAZLOZI I OČEKIVANE POSLJEDICE

Diplomski rad

Pula, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

«Dr. Mijo Mirković»

ZLATKO ŠUGIĆ

BREXIT – RAZLOZI I OČEKIVANE POSLJEDICE

Diplomski rad

JMBAG: 0303021941, redoviti student

Studijski smjer: Turizam razvoj

Predmet: Gospodarstvo Europske unije

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: ekonomija

Znanstvena grana: međunarodna ekonomija

Mentor: prof.dr.sc. Ines Kersan-Škabić

Pula, listopad 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani **Zlatko Šugić**, kandidat za magistra poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student _____

Zlatko Šugić

U Puli, 15.11. 2017. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, **Zlatko Šugić** dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „**Brexit – razlozi i očekivane posljedice**“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 15.11.2017. godine

Potpis

Zlatko Šugić

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ULAZAK UJEDINJENOG KRALJEVSTVA U EUROPSKU EKONOMSKU ZAJEDNICU ...	3
2.1. Poslijeratna Europa i stanje u Ujedinjenom Kraljevstvu	3
2.1.1. Potreba za stvaranjem europske integracije - ECSC	4
2.1.2. Plan G i stvaranje Europske ekonomske zajednice bez Ujedinjenog Kraljevstva ..	5
2.2. Razgovori o ulasku Ujedinjenog Kraljevstva u Europsku ekonomsku zajednicu.....	7
2.2.1. Prva aplikacija za ulazak u Europsku ekonomsku zajednicu	7
2.2.2. Druga aplikacija za ulazak u Europsku ekonomsku zajednicu	8
2.2.3. Treća aplikacija i ulazak Ujedinjenog Kraljevstva u Europsku ekonomsku zajednicu	10
3. UJEDINJENO KRALJEVSTVO U UJEDINJENOJ EUROPI	13
3.1. Ujedinjeno Kraljevstvo i veliki doprinos proračunu Europske ekonomske zajednice ..	13
3.1.1. Korektivni mehanizam	15
3.1.2. Referendum o ostajanju u Europskoj ekonomskoj zajednici	16
3.2. Margaret Thatcher i pregovori o većem rabatu.....	18
3.2.1. Kreiranje Britanskog rabata	20
3.2.2. Delorov izvještaj i stvaranje Europske unije.....	22
3.3. Protivljenje Europskoj monetarnoj uniji	23
3.3.1. Crna Srijeda	25
3.3.2. Ratifikacija ugovora iz Maastrichta	26
3.3.3. Odbijanje Schengena	27
3.4. Vladavina Tonia Blaira	28
3.4.1. Odbijanje eura i kriteriji konvergencije	29
3.4.2. Rast popularnosti Stranke nezavisnosti Ujedinjenog Kraljevstva – UKIP	33
3.5. Ekonomska kriza kao novi pokretač nezadovoljstva sa Europskom unijom	37
3.5.1. Turbulentne godine vlade Davida Camerona	39
3.5.2. Britanski veto na fiskalni sporazum i proračun.....	42
3.6. Pregovori o novim uvjetima članstva u Europskoj uniji	44
3.6.1. Stajališta Europske unije u novim pregovorima	47
3.6.2. Rezultati pregovora.....	49
4. REFERENDUM O BREXITU, POSLJEDICE I POČETAK NOVIH PREGOVORA SA EUROPSKOM UNIJOM	51
4.1. Kampanja “Leave“ i “Remain“	51
4.1.1. Trgovinska i ekonomska pitanja u kampanji	52
4.1.2. Imigracija i tržište rada.....	58

4.1.3. Pitanje ugroženosti suvereniteta	61
4.1.4. Pitanje Zajedničke poljoprivredne politike	62
4.1.5. Mogućnosti o sklapanju novog trgovinskog sporazuma sa Europskom unijom	65
4.1.6. Direktne strane investicije u Ujedinjeno Kraljevstvo	68
4.1.7. Izdvajanja i primanja iz proračuna Europske unije.....	71
4.2. Referendum o izlasku iz Europske unije.....	76
4.2.1. Referendum – analiza glasova	78
4.2.2. Ostavka Davida Camerona	82
4.3. Članak 50. Lisabonskog ugovora.....	82
4.3.1. Procedura, ratifikacija i promjene u institucijama Europske unije	84
4.3.2. Izbor Therese May i prijevremeni parlamentarni izbori u UK.....	85
4.3.3. Aktivacija Članka 50. i početak pregovora	86
5. ZAKLJUČAK.....	88
LITERATURA	90
Popis knjiga.....	90
Popis članaka i publikacija	91
Popis tablica i grafova i slika	95
Popis tablica.....	95
Popis slika	95
Popis grafikona	95
Sažetak	97
Summary.....	97

1. UVOD

Odluka stanovnika Ujedinjenog Kraljevstva (u daljnjem tekstu UK) o izlasku iz Europske unije (u daljnjem tekstu EU) jedan je od najbitnijih političko-ekonomskih događaja u 21. stoljeću. Odluka je donesena na referendumu kojeg je tadašnji premijer David Cameron odlučio provesti nakon što je za UK ispregovarao nove uvjete članstva u EU. Odluka Britanaca o izlasku iz EU na prvi pogled može se činiti kao ishitrena i nepromišljena odluka, međutim ona je rezultat dugogodišnjih napetih odnosa između dvije strane.

Cilj ovog rada je ukazati na kompleksnost političkih i ekonomskih odnosa između EU-e i UK-a koje su dovele do odluke o napuštanju EU-a. Pojam Brexit pojavio se nakon najave referenduma, a analiza bi trebala dovesti do zaključka u kojem je zapravo trenutku stvorena sama ideja o izlasku te koliko je ona rezultat ekonomskih, a koliko političkih razloga.

Svrha ovog rada je analiziranje i prezentiranje razloga koji su doveli do takve odluke koja ima ekonomski i politički karakter. Ekonomski podaci mjerljivi su, a rezultat su tržišnih kretanja. Politički razlozi su kompleksniji, a tržište koje političare najviše zanima su ljudi, njihove želje i nadanja koja su rezultat prezentiranih informacija.

U ovom radu istražuje se odnos između UK i EU koji zapravo kreće stvaranjem europskih integracija nakon Drugog svjetskog rata. Stoga će se u drugom poglavlju prikazati kako je izgledala Europa nakon Drugog svjetskog rata, rata koji je znatno utjecao na stvaranje ekonomskih integracija koje su države na europskom tlu primorale na suradnju i zajedničko djelovanje kako bi ojačale svoju ekonomiju. Stvaranje Europske ekonomske zajednice (u daljnjem tekstu EEZ) rezultat je upravo tih ekonomskih integracija kojima se htjelo učvrstiti povezanost država te smanjiti rizik od izbijanja novog rata. Prikazat će se UK koje je kao pobjednik u ratu te kao kolonijalna velesila precijenio svoju poslijeratnu gospodarsku poziciju pri stvaranju EEZ te tako propustio mogućnost utjecaja na njen oblik i politike. U drugom poglavlju prikazan je proces ulaska UK-a u EEZ koji je bio sve samo ne jednostavan, a UK je

morao prihvatiti činjenicu kako su, u odnosu na zemlje članice Zajednice, u podređenom položaju.

Treće poglavlje prikazuje odnose UK-a s ostalim članicama unutar Zajednice, a prikazat će razdoblje od ulaska u Zajednicu, prvog referenduma o ostanku u EEZ, pa sve do potpisivanja Lisabonskog Ugovora. U navedenom poglavlju navest će se i opisati prvi referendum o ostanku u Zajednici koji je UK proveo, a opisat će se i uloga premijerke Margaret Thacher u ugovaranju rabata koji UK dobiva na godišnjoj razini. Također, pozornost će se usmjeriti i na stvaranje Europske unije te produbljenju europske integracije kojoj se UK protivio.

Ugovaranje i ratifikacija Lisabonskog ugovora dogodila se za vrijeme svjetske financijske krize koja je produbila negodovanje milijuna Britanaca nezadovoljnih smjerom kojim se razvija i produbljuje EU. S obzirom na nezadovoljstvo, dogodio se i rast popularnosti čiji je glavni cilj izlazak UK-a iz EU. Upravo u trećem poglavlju prikazat će rast stranke nezavisnosti UK-a takozvanog Ukip-a te tenzije između UK i EU čija su se stajališta o gubitku samostalnosti, ali i upravljanju krizom, sve više udaljavala. Na poslijetku su dovela do novih pregovora o članstvu čiji će se rezultati i odobravanje prezentirati na novom referendumu o ostanku u EU.

U petom poglavlju prikazat će se rezultati referenduma koji su podijelili UK, a koji su rezultirali ostavkom Davida Camerona i doveli UK u nezavidnu situaciju. UK će morati početi pregovore o izlasku iz EU, te isto tako, o novim uvjetima ulaska na europsko tržište po bitno drugačijim uvjetima. U ovom poglavlju prikazat će se i cijena članstva u EU te će se ukazati na ekonomsku vrijednost EU-a i mogućnosti koje se UK-u otvaraju nakon konačnog izlaska iz EU.

Znanstveni radovi mnogih autora i teorijsko znanje istih prikupljeno je iz raznih knjiga stručne literature, a predstavljaju podlogu pri izradi ovog rada. U radu su korištene metode analize i sinteze.

2. ULAZAK UJEDNINENOG KRALJEVSTVA U EUROPSKU EKONOMSKU ZAJEDNICU

U ovom će poglavlju biti opisana Europa nakon Drugog svjetskog rata te potreba za stvaranjem mira u ratom osiromašenoj Europi. Naglasak će biti na ulozi UK-a kao pobjednika u ratu koji je bezuspješno pokušavao imati jednu od glavnih uloga u stvaranju novih integracija na kontinentu. Glavni fokus poglavlja, ali i cijelog rada će se usmjeriti na ulazak UK-a u EEZ u kojoj ista nikada u potpunosti neće naći svoje pravo mjesto.

2.1. Poslijeratna Europa i stanje u Ujedinjenom Kraljevstvu

Padom Berlina i Njemačke završio je Drugi svjetski rat u Europi, a potreba za podjelom uloga postala je glavna tema na kontinentu. UK je iz rata je izašao kao pobjednik, ali s velikim ekonomskim gubitcima. Nacionalni dug 1945. godine iznosio je gotovo 250% BDP-a. Razlog velikih ekonomskih gubitaka osim činjenice kako je gotovo cijela proizvodnja bila usmjerena na održavanje ratne sposobnosti krio se u velikoj povezanosti UK-a s državama Commonwealtha¹ koje su uz SAD-e bile glavni trgovinski partneri. Iako znatno oslabljeno UK je i dalje imao najjaču ekonomiju u Europi. Pitanja koja su postajala aktualna vezala su se za gospodarski oporavak UK-a i Europe, ali i potrebu stvaranja zapadnog europskog bloka koji će se moći suprotstaviti rastućoj opasnosti Sovjetskog Saveza i komunizma na istoku kontinenta. Napeti odnosi sa Francuskom nikako nisu popravljali situaciju. Mnoga otvorena pitanja poput kolonija Sirije i Libanona, podjele pokrajine Ruhr u Njemačkoj i ostalih, dovela su odnose između dvije države na niske razine koje će jednim dijelom obilježiti njihove odnose u godinama koje će slijediti.

U svom radu Young (2000) objasnio je kako se uloga SAD-a u obnovi Europe sastojala od financijske pomoći u izgradnji i obnovi ekonomija pod nazivom "Marshall Plan". Plan se provodio četiri godine, a u tom razdoblju u europske zemlje plasirano je preko 13 milijardi dolara. Nakon primljene pomoći sve zemlje podigle su svoju

¹ Commonwealth je zajednica država koje su nekoć tvorile Britansko Carstvo, a poslije su zadržale neke veze i suradnju te priznaju britanskog monarha kao vrhovnog poglavara. Ova zajednica danas broji 53 članice među kojima su između ostalih i Kanada, Australija, Indija i Novi Zeland.

ekonomiju u odnosu na onu prijeratnu. UK, iako nije imao problema sa prihvaćanjem pomoći, vidio je ovu pomoć kao pokušaj da SAD poveže europske države u određenu zamišljenu cjelinu, što mu nije odgovaralo. UK je htio zaštititi svoje interese, odnosno svoju trgovinu i povezanost s Commonwealthom. Kako je naveo Young (2000), tadašnji ministar vanjskih poslova Ernest Bevin, nakon primljene pomoći govorio je kako UK nije protiv europske kooperacije i suradnje nego da pomoć vidi kao način jačanja UK na internacionalnoj sceni, a ne kao korak prema gubitku samostalnosti. S druge strane Bevin je postajao sve veći zagovornik stvaranja "Treće sile", odnosno jačanja UK-a, koji je trebao postati konkurentno SAD-u i Sovjetskom Savezu. Način postizanja tog cilja, Bevin je vidio kroz stvaranje carinske unije između europskih država i UK-a, uključujući i Commonwealth. Protivnici navedene ideje su govorili kako bi takva unija značajno oštetila povlaštenu britansku trgovinu za zemlje Commonwealtha i oslabila UK. Bevin je naposljetku odustao od svoje ideje jer je uvidio kako su veze između UK-a i SAD-a preuske te bi stvaranje treće sile stvorilo prijetnju jedinstvenosti anti-sovjetskog saveza, a i carinska unija koju je zagovarao u tom trenutku nije bila moguća.

2.1.1. Potreba za stvaranjem europske integracije - ECSC

Churchill je u svom govoru na sveučilištu u Zurichu (1946.) predstavio potrebe stvaranja "Sjedinjenih Država Europe" te moguću uspostavu kvalitetnih odnosa između Francuske i Zapadne Njemačke kao ključa stabilnosti na europskom kontinentu. Upravo Schumanovim planom² 1950. godine krenulo se u stabilizaciju odnosa između te dvije države. Francuska i Zapadna Njemačka su osnovale naddržavna tijela koja su nadgledala i omogućavala zajedničku proizvodnju ugljena i čelika. Uspostavom naddržavnih tijela zapadni savez dobio je još jednog člana – Zapadnu Njemačku koja se svojim stajalištima sve više okretala prema zapadu

² Schumanov plan je plan kojim je francuski ministar Robert Schuman 1950. godine predložio regulaciju odnosa na području crne metalurgije (ugljen i čelik) kojom je pod zajednički nadzor stavljena proizvodnja i distribucija metalurgije, a sve radi sprečavanja mogućnosti za izbijanje sukoba na europskom kontinentu. Nakon objave plana ovoj inicijativi su se uz Francusku i Njemačku priključile i Italija, te Belgija, Danska i Nizozemska – zemlje Beneluxa. Plan je rezultirao potpisivanjem Pariškoga ugovora 18. travnja 1951. godine i osnivanjem Europske zajednica za ugljen i čelik.

ugrožavajući time položaj UK-a kao vodeće industrijske zemlje na europskom kontinentu.

Neuključivanjem UK u takav plan, dvije države pokazale su da ekonomski oporavak ne mora nužno uključivati i UK. Ukoliko bi UK prihvatio, znatno bi oslabilo svoje ekonomske veze s Commonwealthom, izgubilo poslijeratnu i političku prednost te postalo samo dio plana, a ne njezin začetnik ili predvodnik, što nikako nije bio nacionalni interes. Francuskoj je veći uspjeh bila stabilizacija odnosa sa Zapadnom Njemačkom i smanjenje rizika od novog rata, a UK je ovim potezom znatno otežao svoju pregovaračku moć u godinama koje će slijediti. U travnju 1951. godine, na valu uspješnosti Schumanovog plana, Francuska, Zapadna Njemačka, Italija i zemlje Beneluxa (Belgija, Nizozemska, Luxemburg) ugovorom u Parizu osnovale su Europsku zajednicu za ugljen i čelik.

2.1.2. Plan G i stvaranje Europske ekonomske zajednice bez Ujedinjenog Kraljevstva

Kao što je navedeno u George (1990) na sastanku u Messini u Italiji 1955. godine dogovoreno je stvaranje radne skupine pod vodstvom belgijskog premijera Paul-Henri Spaak-a, koje je trebalo izraditi i utvrditi obrasce stvaranja još veće političke i ekonomske integracije - Europske ekonomske zajednice. U radu kojeg se zvalo i Spaakov izvještaj³ skupina je utvrdila najbolje načine stvaranja zajedničkog tržišta i parcijale sektorske integracije. Kako je naveo Young (2000) izvješće Spaak-ove radne skupine bilo je podijeljeno na tri glavna dijela:

1. „prvi dio bio je vezan za zajedničko tržište,
2. drugi za Euratom,
3. treći dio bio je vezan za područja gdje je bila potrebna hitna i brza reakcija.“

UK je imao svog predstavnika koji je izvještavao vladu o radu Spaakove radne skupine, ali način integracije i stvaranje iznadnacionalnog tijela unutar nove zajednice nikako nije odgovaralo britanskim nacionalnim interesima. UK se počeo

³ Spaakov izvještaj ili izvješće o zajedničkom tržištu je izvješće koje je izradio Spaakov odbor 1956. godine. Međuvladin odbor, na čelu s Paulom Henrijem Spaakom, predstavio je konačno izvješće 21. travnja 1956. vladama šest država članica Europke Zajednice za ugljen i čelik.

udaljavati od radne skupine i ideje ujedinjene Europe u ekonomskoj zajednici jer se bojao kako će takva zajednica kroz carinske tarife znatno naštetiti povlaštenim odnosima i trgovini koju je ono imalo sa Commonwealthom. Nakon povlačenja iz radne skupine, te odbijanje zaključaka izvješća, UK se suočio s dvije opcije; dopuštanje nastavka integracije kontinenta koja može dovesti do izolacije otoka ili predstavljanje alternativnog rješenja.

UK je predstavio svoj plan za slobodnu trgovinu, a George (1990) je u svojoj knjizi pojasnio kako je cilj, tog tzv. plana G, bio umanjiti moguće štetne učinke Spaakovog izvještaja. Plan je predstavljen vijeću ministara 17. lipnja 1956. godine. Vijeće je zatim sastavilo radnu skupinu kojoj je zadaća bila pregledati britanski plan. Prvobitni plan je sadržavao stvaranje zone slobodne trgovine s isključenjem poljoprivrednih proizvoda. Plan je bio preambiciozan jer je u svojoj suštini samo štitio nacionalne interese UK-a i njegovu povlaštenu trgovinu s Commonwealthom.

Za UK je bilo bitno da ostvari tri glavna cilja. Prvi cilj je bio da se učvrsti pozicija i veze s Commonwealthom, drugi cilj je bio potvrda utjecaja i dominacije u Organizaciji za ekonomsku suradnju i razvoj dok je zadnji cilj bio zadržavanje utjecaja među članicama „Šestorke“⁴ kako bi se mogao nadgledati daljnji razvoj situacije vezan za stvaranje Europske ekonomske zajednice.

Nažalost, ekonomska situacija u UK-u nije bila idealna. Europske zemlje ostvarivale su veće stope rasta, a udio UK-a u svjetskoj trgovini bio je u konstantnom padu. Neke europske države poput Njemačke i Nizozemske vidjele su neke dobre strane plana, ali bez zajedničke carinske tarife postojala je prevelika bojazan da će liberalnije države imati puno više koristi od onih protekcionističkih. Primjer su Francuska i Italija koje su imale velike carinske tarife na uvoz roba te bi Planom G njihova gospodarstva bila ugrožena, što im u finalnoj fazi stvaranja ekonomske zajednice nikako nije bilo u interesu.

Kako je naveo George (1990) EEZ osnovana je 25. ožujka 1957. godine u Rimu kada su šest država (Zapadna Njemačka, Francuska, Italija, Nizozemska, Belgija i Luksemburg) stavile svoje potpise na ugovor kojim su se obvezale na stvaranje

⁴ Šestorka označava šest država; Zapadna Njemačka, Francuska, Italija, Nizozemska, Belgija i Luksemburg koje su osnovale Europsku Ekonomsku Zajednicu

zajedničkog tržišta, carinske unije i podizanja standarda života unutar novoosnovane zajednice.

2.2. Razgovori o ulasku Ujedinjenog Kraljevstva u Europsku ekonomsku zajednicu

Nakon stvaranja EEZ-a, UK se našao u nezavidnom položaju. U susjedstvu je stvorena perspektivna zajednica koja jedinstvenim tržištem svojim članicama omogućuje stabilan rast u odnosu na stanje na otoku, gdje situacija nije bila ni približno tako optimistična. UK je u tom razdoblju bilježio znatno slabije rezultate rasta ekonomije, nego države koje su unutar zajednice (Njemačka, Italija, Francuska). Gospodarstvo je već godinama bilo u nestabilnom položaju, gdje je jedna godina ekonomski uspješna, a već iduća katastrofalna. Najnoviji događaji gospodarstvo su učinili i nekonkurentnim. UK je morao poduzeti određene mjere kako bi uspostavilo protutežu EEZ. Plan je bio stvaranje Europske zone slobodne trgovine⁵ (u nastavku teksta EFTA) s državama koje još nisu ušle u EEZ. UK je osnivanjem EFTA-e smanjio svoje carinske tarife prema članicama, što je povećalo konkurenciju, ali činjenica kako je rast robne razmjene UK-a s EEZ rastao brže nego s EFTA-om, navela je političare da počnu razmišljati o mogućem dogovoru s EEZ. Tako bi se, u konačnici, olakšala međusobna trgovina. Iako je robna razmjena rasla, politički odnosi između EEZ i UK bili su na niskim granama, a stvaranje EFTA-e nikako nije pridonijelo poboljšanju odnosa. SAD je s druge strane imao odličnu trgovinsku razmjenu s EEZ, a stvaranje EFTA-e štetilo je njihovim ulagačima. Kazancı (2014), kako je navedeno u radu Middlemas (1990), objasnio je riječi američkog predsjednika Dwighta Eisenhowera; posebni odnosi koje UK i SAD imaju će biti ugroženi ukoliko se ne započnu pregovori s EEZ. Nastavno tomu, UK je moralo krenuti u pregovore sa EEZ.

2.2.1. Prva aplikacija za ulazak u Europsku ekonomsku zajednicu

Prvu aplikaciju za ulazak u EEZ, UK je poslao 9. kolovoza 1961. godine, a kako je istaknuo Young (2000.), UK je bio spreman prihvatiti sve uvjete iz Rimskog ugovora, ali je za sebe tražilo i posebne uvjete vezane za Commonwealth i EFTA-u.

⁵ Europska zona slobodne trgovine (EFTA) je osnovana 4. siječnja 1960. godine u Stockholmu. Ugovor je potpisalo sedam država osnivačica: UK, Danska, Austrija, Portugal, Norveška, Švedska i Švicarska.

Razgovori su tekli sporo jer su članice Zajednice prvo morale razgovarati međusobno i utvrditi zajednički nastup prema UK. Usporedno s aplikacijom UK za članstvom, u Zajednici se raspravljalo i o Zajedničkoj poljoprivrednoj politici (u nastavku teksta ZPP). Poljoprivredna politika u kojoj je UK morao kupovati skuplje poljoprivredne proizvode u odnosu na one koji su pristizali iz Commonwealtha, nikako joj nije odgovaralo, jer bi takva politika oslabila koheziju koju je imalo s Commonwealthom. Također, UK nije mogao imati nikakve koristi od ZPP-a jer je imao jako malo poljoprivrednih površina u odnosu na države EEZ-a.

Najveći problem prilikom aplikacije UK predstavljao je francuski predsjednik Charles de Gaulle. Razlozi koje su De Gaulle naveli na odbacivanje aplikacije, mnogobrojni su. Charles de Gaulle nije želio da europske države nakon Drugog svjetskog rata postanu sateliti SAD-a ili SSSR-a. Htio je nezavisnu Europu koja će biti treća svjetska sila s Francuskom i Njemačkom kao predvodnicima, a UK je prema njemu bio pod prevelikim utjecajem SAD-a te je državu smatrao njihovom produženom rukom. EEZ je stvaran prije svega prema željama Francuske; države s velikim obradivim poljoprivrednim površinama. Tu je bio i problem Commonwealtha koji je bio „trn u oku“ De Gaulle-u i njegovoj Europi. Nadalje, ZPP i danas predstavlja jedan od glavnih stupova zajednice, a UK je država koja je svoju poljoprivrednu politiku temeljio na jeftinom uvozu. Također, razloge De Gaulle-ove odbojnosti prema UK možemo pronaći i u ratu za Sueski kanal gdje je Francuska izigrana od strane UK-a, ali i u nuklearnom programu koje je u UK provodio u suradnji sa SAD-om. Kada je 1963. godine na red došlo glasanje, jedina država koja je glasala protiv ulaza UK-a u zajednicu bila je Francuska.

Propali ulazak u EEZ rezultat je vizije Charlesa De Gaulle čija je želja bila maksimizacija samostalnosti Francuske od SAD-a, koja je svoj vrhunac doživjela odbijanjem UK i izlaskom iz NATO-a

2.2.2. Druga aplikacija za ulazak u Europsku ekonomsku zajednicu

Nakon prve propale aplikacije za članstvo u EEZ, u UK su se počeli javljati glasovi kako njihovo članstvo u zajednici neće biti moguće po tadašnjim uvjetima. U svojoj knjizi Young (2000) navodi citat tadašnjeg ministra vanjskih poslova UK-a Patrick Gordon Walkera koji je izjavio: „UK mora graditi svoju vanjsku politiku na

savezništvu sa SAD-om, a EEZ treba tretirati samo kao susjeda“. Međutim, nisu svi dijelili njegovo mišljenje.

Veliki protivnik UK-a i SAD-a, Charles de Gaulle, i dalje je bio predsjednik u Francuskoj te je u svojoj oštroj retorici često vrlo otvoreno odbijao bilo kakvu pomisao ulaska UK-a u EEZ. Razlozi su i dalje bili isti; prevelika povezanost s SAD-om koji bi kroz UK utjecao na politiku u Europi. De Gaulle je u svojim planovima imao stvaranje velike Francuske. Svoju politiku htio je provesti upravo kroz eliminiranje vanjskih utjecaja. Kako je George (1990) istaknuo, Nizozemska se otvoreno protivila de Gaulle-ovom planu o jačanju političke unije u kojem bi države imale puno veće ovlasti u Zajednici. To je bilo u suprotnosti planiranim naddržavnim tijelima koje bi dobile veće ovlasti, a tadašnji ministar vanjskih poslova Nizozemske Joseph Luns govorio je kako je ostavljanje UK-a van Zajednice neodgovorno ponašanje koje može imati velike posljedice. O Francuskoj je rekao nekoliko zanimljivih izjava među kojima i tu, da je De Gaulle pokušavao povećati Francuski utjecaj do one granice na kojoj je bio prije bitke kod Waterloo-a, a to je najveći u svijetu.

Kao što je rečeno u djelu Cogan (1996), De Gaulle-ovo ponašanje i ideje prijetile su Zajednici koja je tek bila u povojima, a još jedno De Gaulle-ovo odbijanje bila bi nacionalna sramota za UK i njegove građane. Druga aplikacija za članstvo službeno je poslana 1967. godine, a tom prilikom, tadašnji britanski premijer izjavio je kako se mogu očekivati ekonomski problemi prilikom ulaska. Isto tako je naglasio kako će članstvo donijeti veći standard i osnažiti Europu bez prevelikog gubitka nezavisnosti. Grupa „Pet prijatelja“⁶ podržala je ulazak UK u EEZ, a kao odgovor na to u studenom iste godine de Gaulle je sazvao konferenciju za novinare na kojoj je rekao konačno „NE“ UK-u. Isto tako, upozorio je „Pet prijatelja“ kako će bilo kakvi pokušaji nametanja članstva UK prema Francuskoj rezultirati raspadom EEZ, a za UK je izjavio sljedeće:

„Engleska je otočna, pomorska zemlja, povezana s vrlo različitim i često vrlo dalekim zemljama, putem trgovine, tržišta, te opskrbe hranom. Bavi se

⁶ „Pet“ prijatelja je skupina zemalja iz EEZ koje su imale prijateljske odnose sa UK, odnosno imali pozitivna stajališta o Britanskom članstvu u EEZ. „Pet prijatelja“ se odnosi na Nizozemsku, Italiju, Zapadnu Njemačku, Belgiju i Luxemburg

uglavnom industrijom i trgovinom, i tek u manjoj mjeri poljoprivredom. Njeguje: vrlo specifične i originalne običaje i tradicije. Ukratko, Engleska se po svojoj naravi, strukturi i gospodarskom kontekstu iz temelja razlikuje od drugih država na kontinentu ... može se predvidjeti da unutrašnja povezanost svih članica, koje bi bile mnogobrojne i vrlo raznolike, ne bi dugo potrajala, i na kraju bi nastala golema Atlantska zajednica, ovisna o Americi i pod njezinim vodstvom, koja bi uskoro potpuno progutala Europsku zajednicu“. (Cogan. 1996, str. 200-201)

Optužio je UK i za manjak interesa za zajedničko tržište te rekao kako će prije ulaska u EEZ London trebati provesti potpunu transformaciju ekonomije koja je trenutno nekompatibilna s EEZ-om. Nabrojao je mnoge aspekte ekonomije UK-a, od radnog zakonodavstva i praksi, pa sve do poljoprivrede za koje je rekao kako su nekompatibilne s EEZ. Njegove osude dočekanе su s nevjericom među ostalim članicama EEZ-a koje su se sada otvoreno bojale krize koja će zasigurno uslijediti.

Na samitu EEZ-a u Haagu 1969. godine napravljeni su prvi koraci koji su trebali dovesti do proširenja Zajednice, a novi Francuski predsjednik Pompidou bio je puno otvoreniji i pristupačniji nego de Gaulle. Na samitu se prvi put otvoreno pričalo o potrebi stvaranja monetarne unije kojoj se UK uvelike protivio.

2.2.3. Treća aplikacija i ulazak Ujedinjenog Kraljevstva u Europsku ekonomsku zajednicu

Charles de Gaulle preminuo je 1970. godine, a iste te godine Edward Heath godine postao je premijerom UK. Za razliku od svojih prethodnika, Heath se želio distancirati od SAD-a te u svojim govorima nikad nije koristio riječ „posebna veza“ kako bi definirao prijateljstvo između dvije države. Prema Young (2000.) prednost UK-a u odnosu na prijašnje pregovore bila je ta da se odustalo od pokušaja mijenjanja Zajednice i prilagođavanja uvjeta. Ovaj put, UK je bio spreman prihvatiti sve uvjete članstva u Zajednici uključujući i ZPP. Iako je francuski skepticizam sa smrću de Gaulle-a znatno oslabio, on je i dalje bio prisutan među francuskim predstavnicima. Isto tako, protivnici ulaska u EEZ postojali su i unutar UK. Zastupnici stranke Laburista usprotivili su se Heathovoj vladi. Strah od većih cijena, rasta nezaposlenosti, gubitka samostalnosti i kraja Commonwealtha bile su glavna pitanja

na koja se tražio odgovor premijera. Sljedeće godine Francuska je održala referendum o proširenju zajednice kojim se potvrdilo da većina Francuza želi ulazak UK-a u EEZ. Temeljem rezultata referenduma odlučeno je da će članstvo UK-a stupiti na snagu 01.01.1973. godine.

Kako je objasnio George (1990) razlozi zbog kojih je UK uporno pokušavalo ući u EEZ krili su se u činjenici kako je to bio jedini način da se preokrenu negativni ekonomski trendovi u odnosu na članice EEZ-a. U 1950. godini BDP po glavi stanovnika bio je za trećinu veći nego među članicama EEZ, dok je 1973 godine bio 7% niži. To je posljedica nestabilne ekonomije koja UK prati od kraja Drugog svjetskog rata. Pojavili su se i štrajkovi, deindustrijalizacija je uzimala zamah, a njoj su se još jedino uspješno odupirali građevinski sektor i izgradnja stambenih objekata koji su držali nezaposlenost ispod 5%. Mnogi ekonomisti pokušali su objasniti nestabilnu ekonomiju i sporiji rast gospodarstva u odnosu na Njemačku i Japan. Jedna od teorija nestabilne ekonomije i sporijeg rasta gospodarstva u odnosu na Njemačku i Japan bila je tzv. „rani start“⁷.

Upravo zbog ekonomskih razloga pregovori UK-a i EEZ-a vođeni su nekvalitetno i brzopleto što je u konačnici dovelo do stvaranja polariteta između UK-a i EEZ-a. Prema riječima Sir Con O Neill-a (2000) koji je sudjelovao u pregovorima može se iščitati kako su oni tekli:

...naši su se pregovori u cijelosti vodili oko sporednih, nasumičnih i minornih pitanja. Opći tijek događaja iz 1969. i 1970. pružio nam je novu mogućnost, i ti su događaji bili važniji od samih pregovora. Bilo je jedino važno ući u Zajednicu, i tako ponovo zadobiti središnji položaj u europskim zbivanjima, koji smo izgubili 1958. Pregovaralo se tek oko načina kako da se taj cilj postigne uz prihvatljivu cijenu. Zato su se ti pregovori morali voditi oko Zajednice kakvu smo zatekli, takve kakva je već bila. Nijedna od njezinih strategija nije bila relevantna za nas; mnoge od njih bile su diskutabilne. (O Neill-a, 2000, str. 355)

⁷ „Rani start“ znači kako su neke države nakon Drugog svjetskog rata imale značajan rast gospodarstva zbog prelaska velikog broja radne snage iz poljoprivrednog u druge unosnije sektore što je u ovom slučaju UK već napravilo.

Prema Margaret Thatcher (2004) postojala su tri glavna razloga zašto se nije duže i kvalitetnije raspravljalo o prednostima i nedostacima ulaska:

1. „Britanija se svjesno priključila znajući da ništa neće moći promijeniti u Europi: morala je prihvatiti ono što je ponuđeno.
2. Činilo se kako ne postoji alternativa EEZ-u – ni Commonwealth, ni EFTA, ni bilo koji drugi trgovinski partner nisu do kraja odgovarali UK-u. Zahvaljujući tom viđenju zbivanja, u Britaniji je prevladavao čudnovat osjećaj nemoći i izoliranosti, koji je uvelike sama izazvala. Država je u ostvarivanju te misije izgubila kompas. Mnogima se činilo kako se na ovaj način pruža nova mogućnost da UK pronađe svoju sudbinu te da utječe na sudbinu drugih.
3. Tijekom rasprava o ulasku (1970. - 1972.), kao i u vrijeme održavanja referenduma na kojem se odlučivalo treba li Britanija ostati ili otići (1975.), o toj problematici dane su brojne izjave koje su navodile stanovništvo na krivi trag.“ (Thatcher, 2004, pp. 318-319).

3. UJEDINJENO KRALJEVSTVO U UJEDINJENOJ EUROPI

Ulaskom u EEZ, UK je napravio veliki korak prema stabilizaciji svoje ekonomije i povećanju konkurentnosti gospodarstva koje je većinu svoje vanjske trgovine do ulaska obavljala sa članicama Zajednice.

U ovom poglavlju obuhvatit će se razdoblje od navedenog ulaska u EEZ pa sve do sklapanja Lisabonskog ugovora. Govorit će se o prvom referendumu o izlasku iz EEZ-a, vladavini Margaret Thatcher, stvaranju britanskog rabata koji se zadržao do izlaska iz Europske unije te stvaranju dugo planirane i očekivane monetarne unije i ulozi UK-a u takvoj Zajednici.

3.1. Ujedinjeno Kraljevstvo i veliki doprinos proračunu Europske ekonomske zajednice

Miller (2015) je istaknula kako je doprinos u obliku plaćanja UK-a EEZ dogovoren na samitu u Hagu u prosincu 1969. godine. Struktura trgovine industrijskih proizvoda UK znatno se razlikovala od strukture tadašnjih članica EEZ-a. UK je velikim dijelom trgovao s Australijom, Kanadom, Novim Zelandom, a tek manjim dijelom s EEZ-om. Ta struktura trgovine industrijskim proizvodima rezultirala je velikim plaćanjem carina na uvoz robe u EEZ. Nadalje, UK je bio relativno veliki uvoznik jeftinih poljoprivrednih proizvoda izvan EEZ, posebice proizvoda poput maslaca i šećera koji su uzrokovali visoka plaćanja na uvozne proizvode. Konačno, doprinosi za PDV su povezani s bruto društvenim proizvodom. EEZ je očekivala da države s visokim bruto društvenim proizvodom imaju veće stope PDV-a, koje su plaćane na same proizvode prodane za potrebu konzumacije. Instrument PDV-a bio je takav da su bogatije države članice doprinosile više nego siromašne članice. Problem je bio u tome što je UK imao relativno visok omjer privatne potrošnje u usporedbi sa stopom bruto društvenog dohotka što je značilo da je UK doprinosio s relativno visokim plaćanjima PDV-a u usporedbi s ostalim članicama. Unutar tog postojećeg sustava UK je postao drugi najveći uplatitelj u proračun EEZ nakon Zapadne Njemačke.

Najveći udio u proračunu EEZ imala je Zajednička poljoprivredna politika. Mali poljoprivredni sektor UK-a 1967. godine zapošljavao je oko 750.000 radnika (3% populacije) na 17.500.000 hektara poljoprivrednih površina (1% od ukupne površine UK-a) koje su se tada obrađivale. Upravo zbog tako malog poljoprivrednog sektora UK nije moglo povlačiti velika sredstva iz EEZ-a te nije imala velike koristi od nje.

Tablica 1. Očekivana proračunska neto pozicija u 1978, u milijunima – valuta GBP.

	UK	Šestorka	Ostala tri kandidata	Ukupno
(1) Ukupne uplate u proračun EEZ	572,9	1.202	100	1.875
1. Pristojbe	183,3	208,3	50	990
2. Carina	291,6	545,8	130	2.140
3. PDV	97,9	447,9	25	570,8
(2) Primljena sredstva iz proračuna EEZ	104,1	1.597,9	89,5	1.791,6
Proračunska razlika (2-1)	-468,7	+395,8	-10,4	+83,3

Izvor: White Paper 1970: Britain and the European Communities. *An Economic Assessment* (H.M.S.O) (str 51)

Kako su istaknuli Jenkins et al. (1983.) procjene koje su rađene prije ulaska UK-a u EEZ govorele su kako će zbog velikog uvoza iz država koje nisu članice Zajednice poljoprivredne carine u 1978. godini iznositi 183,3 milijuna funti, dok će ostale članice platiti 208,3 milijuna funti pristojbi. Iako bi se u godinama nakon ulaza povećala trgovina s članicama EEZ-a predviđalo se kako će UK zadržati trgovinske odnose s državama ne članicama zajednice te da će plaćati 291,6 milijuna funti carina dok će „Šestorka“ plaćati 545,8 milijuna funti carine. Nadalje, plaćanjem dijela PDV-a UK bi doprinijelo proračunu EEZ sa 97,9 milijuna funti dok bi „Šestorka“ uplatila 447,9 milijuna funti. Ukupan doprinos UK-a proračunu EEZ iznosio

bi 572,9 milijuna funti dok bi „Šestorka“ uplatila 1.202 milijuna funti. Iz ovih podataka može se iščitati kako bi doprinos UK-a proračunu EEZ bio znatno viši nego što ha imaju ostale članice. Zbog velikog proračuna za Zajedničku poljoprivrednu politiku UK bi povukao samo 104,1 milijuna funti dok bi „Šestorka“ povukla skoro 1.6 milijardu funti. Upravo ta mala korist od poljoprivredne politike utjecala bi na negativnu bilancu UK-a od 468,7 milijuna funti dok bi „Šestorka“ ukupno bila u plusu od 395,8 milijuna funti.

3.1.1. Korektivni mehanizam

Na Pariškom samitu u prosincu 1974. godine UK je pokrenuo pitanje rješavanja finansijskih problema s ostalim članicama EEZ. Wilsonova vlada pokušala je objasniti članicama kako će UK biti primoran napustiti Zajednicu ako se ne pokrenu pregovori o britanskom doprinosu proračunu EEZ. Upravo to je bio i glavni razlog odluke o održavanju nacionalnog referenduma o ostanku u EEZ-u. Francuska se snažno protivila prijedlogu za smanjenjem doprinosa dok su ostale države bile sklonije takvom raspletu.

Kako je objasnila Miller (2015) u veljači 1975. godine Europska komisija objavila je kompleksu formulu za korektivni mehanizam u kojoj su propisana tri kvalifikacijska uvjeta koje je država morala ispuniti kako bi dobila povrat. Prvi uvjet bio je kako će se povrat odnositi samo na neto uplatitelje. Drugi uvjet bio je taj da će se povrat odnositi samo na one članice čiji je bruto nacionalni proizvod ispod prosjeka EEZ. Treći i zadnji uvjet bio je taj da se mehanizam odnosi na one članice koje imaju deficit u plaćanjima. Komisija je odlučila implementirati drugi i treći uvjet kako perspektivne članice ne bi mogle aplicirati na rabat. Ako bi država ispunila sva tri uvjeta, rabat bi se izračunao kao razlika između ukupnih plaćanja prema EEZ i udjela u postotku bruto nacionalnog dohotka, ali nikad ne bi bio veći od doprinosa putem PDV-a.

Već u ožujku 1975. godine države članice prihvatile su prijedlog Europske Komisije o aktiviranju korektivnog mehanizma što je u stvarnosti značilo kako će velika većina članica morati povisiti svoja davanja kako bi spriječile izlazak UK-a iz EEZ.

UK je ispunio sva tri uvjeta postavljena od Komisije. Bio je neto uplatitelj, a bruto nacionalni dohodak bio je ispod prosjeka. Doprinos UK-a u proračun bio je 21%, a predstavljalo je samo 15.9% od bruto nacionalnog dohotka EEZ. Razlika između uplata UK-a i prosječnog bruto nacionalnog dohotka EEZ značila je kako će UK dobiti 125 milijuna funti povrata za 1975. godinu što je u konačnici imalo utjecaja i na sam ishod referendumu.

3.1.2.Referendum o ostajanju u Europskoj ekonomskoj zajednici

Ulazak UK-a u EEZ dogodio se u prijelaznom razdoblju za britansku ekonomiju. U jeku je bila deinstruijalizacija, zatvarali su se rudnici, autoindustrija je polako, ali sigurno, nestajala, a teška industrija selila se u manje razvijene države gdje je radna snaga bila jeftinija. U takvoj situaciji stvorila se kritična masa ljudi koji su za gospodarske probleme krivili EEZ.

Kao što su naveli u Manifestu (1974) pred izbore 1974. godine, Laburisti su obećali da će održati referendum o daljnjem članstvu u EEZ-u ako osvoje izbore. Nakon pobjede na izborima Laburisti sukladno svom manifestu izjavili su da će ponovo pregovarati s EEZ-om za bolje uvjete u Zajednici te kako će nakon pregovora postaviti narodu UK-a pitanje o ostanku u Zajednici pod novim uvjetima. Laburisti su povijesno skeptična stranka kada je u pitanju članstvo u EEZ-u. Svoj skepticizam i strahove temeljili su na velikim razlikama u cijeni hrane Zajedničke poljoprivredne politike u odnosu na hranu iz Commonwealtha te na gubitku ekonomske neovisnosti. Sukladno tome, Laburisti su tvrdili kako je Konzervativna stranka ispregovarala loše uvjete prilikom ulaska u Zajednicu.

Miller (2015) objašnjava kako je Stranka Laburista bila podijeljena oko ovog važnog pitanja, a referendum je službeno izglasan u vladi samo uz pomoć oporbenih zastupnika jer su pojedini zastupnici iz Stranke Laburista glasali protiv referendumu. Isto tako, tadašnji premijer Harold Wilson donio je odluku o suspenziji kolektivne odgovornosti vlade kako bi omogućio ministrima iz svoje vlade da odaberu stranu u kampanji. Iako je Stranka načelno bila za ostanak u EEZ-u, nekolicina ministara odnosno njih sedam odlučilo je zagovarati izlazak iz EEZ. Konzervativna i Liberalna stranka poprilično su jasno bile na strani daljnjeg članstva u EEZ. Situacija u

Laburističkoj stranci bila je puno kompliciranija što se moglo iščitati i prilikom izglasavanja referenduma u Parlamentu. Na stranačkoj konvenciji koja je održana 26. travnja 1975. godine članovi stranke Laburista izjasnili su se kako su protiv članstava u EEZ-u dok je vodstvo stranke snažno zagovaralo ostanak u EEZ-u. Vodstvo stranke prije stranačke konferencije odlučilo je da će na referendumu zauzeti onu stranu koja na konferenciji bude imala značajno više glasova tj. dvostruko više glasova nego suprotna strana. Iako je strana za ostanak u EEZ-u znatno nadglasana, nije bilo dovoljne razlike kako bi vodstvo stranke stalo na bilo koju stranu pa se vodstvo odlučilo u kampanji ostati neutralno.

Kampanja za ostanak je službeno podržana od Wilsonove vlade i većine kabineta. Također, većina Konzervativne stranke uključujući i novo izabranu predsjednicu Margaret Thatcher bila je za ostanak u EEZ-u. Lijevo krilo Stranke Laburista bilo je protiv ostanka u EEZ-u, kao i mali dio Konzervativne stranke.

Kao što je rečeno u Miller (2015), tijekom kampanje vlada je svakom kućanstvu distribuirala letke izrađene od strane «YES» i «NO» kampanje kako bi birači dobili uvid u samo pitanje referenduma. Tijekom kampanje gotovo svi glavni mediji bili su zagovornici «YES» kampanje, dok su suprotnu stranu zagovarali marginizirani mediji. Puno uspješnija medijska kampanja «YES» zagovornika bila je usko vezna i za puno veće financiranje same kampanje. Zahvaljujući potpori banaka, Nacionalnog farmerskog sindikata i gotovo svih industrijskih kompanija, financijska snaga «YES» kampanje bila je nenadmašna. Veliki dio «YES» kampanje bio je fokusiran na diskreditiranje suprotne strane kao nepouzdanih ljudi koji bi državu odveli u pogrešnom smjeru. Iz «NO» kampanje tvrdili su kako je ulaskom u EEZ UK izgubio preko pola milijuna radnih mjesta te da je cijena hrane znatno porasla. Najveći problem «NO» kampanje bio je nedostatak jasnog vođe, poznate osobe ili političara koji bi bio glavno lice kampanje, dok je na suprotnoj strani stajao premijer Wilson i njegova «YES» kampanja.

Referendum o ostajanju u Europskoj ekonomskoj zajednici održao se u 5. lipnja 1975. godine kako bi se potvrdila potpora za daljnje članstvo u EEZ ili izašlo iz iste.

Referendumsko pitanje glasilo je:

„Vlada je objavila rezultate novih pregovora vezanih za članstvo UK-a u EEZ.

Mislite li da bi UK trebala ostati u Europskoj Zajednici (Zajedničko tržište)?“

Na referendumu je glasalo preko 25 milijuna građana s pravom glasa a izlaznost je iznosila preko 64%. Rezultati su pokazali kako je velika većina građana za ostanak u EEZ.

Tablica 2. Rezultati referenduma o ostajanju u Europskoj ekonomskoj zajednici

	Glasovi	%
YES	17.378,581	67.23
NO	8.470,073	32.77
Ispravni glasački listići	25.848,654	99.79
Neispravni glasački listići	54,540	0.21
UKUPNI GLASOVI	25.903,194	100.00
Građani s pravom glasa/Izlaznost	40.086,677	64.62

Izvor: Miller V. (2015.) *The 1974-75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum*, dostupno na <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7253/CBP-7253.pdf>

U tablici 2 prikazani su rezultati referenduma. Izlaznost je iznosila 64.62%, a preko 17 milijuna ljudi glasovalo je za ostanak u Zajednici. Protiv ostanka u Zajednici glasovalo je 8.5 milijuna ljudi.

3.2. Margaret Thatcher i pregovori o većem rabatu

Margaret Thatcher je u visoku politiku ušla 1959. godine kada je izabrana u Britanski parlament, a 1970. godine u vladi Edwarda Heatha obnašala je dužnost ministrice obrazovanja i znanosti. Svoj streloviti uspon u politici, Margaret Thatcher, nastavila je pobjedom na unutarstranačkim izborima svoje Konzervativne stranke koji su se održali 1975. Godine, a 1979. godine pobjedom na parlamentarnim izborima postaje prva žena na čelu vlade Ujedinjenog Kraljevstva gdje će se zadržati do 1990. godine.

Kao što je istaknula Thatcher (2004) odmah nakon imenovanja na mjesto premijerke suočila se s vrlo bitnim pitanjem vezanim za problem EEZ i punjenja

proračuna. Njezina izjava o prethodnim vladama i njihovim pregovorima kako nisu učinile apsolutno ništa po pitanju velikih plaćanja UK-a prema EEZ, označila je ton načinu kojim želi pristupiti toj temi.

Margaret Thatcher na vlast je došla u nezgodnom trenutku. U svijetu je vladala naftna kriza, a financijski problemi u UK poput povećanja cijene hrane i nezaposlenosti dijelom su bili uzrokovani ulaskom u EEZ što je ubrzalo odluku o tome da se krene u pregovore o povećanju UK rebata. Europska komisija predložila je povećanje korektivnog mehanizma iz 1975. godine na 350 milijuna funti te povećanje izdvajanja za regionalnu potporu UK-a. Thatcher je pozdravila dobru volju za rješavanjem problema, ali je zahtijevala puno veću svotu novca odnosno 1 milijardu funti i trajno rješavanje britanskog problema. Ovi zahtjevi naišli su na otpor tadašnjeg francuskog predsjednika koji je bio protiv povećanja rabata iznad 350 milijuna funti. Odgovor koji je tada dala Margaret Thatcher dočekan je kao napad na zajednicu te je i danas smatran njenom najpoznatijom izjavom. Izjavila je sljedeće:

„Želimo nazad naš novac“

Ovom izjavom Margaret Thatcher i njena vlada te pregovori s EEZ završili su u slijepoj ulici.

Nova prilika za rješavanje problema proračuna pojavila se na Poljoprivrednom Vijeću EEZ u svibnju 1980. godine. Kako je navedeno u Thatcher (1993.) na tom sastanku ministri financija i poljoprivrede država članica razgovarali su o novom prijedlogu cijena poljoprivrednih proizvoda za 1980. - 1981. godinu. U tom prijedlogu cijene su bile niže nego što su to neke države zahtijevale te su tražile od UK da podrži njihov zahtjev za većim cijenama. Iako je bila protivnica povećanja cijena zbog svojeg načina gledanja na tržište koji bi vjerojatno dovelo i do većih plaćanja UK-a u proračun EEZ-a, Margaret Thatcher je uvidjela priliku da utječe na članice kako bi povećala rabat koji prima UK. U konačnici, članice EEZ postigle su dogovor kojim će UK znatno manje uplaćivati u proračun EEZ-a za 1980. i 1981. godinu. Iako je dogovor bio manji od 1 milijarde funti, UK je dobio povrat od 0,6 milijardi i 0,7 milijardi funti za razdoblje 1980. i 1981. Međutim, konačni dogovor još se nije postigao. Već sljedeće 1981. godine Europska komisija predstavila je izvještaj kako unaprijediti Zajednicu koji je, između ostalog, uključivao promjene u Zajedničkoj poljoprivrednoj

politici, ali i stvaranje financijskog mehanizma koji bi riješio financijski problem UK-a. Mišljenja država članica, izuzev UK-a, vezanih za nove politike EEZ išla su u smjeru da će promjene koristiti samo UK-u umjesto svim članicama. Zbog tog razloga nisu htjele prihvatiti prijedlog komisije te je on odbijen. Margaret Thatcher pokušala je ponovno izvesti manevar poput 1981. godine i nametnuti prihvaćanje plana komisije za promjenom ZPP-a kako bi natjerala ostale članice da prihvate financijski mehanizam koji bi riješio britansko pitanje. Međutim, taj put takav potez nije prošao među ostalim članicama. Belgijski ministar poljoprivrede pozvao je na tradicionalno konsenzualno glasovanje većine za izglasavanje o visini poljoprivrednih cijena te su one i izglasane a UK je za 1982. godinu dobio 500 milijuna funti povrata.

3.2.1. Kreiranje Britanskog rabata

Na Europskom vijeću u Stuttgartu 1983. godine počeli su razgovori o novom smjeru EEZ-a. Hladni rat između dvije super sile natjerala su europske čelnike da počnu kreirati drugačiju Europu. Dogovoreno je rješavanje svih problema koji su sputavali i onemogućavali daljnju europsku integraciju.

Jedan od glavnih „kamena spoticaja“ bila je reforma europskog proračuna koji je gotovo u cijelosti bio podređen Zajedničkoj poljoprivrednoj politici. Kako bi se proračun povećao potrebno je bilo povećati i izdavanja država što je bilo moguće samo jednoglasnom odlukom svih država članica. Prema Thatcher (2004), Margaret Thatcher i njena vlada povezali su povećanje proračuna s pitanjem Britanskog rabata te nastavili pritiskati Zajednicu da konačno riješi to pitanje. Francuski predsjednik Mitterrand je bio protiv reforme ZPP zbog snažne uloge farmera na politiku u zemlji. Također, bio je i protiv Britanskog rabata jer bi manje davanje UK-a samo po sebi značilo veća davanja ostalih članica te se zalagao za nastavak „ad hoc“ davanja rabata.

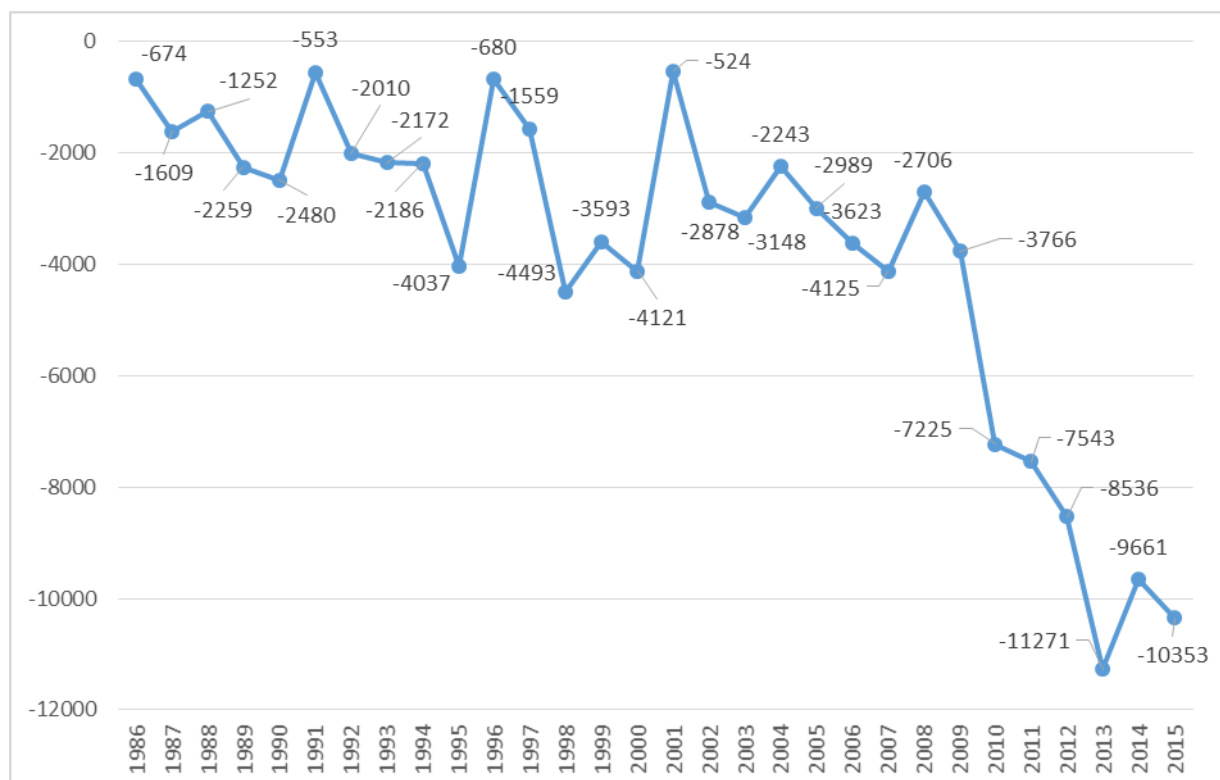
Kako je pritisak na reformu proračuna rastao, Francuska koja se tada predstavljala kao lider Europe, morala je poduzeti korake prema rješavanju ključnih pitanja što je naposljetku i učinila. Tako je 18. ožujka 1984. godine dogovoreno povećanje proračuna i smanjenje novca za ZPP. Kako su reforme bile dogovorene, krenulo se u rješavanje pitanja Britanskog rabata da bi se reforme mogle i izglasati. Glavni problem britanskog rabata prema Leeu (2011) bili su njegovi izračuni. Vlada

Margaret Thatcher zalagala se za da se rabat izračuna za cjelokupna davanja EEZ uključujući PDV, carine i poljoprivredne pristojbe, dok su ostale članice zagovarale kako se u izračune uzme samo dio PDV plaćanja jer carine i poljoprivredne pristojbe nisu dio nacionalnih doprinosa proračunu EZZ-u. Francuska, koja je tada predsjedavala Zajednicom, osmislila je formulu izračuna koja je izračunala rabat kao razliku između uplata od PDV-a i primitaka iz proračuna EEZ-a. Formula je prihvaćena od strane UK-a na sastanku u Fontainebleau pokraj Pariza, a za 1984. godinu rabat je iznosio 600 milijuna funti.

Količina novca koja se putem rabata vrati u UK svake godine je drugačija, a ovisi o bruto nacionalnom dohotku UK-a i prihodima od PDV-a. Nakon što se rabat izračuna od plaćanja prema EEZ, sljedeće godine doprinos od bruto nacionalnog dohotka UK-a umanjen je za taj iznos.

Između članica raspoređen je nadomjestak UK rebata, ali Njemačka, Nizozemska, Austrija i Švedska plaćaju sam $\frac{1}{4}$ od njihovog dijela. Njihov dio raspoređen je među ostalim članicama.

Grafikon 1. Neto plaćanja UK-a u proračun EU-a

Izvor: Office for national statistics (2016.), *United Kingdom Balance of Payments* dostupno na <https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/timeseries/blzs/pb>

3.2.2. Delorov izvještaj i stvaranje Europske unije

Na Europskom vijeću 1988. godine članice Zajednice postigle su dogovor o stvaranju povjerenstva pod vodstvom tadašnjeg predsjednika Europske komisije Jacquesa Delorsa o stvaranju plana za daljnju integraciju Zajednice, odnosno stvaranja Europske monetarne unije. Kako je naveo Lee (2011) stvaranje EMU-e trebalo se odvijati u tri faze:

1. Prva faza je imala za cilj privođenje kraju stvaranja unutarnjeg tržišta, smanjenje razlika između ekonomskih politika članica, uklanjanje preostalih prepreka za potpunu financijsku integraciju (liberalizacija tokova kapitala) i intenziviranje monetarne suradnje.
2. Druga faza je bila osmišljena kao prijelazno rešenje - tj. period unutar kojeg bi se uspostavili osnovni organi i organizacijska struktura Europske monetarne unije sa ciljem ekonomske konvergencije (približavanja) između članica.
3. Treća faza je predviđala neopozivo fiksiranje valutnih tečajeva, uvođenje jedinstvene zajedničke valute, kao i delegiranje pune monetarne i ekonomske odgovornosti mnogim institucijama i tijelima EU.

U veljači 1992. godine, Europska komisija predložila je drugu Delorovu financijsku perspektivu, za razdoblje 1993.-1999., koje je sadržavalo povećanje izdvajanja za regionalnu pomoć, ZPP i reformu rabata za UK koja nikad nije prihvaćena.

U međuvremenu na samitu u Maastrichtu 1992. godine, potpisan je Ugovor o Europskoj uniji čime su države članice krenule u novu etapu integriranja država u još čvršću zajednicu. Ugovorom o Europskoj uniji, Zajednica je reformirana te se tada sastojala od tri glavna stupa.

U prvom stupu nalazi se Europska zajednica sa svim svojim politikama. Odlučeno je i da će se ojačati uloga Europskog parlamenta u procesu donošenja odluka te se između ostaloga produljio i mandat povjerenika s 4 na 5 godina. U prvom stupu uspostavljena je i nova politika – Europska monetarna unija (EMU) kojom je predložen fiksni tečaj kroz stvaranje nove jedinstvene valute i Europske središnje banke. Usvajanje jedinstvene valute trebalo je proći kroz određeni vremenski period do konačnog implementiranja 1999. godine. U drugom stupu nalazila se Zajednička vanjska i sigurnosna politika, dok se u trećem stupu nalazila suradnja u području pravosuđa i policije.

Kako je navedeno u Thatcher (1993), vlada Margaret Thatcher snažno se odupirala većini stavki unutar Ugovora o Europskoj uniji, a bila je i protiv financijske perspektive za 1993.-1999. Produbljivanje integracije ugrozilo je glavni interes UK-a tj. njegovu neovisnost. Osvrnula se na napade prema politici koju vodi te je izjavila kako je njen prvi princip vođenja bio spremna i aktivna suradnja između nezavisnih suverenih država kao najbolji način za izgradnju uspješne Europske zajednice. Istaknula je i kako bi suzbijanje nacionalizma i koncentraciji moći u središtu europskog konglomerata bila vrlo štetna i ugrozila bi ciljeve koji se žele postići. Na kraju izjave rekla je kako je njena vizija jake Europe takva da će ona biti jača upravo zato što ima Francusku kao Francusku, Španjolsku kao Španjolsku, Englesku i Veliku Britaniju s vlastitim običajima, tradicijama i identitetom te kako bi ih bilo glupo pokušati uklopiti u neku vrstu identične europske osobnosti. Istaknula je i kako će UK zauzeti anti-europski stav kada se postavi pitanje o Europskoj integraciji.

3.3. Protivljenje Europskoj monetarnoj uniji

Nakon polarizirajućeg govora premijerke Margaret Thatcher, Konzervativna stranka podijelila se u dvije grupe. Thatcher (2004) navodi kako su u prvoj grupi bili oni koji su podržavali europsku integraciju, dok su drugi zauzeli stav kako je daljnja integracija napad prema neovisnosti država. Nakon žustrih rasprava kako u Europi i na otoku, tako i u stranci, Margaret Thatcher odlučila je ostati pri svojem prijašnjem stavu te je u Europskom parlamentu 15. lipnja 1989. godine odbila britansko članstvo u Europskoj monetarnoj uniji, što je naposljetku značilo i kraj vladavine Margaret Thatcher jer ju je na unutarstranačkim izborima pobijedio Mr. John Major.

Major, kao i njegova grupa ljudi unutar Konzervativne stranke, bila je naklonjena Europi. Njegova nova vlada promijenila je ton prema EEZ-u te se zalagala za ulazak UK-a u EMU. Takvom novom stavu prema europskoj integraciji oštro se suprotstavila grupacija koja je bila protiv same integracije. Pritisak je bio ogroman te se na kraju odustalo od EMU-a kako bi se pokušalo pridobiti povjerenje i glasovi konzervativnog dijela stranke. Takav pogled na stanje u EZZ-u prikazan je u manifestu Konzervativne stranke (1992) koji je sastavljen za opće izbore 1992. godine.

"Vjerujem da sudbina Velike Britanije leži u Europskoj zajednici. Ali to mora biti zajednica koja ostaje vjerna idejama njezinih osnivača: otvorena i slobodna. Zato smo bili na čelu kampanje za dovršetak programa jedinstvenog tržišta koji će imati koristi svim europskim građanima liberalizacijom njihovih gospodarstava i zato smo se uporno i uspješno zalagali za reformu ZPP-a... (1992 Conservative Party General Election Manifesto 'The Best Future for Britain', www.conservativemanifesto.com/1992/1992-conservative-manifesto.shtml)."

Na općim izborima 1992. godine, Konzervativna stranka pobijedila je na izborima, ali je izgubila dio potpore građana. Veliki gubitnik izbora bila je Stranka Laburista koja je osvojila više glasova nego na prethodim izborima, ali i neočekivano izgubila. To je rezultiralo promjenama u vrhu stranke te je za novog predsjednika izabran Tony Blair.

Diskusije o financijskoj perspektivi za razdoblje 1993.-1999. godinu na red su došle krajem 1992. godine. Lee (2011), istaknuo je kako se Majorova vlada fokusirala na dvije stvari: postizanje financijskog dogovora i zadržavanje rabata. Major je želio da se njegov pro-europski stav jasno vidi, a zadržavanjem rabata pokušao je privući dio protivnika unutar vlastite stranke. Veliki dio protivnika unutar stranke rezultirao je slabom vladom koja je za prihvaćanje Ugovora o Europskoj uniji trebala njihovu potporu u parlamentu kako bi mogla nadglasati ostale stranke. Majorova vlada protivila se povećanju europskog proračuna i regionalne pomoći, a podržavala je reformu poljoprivredne politike.

3.3.1. Crna Srijeda

Kako je navela Dury (n.d.), Europski tečajni mehanizam (ERM1) uspostavljen je 1979. godine te je trebao državama članicama pružiti monetarnu stabilnost kako bi se uspješno provela dublja integracija, odnosno Europska monetarna unija. Iako UK nije prvotno ušao u taj sustav, naposljetku 8. listopada 1990. premijerka Margaret Thatcher uvela je domaću funtu u sustav iako je britanska inflacija u tom trenutku bila nepovoljna za ulazak u sustav te to nije bio dobar potez. Nova Majorova vlada 16. rujna 1992. godine bila je prisiljena izaći iz ERM1. Razlog takve odluke leži u tzv. Crnoj Srijedi. Njemačko ujedinjenje je tadašnji politički i ekonomski sustav u Europi poprilično promijenio. Zemlja se ozbiljno zadužila što je dovelo do rasta inflacije. Kako bi spriječila daljnji rast cijena, Njemačka središnja banka je povećala osnovnu kamatu stopu, a tim potezom njemačka marka postala je skuplja. Takav potez njemačke nacionalne banke tada je bio moguć jer još nije postojala zajednička valuta u EEZ. Međutim, zemlje članice EEZ u monetarnom smislu bile su usko povezane zbog Europskog tečajnog mehanizma, a ključni element tog mehanizma bio je stabiliziranje međusobnog tečaja pojedinih valuta unutar jednog unaprijed zadanog okvira. Povećanje njemačke osnovne kamate prisililo je, međutim, i druge zemlje na sličan korak kako bi spriječile preveliki pad vrijednosti vlastite nacionalne valute. U to vrijeme je prije svih britanska funta bila znatno precijenjena, dok je američki dolar počeo gubiti na vrijednosti, što je dodatno pogodilo Britance koju su imali velike štednje u toj valuti.

Tu je slabost sustava iskoristio George Soros. Te 1992. godine vidio je pod kakvim se pritiskom nalazi britanska vlada, djelomično i zbog lošeg stanja blagajne te je došao do zaključka da će vlada UK-a, prije ili kasnije, morati smanjiti vrijednost funte, ili će morati istupiti iz Europskog tečajnog mehanizma. Zajedno s nekolicinom drugih investitora, prikupio je velike količine novca kako bi ciljano oslabio britansku funtu. U tu svrhu je velike količine funti s kojima je raspolagao počeo mijenjati u njemačku marku i francuski franak. Dury (n.d.) navodi kako je Središnja banka UK reagirala tako što je počela kupovati velike količine funte kako bi stabilizirala tečaj, ali bez uspjeha. Zbog toga je 16. rujna 1992. britanska osnovna kamata povećana s 10 na 12 posto kako bi se privukli investitori da ulažu u funtu, a samo nekoliko sati kasnije kamata je povećana na čak 15 posto. Soros i drugi spekulanti nastavili su

čekati. U 19 sati britanski ministar financija objavio je da zemlja istupa iz sustava, a Soros je u tom danu zaradio preko milijardu dolara.

U posljednjim danima koji su prethodili „Crnoj Srijedi“ UK je izgubio oko 800 milijuna funti dok je prva procjena za ukupnu štetu bila procijenjena na 3.4 milijarde funti. U dokumentu iz 2005. godine otkriveno je kako je stvarni iznos nešto niža, odnosno 3.3 milijarde dolara.

3.3.2. Ratifikacija ugovora iz Maastrichta

Jedno od glavnih dijelova Ugovora iz Maastrichta bilo je formiranje jedinstvene valute kako bi se eliminirali troškovi konverzije. Pitanje valute za UK je predstavljalo zadiranje u osnovna načela neovisnost jedne države i to UK nije mogao prihvatiti. Prve reakcije na Ugovor nisu bile toliko agresivne koliko će biti u budućnosti. Prema Young (2000) jedan od razloga neprihvatanja zajedničke valute ležao je u činjenici kako je premijeru Majoru na prvom mjestu bilo održavanje stabilnosti stranke te je britansko „ne“ zajedničkoj valuti proglašavao kao pobjedu britanske strategije. U očima euroskeptika, unutar vlastite stranke, je to bio uspjeh, a Major je izvrsno balansirao između pobornika Europe i čvrstog lidera koji je za UK ispregovarao najbolji mogući ishod.

Ratifikacija Ugovora iz Maastrichta bio je parlamentarni proces koji je trajao od proljeća 1992. do ljeta 1993. godine te je uključivao mnoge prepreke. Kako je EMU bio jedan od glavnih dijelova Ugovora, mnogo debata bilo je fokusirano na probleme vezane za EMU. Nakon danskog „ne“ Ugovoru na referendumu, Major je bio odlučan ratificirati Ugovor jer je i sam sudjelovao u pregovorima kako bi UK-u osigurao što bolje uvjete, a to je bilo i pitanje časti.

Prijedlog o povjerenju premijeru 1993. godine bio je eksplicitan prijedlog povjerenja u Johna Majora koji je predložen kako bi se osigurala podrška u britanskom parlamentu za donošenje Ugovora iz Maastrichta. Zbog ranijih poraza uzrokovanih, kad su euroskeptični konzervativni zastupnici glasovali suprotno volji stranke, Vlada je trebala dobiti potporu svojoj politici o socijalnom poglavlju prije nego što bi Zakon o izmjenama i dopunama Europskih zajednica iz 1993. godine mogao stupiti na snagu i dopustiti UK-u da ratificira ugovor. Nezadovoljni konzervativni

zastupnici bili su spremni glasati protiv Vlade, ali su morali uskočiti na pokretu povjerenja ili riskirati gubljenje vlasti. Samo je jedan euroskeptik bio namjerno odsutan, a kao rezultat toga prijedlog je usvojeno s 40 glasova i UK je ratificirao Ugovor iz Maastrichta.

3.3.3. Odbijanje Schengena

Schengenski sporazum je 14. lipnja 1985. godine potpisalo pet europskih država: Belgija, Francuska, Njemačka, Luksemburg i Nizozemska. Prema Schengenskom sporazumu, državljani država u Europskoj uniji mogu se slobodno kretati po drugim članicama (bez putovnice, osobne iskaznice).

Coleman (2016) je istaknuo kako su države koje su potpisale Schengenski sporazum trebale do 1992. godine započeti s primjenjivanjem istog, međutim, krajnji rok prošao je bez puno napretka u provedbi schengenske pravne stečevine. Neki europski službenici smatrali su kako je Schengenski potencijalna opasnost, a ne prilika te da bi moglo doći do «boomerang efekta» koji doveo do negativnog razmišljanja europskih građana prema samoj Uniji. U travnju 1995. godine neke članice odlučile su staviti Schengenski sporazum na snagu, a već 1997. godine na konferenciji u Amsterdamu članice Europske Unije odlučile su ukomponirati Schengenski sporazum u Ugovor o Europskoj Uniji te su ga smjestili u prvi (Europska Zajednica) i treći (pravosuđe i unutarnji poslovi) stup.

Specifični geografski položaj UK-a kao otočne države, omogućavao mu je da ima veliku prednost kod graničnih kontrola za razliku od ostalih država članica. Ulazak u Schengen značio bi potpuno novi pristup graničnoj kontroli koji je do sada bio reduciran na glavne pomorske i zrakoplovne luke i tunel kroz La Manche. Politiku vlade UK-a kada su u pitanju granične kontrole Coleman (2016) okarakterizirao je na sljedeći način:

- Granične kontrole su učinkovito sredstvo kontrole imigracije i suzbijanja terorizma i drugih zločina,
- Takve kontrole odgovaraju geografskom položaju i tradiciji UK-a kao otočne države s velikim slobodama kretanja unutar države,

- Takav je pristup drugačiji od onoga u kontinentalnoj Europi, gdje zbog protiv dugih kopnenih granica postoji mnogo veća ovisnost o unutarnjim kontrolama kao što je provjere identiteta.

Odbijanjem ulaska u Schengen, UK je nastavio provoditi provjere svih građana pri ulasku u državu, za razliku od Schengena koji je za UK bio preveliki rizik i gubitak samostalnosti.

3.4. Vladavina Tonia Blaira

Nakon osamnaest godina u opoziciji, stranka Laburista na čelu s Tonijem Blairom, osvojila je parlamentarne izbore u UK sredinom 1997. godine s rekordnom razlikom, a Blair je postao najmlađi premijer UK-a u 20. st. Tony Blair će se zadržati na čelu države tri mandata; sve do 2007. godine. Kako je navdenu u Blair (2010), odmah nakon izbora Tony Blair je izbrisao ružna sjećanja na prethodne neuspješne premijere iz stranke Laburista te je konkretnim potezima započeo gospodarski i ekonomski oporavak države sa konstantnim padom nezaposlenosti. Iako su se druge države, poput Japana, krajem desetljeća našle u gospodarskim krizama, ekonomija UK-a zadržala je stabilnost i snagu te izbjegla recesiju. U drugom mandatu, Blair je ponovno suvereno osvojio izbore 2001. godine s neznatno manjom većinom nego 1997. godine (167 mjesta više u parlamentu) što je dovelo do ostavke Williama Hague, čelnika Konzervativne stranke.

Kako su se približavali sljedeći parlamentarni izbori, Laburisti i Tony Blair bili su dobro pozicionirani za rekordni treći mandat. Nezaposlenost je bila mala, a gospodarstvo je bilo snažno te je imalo konstantni rast već preko deset godina. Obrazovanje i zdravstvo su se poboljšali.

Nakon kontroverznog sudjelovanja u invaziji na Irak, popularnost Laburista strmoglavila se te je treći mandat došao pod znak upitnika. Izbori su se održali 5. svibnja 2005. godine, a Laburisti su uspjeli osvojiti i treći mandat, ali sa znatno manjom većinom; 66 mjesta više u parlamentu u odnosu na oporbu.

Kako je navedeno u BBC (2004), Tony Blair izjavio je 30. rujna 2004. godine kako se neće boriti za mjesto predsjednika stranke nakon trećeg mandata. Takva

izjava dočekan je s nevjericom jer u britanskoj politici ne postoje nikakvi zakoni koji bi ga u tome spriječili. Nakon takve izjave pojavile su se razne spekulacije koje su Blaira navele na takav čin, ali pravi razlozi do danas nisu poznati. Tony Blair je 2. svibnja 2007. godine objavio kako će podnijeti ostavku u roku od dva tjedna, a točan datum objavio je 10. svibnja. Nakon održanih sastanaka odlučeno je kako će ostavka biti podnijeta 27. lipnja a za nasljednika na čelu stranke izabran je favorizirani Gordon Brown.

3.4.1. Odbijanje eura i kriteriji konvergencije

UK je ušao u ERM1 kao predvodnicu za prihvaćanje eura u listopadu 1990. godine te je za održavanje valute unutar zadanih odstupanja potrošio preko 6 milijardi funti. U konačnici, nakon „Crne Srijede“ i događaja koji su predhodili tome, UK je bilo primoran napustiti program. Tony Blair i njegova vlada izjavili su kako će za ulazak u eurozonu prvo morati biti ispunjeni kriteriji, odnosno njih pet, nakon čega bi vlada odlučila o raspisivanju referenduma.

Kako je objasnio Scholefield (2002) pet kriterija definirani su od strane Britanske trezornice a uključivali su sljedeće kriterije:

1. Jesu li poslovni ciklusi i ekonomske strukture kompitabilne s kamatnim stopama eura kako bi UK moglo nastaviti stabilan rast?
2. Ako se pojave problemi, postoji li dovoljna fleksibilnost kako bi se njima moglo upravljati?
3. Hoće li ulazak u Europsku monetarnu uniju omogućiti lakše poslovanje tvrtkama koje planiraju investirati u UK?
4. Kakav bi utjecaj imao ulazak u Europsku monetarnu uniju na konkurentski položaj britanskog gospodarstva?
5. Hoće li ulazak u Europsku monetarnu uniju potaknuti veći ekonomski rast, veću ponudu posla i stabilnost radnih mjesta?

Za obavljanje testova zadužena je bila britanska trezornica koja je prvi test provela u listopadu 1997. godine kada je zaključeno kako ekonomija UK-a nije dovoljno usklađeno s ostalim državama, niti je dovoljno fleksibilna kako bi se

opravdala odluka o članstvu. Vlada je obećala ponovno procijeniti testove početkom sljedećeg zasjedanja parlamenta (koji je započeo u lipnju 2001.) i objaviti revidiranu procjenu pet testova u lipnju 2003. godine. Ova je procjena bila napisana na oko 250 stranica, objašnjena u osamnaest studija koje su podržavale takvu procjenu, a sadržavale su između ostaloga i teme poput stanovanja, fleksibilnosti tržišta rada i europske monetarne i fiskalne okvire. Zaključci testova u svom radu naveo je Scholefield (2002), a oni su bili sljedeći:

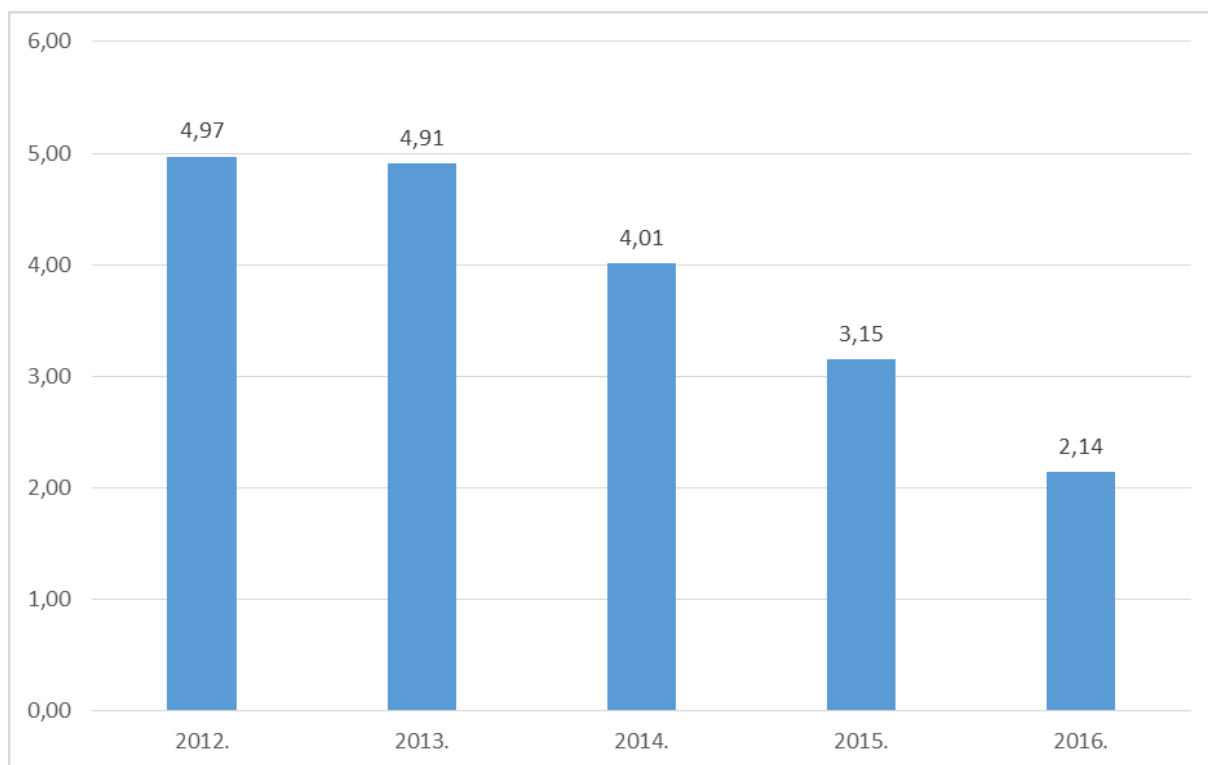
1. Došlo je do značajnog napretka kod konvergencije od 1997. godine, no ostale su neke značajne strukturalne razlike poput stambenog tržišta,
2. Iako se fleksibilnost UK-a poboljšala, nije se moglo zaključiti koliko je i dali je poboljšanje dovoljno,
3. Zaključeno je kako bi članstvo u eurozoni povećalo investicije, ali samo ako bi konvergencija i fleksibilnost bili jedini kriteriji,
4. Grad London, financijski centar UK-a profitirao bi od ulaska u eurozonu,
5. Rast, stabilnost i zapošljavanje povećali bi se, ali samo ako bi konvergencija i fleksibilnost bili jedini kriteriji.

Prema ovim procjenama vlada je odbacila mogućnost ulaska u eurozonu za vrijeme trenutnog zasjedanja.

Jedno od temeljnih pitanja koje stoji na putu monetarne unije jest strukturalna razlika između stambenog tržišta Velike Britanije i onih u mnogim kontinentalnim europskim zemljama. Iako su stope vlasništva nekretnina u UK blizu europskog prosjeka, hipoteke s promjenjivom kamatnom stopom su češće što je indeks maloprodajne cijene u UK viši, pod utjecajem promjena kamatnih stopa. Neki smatraju da bi uklanjanje sposobnosti UK-a da postavlja vlastite kamatne stope djelovalo štetno na gospodarstvo. Jedan od argumenata je da je fleksibilnost valute vitalni alat i da je oštra devalvacija funte u 2008. bila upravo ono što je UK trebalo da ponovno uravnoteži gospodarstvo.

Kada bi se na referendumu odobrio ulazak u eurozonu, Afxetiou (2000) je naveo da bi UK trebao ispuniti kriterije konvergencije eura prije nego što bi dobilo odobrenje za usvajanje.

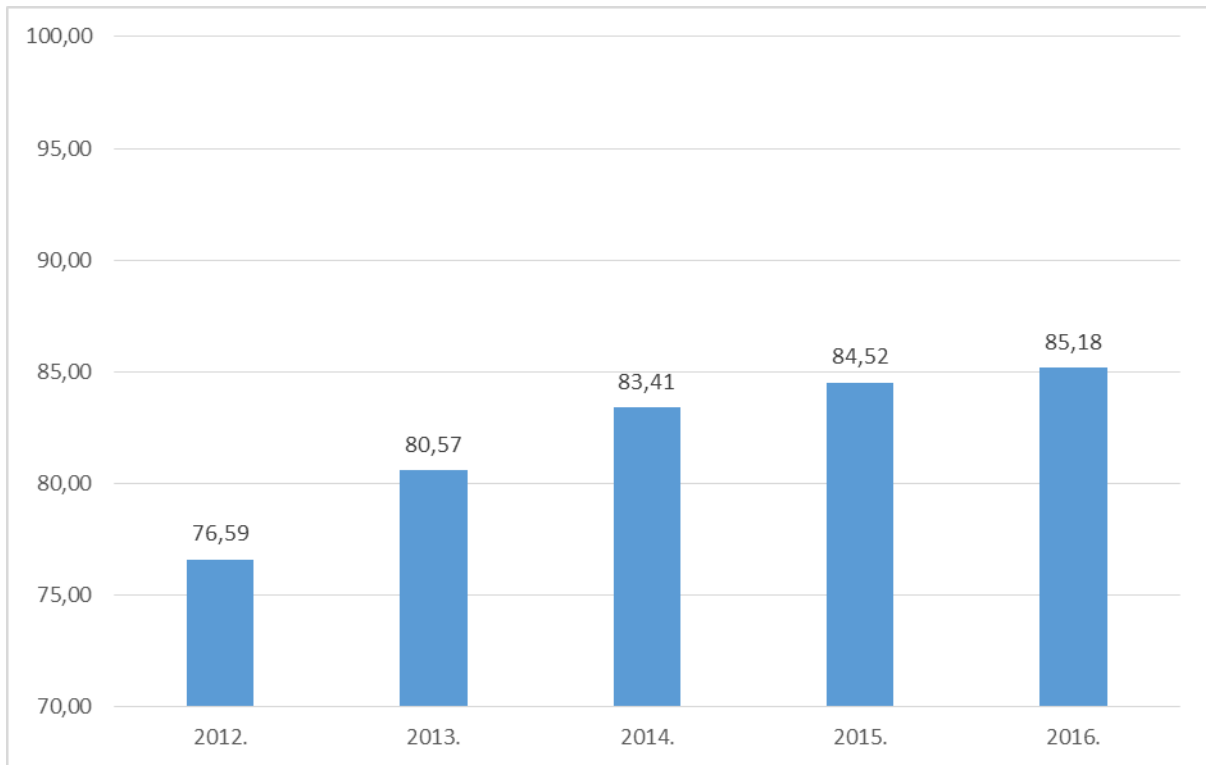
Grafikon 2. Proračunski deficit Ujedinjenog Kraljevstva za razdoblje od 2012.-2016. godine u %

Izvor: UK public spending, dostupno na http://www.ukpublicspending.co.uk/uk_national_deficit_analysis

U grafikonu možemo vidjeti kako je proračunski deficit bio iznad 3% od početka krize 2009. godine pa sve do 2016. godine. Primjetan je trend smanjenja deficita u posljednjih četiri godine. UK bi ovaj kriterij mogo ispuniti tek 2015. godine kada je deficit bio 3.15%, koji je moguće tolerirati prilikom pregovora. Deficit u proračunu 2016. godine iznosio je 40 milijardi funti.

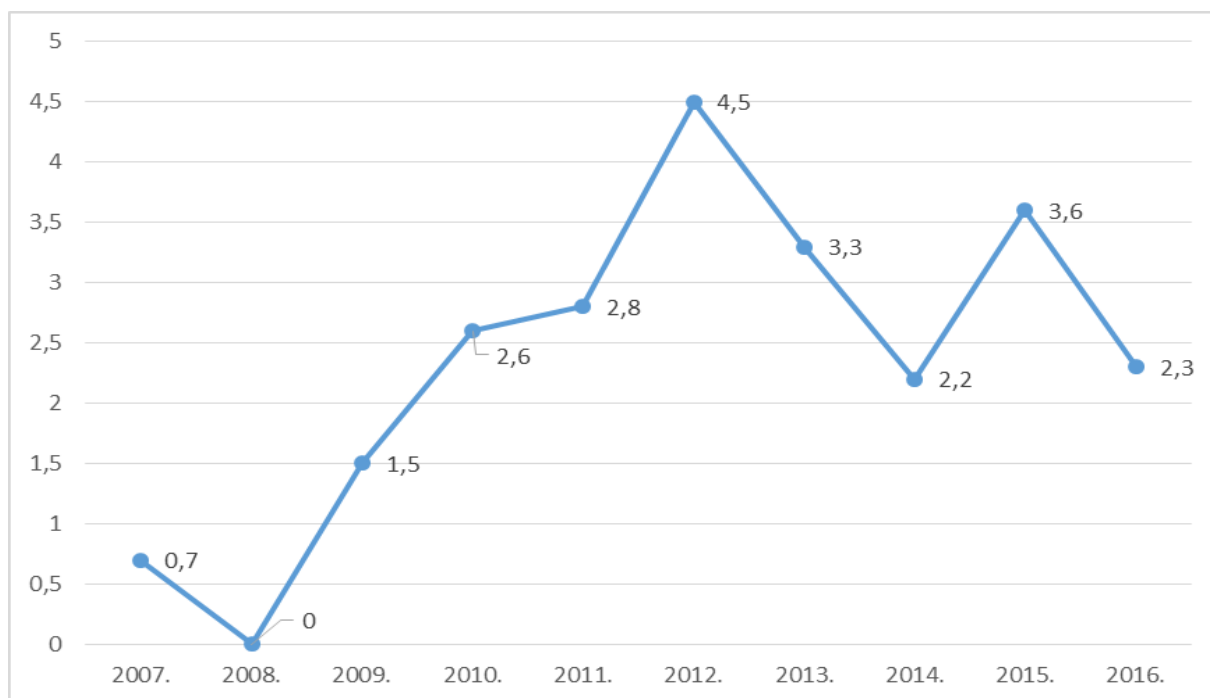
Grafikon 3. Udio javnog duga u proračunu Ujedinjenog Kraljevstva za razdoblje od 2012.-2014. godine

Izvor: UK public spending, dostupno na http://www.ukpublicspending.co.uk/uk_national_debt_chart.html

U grafikonu možemo vidjeti udio javnog duga u proračunu koji je visok, ali i relativno stabilan te je u 2016. godini iznosio visokih 85.11%, što govori kako UK ne zadovoljava maksimalnih 60% duga koje je EU odredio u kriterijima konvergencije.

Grafikon 4. Godišnji rast stope inflacije u UK za razdoblje od 2007-2016. godine. u %

Izvor: Rate inflation, dostupno na <https://www.rateinflation.com/inflation-rate/uk-historical-inflation-rate?start-year=2007&end-year=2016>

U grafikonu možemo vidjeti godišnji rast stope inflacije koji je umjeren, a za prosječnu inflaciju za navedeno razdoblje iznosila bi 2.35%, što bi kod inflacije kao kriterija konvergencije bilo dovoljno da se zadovolji navedeni uvjet.

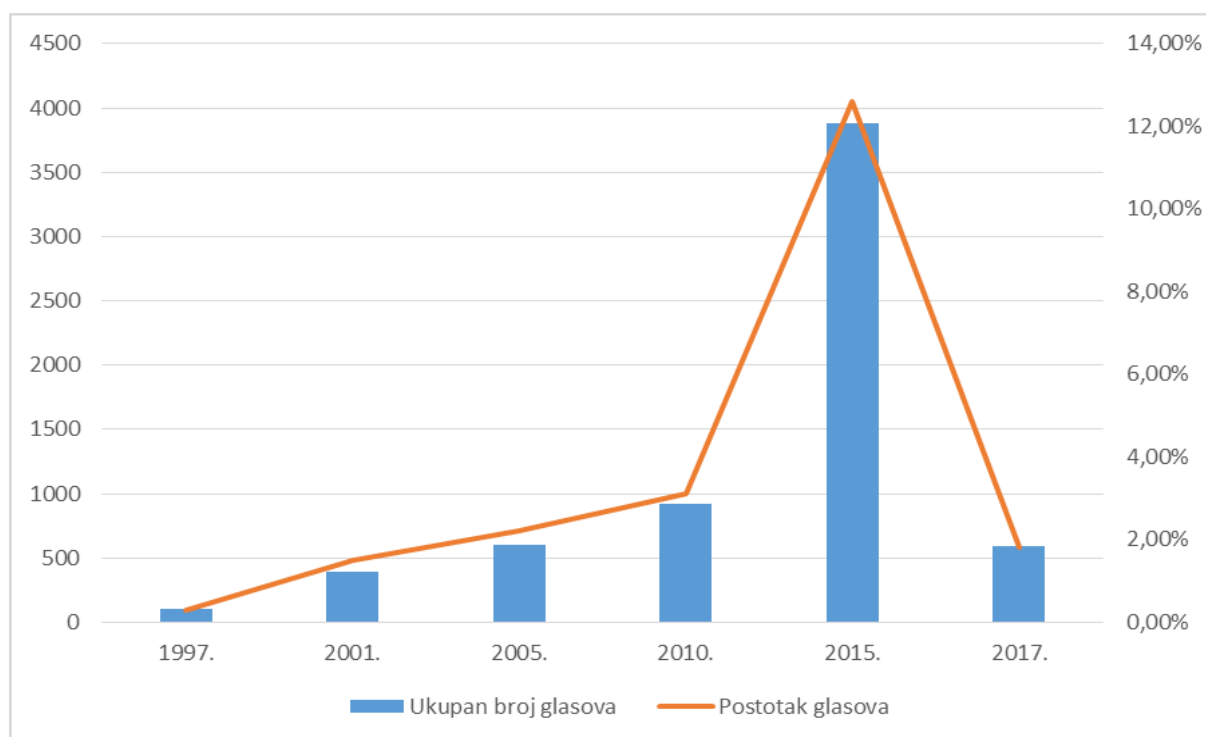
3.4.2. Rast popularnosti Stranke nezavisnosti Ujedinjenog Kraljevstva – UKIP

Kako je istaknuto u Loughborough University (2016), UK Independence Party (Stranka nezavisnosti UK-a) ili skraćeno UKIP je euroskeptična populistička stranka sa središtem u Newton Abbot, Devon, a trenutni predsjednik stranke je Steve Crowther. Stanku UKIP osnovao je 1993. godine Alan Sked kao odgovor na potpisivanje Maastrichtskog sporazuma, a glavni cilj stranke je bio izlazak UK-a iz Europske unije. UKIP je privukao nekoliko članova euroskeptičnog krila Konzervativne stranke, koja je bila podijeljena oko europskog pitanja nakon što je UK bio prisiljen izaći iz ERM1 1992. godine i borbe oko ratifikacije Ugovora iz Maastrichta. UKIP-ovi kandidati izašli su na opće izbore 1997. godine, ali ih je zasjenila Referendumska stranka Jamesa Goldsmitha. Kako je Referendumska

stranka slabila tako je UKIP počeo preuzimati glavnu ulogu, a već 1999. godine zahvaljujući proporcionalnoj zastupljenosti koja je omogućavala manjim strankama da uđu u Europski Parlament, postaje jedan od tri zastupnika UKIP-a u Europskoj uniji. UKIP je počeo izrastati u ozbiljnog političkog oponenta vladajućim strankama, a Nigel Farage 2006. godine postaje predsjednik stranke, zamjenivši nekarizmatičnog Rogera Knapmana. Na izborima je osvojio 45% glasova, odnosno 20% više nego najbliži rivali, a kao glavne ciljeve stranke za vrijeme njegovog mandata naveo je uvođenje discipline u stranku i maksimiziranje uloge UKIP-a u UK.

Stranka je rasla postepeno, a broj članova stranke u 2002. godini iznosio je 9.000. Značajni rast počeo je za vrijeme svjetske ekonomske krize koja je utjecala na porast nezadovoljstva među građanima u UK-u. Tako je u 2010. godini broj članova iznosio 15.535 a već u 2013. godini broj članova se udvostručio te je iznosio 32.447 članova.

Grafikon 5. UKIP - rezultati na parlamentarnim izborima od 1997. do 2017. godine

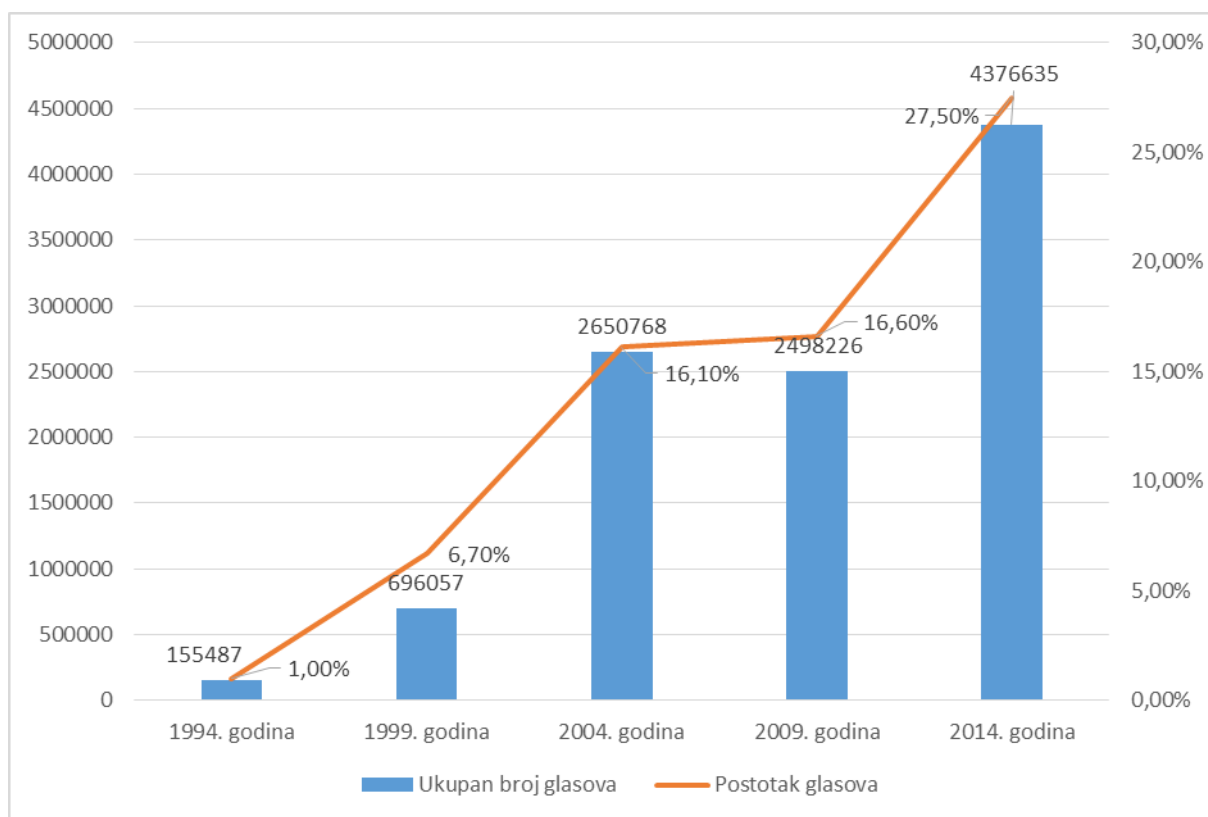
Izvor: the Guardian, dostupno na <https://www.theguardian.com/politics>

Iz grafikona 5 možemo iščitati kako je UKIP prolazio na svakim općim izborima u UK od 1997.-2017. godine. Na prvim izborima 1997. godine, stranka je osvojila 105.722 tisuća glasova, odnosno 0.3% ukupnih glasova. Na izborima 2001. godine

stranka je osvojila 390.563 tisuća glasova, odnosno 1.5% ukupnih glasova. Na izborima 2005. godine stranka je osvojila 603,298 tisuća glasova, odnosno 3.1% ukupnih glasova. Na izborima 2010. godine stranka je osvojila 919.546 tisuća glasova, odnosno 3,1% ukupnih glasova. Na izborima 2015. godine stranka je bila na svojem vrhuncu te je osvojila 3.881,099 milijuna glasova, odnosno 12.6% ukupnih glasova te je dobila jednog zastupnika u britanskom parlamentu. Na izborima 2017. godine, nakon odluke o izlasku UK-a iz Europske Unije, stranka je počela gubiti članove, a među građanima se pojavilo i nezadovoljstvo referendumskom kampanjom te je osvojila 593.852 tisuće glasova, odnosno 1.8% ukupnih glasova te izgubila jedinog zastupnika u britanskom parlamentu.

Kako navodi BBC (2015) nakon izbora, Sked je podnio ostavku na mjesto predsjednika i napustio stranku jer je, kako je rekao, sadržavala članove koji su "bili rasisti i zaraženi krajnjim desničarskim stavovima te im je „suđeno da ostanu na političkim marginama“. Međutim, Goldsmith je umro ubrzo nakon izbora i referendumsko stranka je raspuštena, s posljedičnim priljevom novih UKIP pristaša. Na izborima za vodstvo pobijedio je milijunaš i poslovni čovjek Michael Holmes, a na izborima za Europski parlament 1999. godine UKIP je dobio tri mjesta i 7% glasova. Na tim izborima izabran je Nigel Farage (jugoistočna Engleska), Jeffrey Titford (Istočna Engleska) i Michael Holmes (jugozapadna Engleska). Na unutarstranačkim izborima 12. rujna 2006. godine, Farage je premoćno izabran za čelnika Ukip-a s 45% glasova, 20% ispred svog najbližeg suparnika. Najveći donator Konzervativne stranke, Stuart Wheeler, 28. ožujka 2009. godine donirao je 100.000 funti UKIP-u nakon što je kritizirao stav Davida Camerona prema Lisabonskom sporazumu i Europskoj uniji te je već sljedećeg dana izbačen iz stranke. Međutim, njegova donacija pomogla je UKIP-u da kvalitetno pripremi i financira kampanju za Europski parlament gdje su osvojili 13 zastupničkih mjesta tj. 12 više nego na izborima 2004. godine. Iste godine u rujnu, Farange je podnio ostavku na mjesto predsjednika stranke, ali se ponovno vratio na čelo stranke već u kolovozu 2010. godine.

Grafikon 6. UKIP - broj glasova za Europski Parlament za razdoblje od 1994.-2014. godine

Izvor: the Guardian, dostupno na <https://www.theguardian.com/politics>

Grafikon 6 prikazuje porast broja glasova i postotak od ukupnog broja glasova za Europski parlament za razdoblje 1994.-2014. Na prvim izborima za Europski parlament, UKIP je osvojio 155.487 tisuća glasova, što je iznosilo samo 1% od ukupnih glasova. Na izborima 1999. godine, stranka je osvojila 696.057 tisuća glasova, odnosno 6.7% ukupnih glasova te je dobila tri zastupnika u Europskom parlamentu. Na izborima 2004. godine, stranka je osvojila 2.650,768 tisuća glasova, odnosno 16,1% ukupnih glasova te dobila 12 zastupnika u Europskom parlamentu. Na izborima 2009. godine, stranka je osvojila 2.498.226 milijuna glasova, odnosno 16.6% ukupnih glasova te je dobila 13 zastupnika u Europskom parlamentu. Na zadnjim izborima, stranka je osvojila 4.376,635 milijuna glasova, odnosno 27.5% ukupnih glasova, dobila je 24 zastupnika u Europskom parlamentu te je postala najjača britanska stranka u Europskom parlamentu.

Na lokalnim izborima u 2014., UKIP je osvojio 163 mjesta, što je povećanje od 128 mjesta, ali nije preuzeo kontrolu nad niti jednim vijećem. Na izborima za Europski parlament 2014. godine, UKIP je dobio najveći broj glasova (27.5%) od bilo koje britanske stranke te je dobio 24 zastupnika.

Na općim izborima 2015. godine, UKIP je osigurao više od 3.8 milijuna glasova (12.6% od ukupnog broja), zamjenjujući Liberalne demokrate kao treću najpopularniju stranku, međutim taj uspjeh se nije prelio na zastupnička mjesta gdje su osigurali samo jedno mjesto.

Nakon povijesnog referenduma, Farage je odlučio podnijeti ostavku na mjesto predsjednika po posljedni put. Svoju ostavku opravdao je riječima kako je postigao svoj cilj, vratio je UK njenim građanima, kako sada želi svoj život vratiti u normalu te kako nikada nije htio da mu politika bude posao. Carswell, jedini zastupnik UKIP-a u britanskom Parlamentu, također je napustio stranku te postao nezavisni zastupnik. Takav rasplet situacije utjecao je i na rezultate na općim izborima 8. lipnja 2017. Godine. UKIP je dobio 593.825 tisuća glasova tj. pad broja glasova u odnosu na prošle izbore (3.287,247) i nije stekao niti jedno mjesto u parlamentu. Kako je naveo BBC (2017), sljedećeg dana, Paul Nuttall podnio je ostavku, a Steven Crowther preuzeo je stranku kao privremeni predsjednik.

3.5. Ekonomska kriza kao novi pokretač nezadovoljstva sa Europskom unijom

Ekonomska kriza iz 2008. godine koja se prelila iz SAD-a na cijeli svijet, zahvatila je i UK koje je do tada imalo desetljeće kontinuiranog rasta gospodarstva.

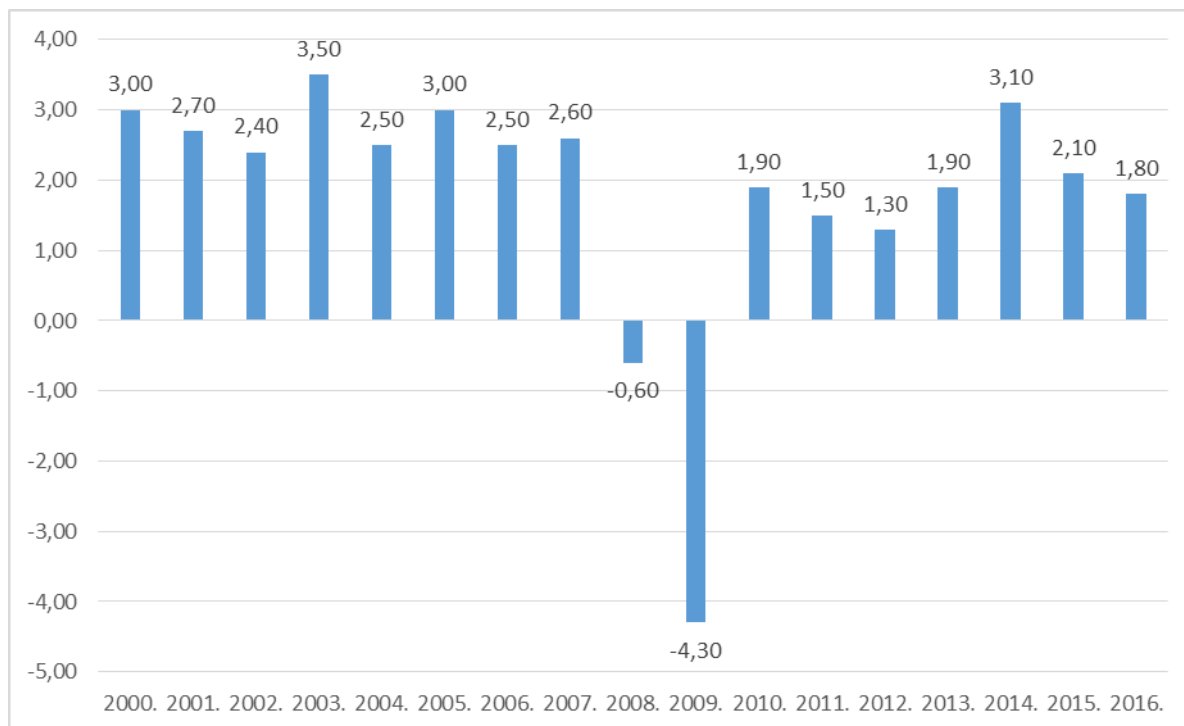
Kako su objasnili Chowla, Quaglietti i Rachel (2014), korijeni posljednje financijske krize sežu duboko u prošlost, sve do deregulacije financijskih tržišta u SAD-a, Ujedinjenog Kraljevstva i ostalih zapadnoeuropskih gospodarstava. Sve je započelo sedamdesetih godina prošlog stoljeća, a ubrzano je u ranim 80-ima. Deregulacija je „očistila“ mnoge vladine regulatorne kontrole te omogućila organizacijama da svoje poslovanje šire na šire spektre aktivnosti i teritorije. Učinak deregulacije bio je liberalizacija kredita tj. bilo je lakše posuditi novac, što je doprinijelo masovnom širenju osobnih dugova, uključujući i hipotekarne dugove. Zbog niskih kamatnih stopa osobama s nižim prihodima, omogućeno je podizanje istog, kako bi si mogli priuštiti mjesto za stanovanje. Uz stalni rast cijena nekretnina, banke su mogle lako namiriti moguće, ako bi došlo do problema naplate dugovanja. Problem je nastao kada je gospodarstvo SAD-a počelo usporavati, a povećanje kamatne stope Središnje američke banke u 2006. godini izazvalo je lančanu reakciju.

Zajmoprimci s niskim dohodcima više nisu mogli otplaćivati dugove i počeli su prodavati svoje kuće/stanove. To je dovelo do pada vrijednosti nekretnina i u konačnici investitore odnosno banke do gubitaka te su mnoge proglasile stečaj.

Sveučilište u Liverpoolu (2010) navelo je kako je utjecaj financijske krize na UK bio puno veći nego na neke druge države zbog nekih specifičnih faktora. UK je svoj prijašnji rast temeljio na financijskim uslugama i aktivnostima, koje su uključivale kupnju kuća preko kredita, te visokim cijenama kuća. Takva vrsta rasta bila je specifična za UK te je utjecaj financijske krize ostavio dugoročne posljedice na gospodarstvo. Financijska izvješća, koja su bila izrađena nakon financijske krize, pokazala su da je UK previše ovisio o uslužnim djelatnostima i da nema dovoljno poslovnih ulaganja. Drugi izvori su utjecaj krize na gospodarstvo gledali na drugačiji način. Mislili su kako će financijska kriza na gospodarstvo ostaviti mnogo više posljedica. Razlog blažeg udara krize vidjeli su u činjenici, kako je recesija koja je naslijedila, bila rezultat smanjenje potrošnje, a ne proizvodnje.

Pad prodaje kuća i manje izdataka u sektoru maloprodaje rezultirale su krizom u UK-u. Smanjenje prodaje dovelo je do zatvaranja mnogih tvrtki koje su svoje poslovanje vezale za stambeni sektor. Kako je sve više ljudi bilo bez posla, tako je došlo do pada prihoda od poreza, što je potom rezultiralo smanjenjem javne potrošnje. Vlada nije mogla potaknuti gospodarstvo trošenjem na javne usluge, pa se ciklus pada nastavio s padom BDP-a u četvrtom tromjesečju zaredom krajem 2008., što je značilo da je zemlja službeno u recesiji. Pokušaji vlade da stimulira rast smanjenjem BDP-a u studenom 2008. godine došli su prekasno. Cijene kuća do tada su već potonule za preko 10%.

Grafikon 7. Godišnji rast BDP-a u UK za razdoblje od 2000.-2016. godine u %

Izvor: Statista, dostupno na <https://www.statista.com/statistics/281734/gdp-growth-in-the-united-kingdom-uk/>

Iz grafikona 7 možemo iščitati godišnji rast BDP-a u UK-u za razdoblje 2000.-2016. Razdoblje prije krize obilježilo je veći rast nego nakon krize. Prvih osam godina, odnosno od 2000.-2007. godine, gospodarstvo je naraslo za 22.9 %. Prosjek rasta iznosio je 2.86%. Ulazak u krizu dogodio se 2008. godine, a 2009. godina bila je katastrofalna sa zabilježenim padom BDP-a od 4.3%. Nakon izlaska iz recesije, gospodarstvo je ponovo počelo rasti, ali u manjim stopama. U sedam sljedećih godina gospodarstvo je naraslo za 13.7%, a prosjek rast iznosio je 1.9%, što nam govori kako se gospodarstvo UK-a još nije u potpunosti oporavilo te da ne ostvaruje rezultate kao prije recesije.

3.5.1. Turbulentne godine vlade Davida Camerona

David Cameron na parlamentarnim izborima 2001. godine postaje zastupnik u parlamentu, a nakon poraza Konzervativne stranke na izborima 2005. godine, čiji je bio član, odlučuje se kandidirati na unutarstranačkim izborima za predsjednika stranke te je izabran sa 68% glasova.

The Biography (2017) navodi kako je Konzervativna stranka, koja na parlamentarnim izborima nije pobijedila još od 1992. godine puno uložila u nove parlamentarne izbore 2010. godine te se očekivala pobjeda. To se i dogodilo. Konzervativna stranka, pod vodstvom Davida Camerona, osvojila je najveći broj zastupnika u parlamentu, njih 306. Međutim, 20 zastupnika im je falilo za natpolovičnu većinu te se odlučilo na koaliranje s Liberalnom demokratskom strankom. Takva situacija zabilježena je po prvi put nakon 1974. godine, odnosno, prvi put Laburisti ili Konzervativci nisu imali natpolovičnu većinu.

David Cameron na čelo vlade sjeo je 11. svibnja 2010. godine te je postao najmlađi premijer od 1812. godine. Ekonomsku situaciju koju je zatekao, a koja je još bila pogođena financijskom krizom, opisao je kao jako tešku te je rekao kako će se morati donijeti teške proračunske odluke. Za premijera je izabran u nepovoljnom trenutku. Ekonomska kriza u Grčkoj, rat u Libiji, eskalacije sukoba u Egiptu, rat u Siriji, imigrantsko pitanje te stvaranje Islamske države bile su goruće svjetske teme na koje je UK kao svjetska sila moralo imati odgovor.

S druge strane, domaći problemi i rastuće nezadovoljstvo građana s Europskom unijom i njene slabosti u kontroliranju imigranata i samih postupaka, pokazalo je sve njene slabosti i mane. The Biography(2017) navodi kako je to rezultiralo rastom stranke UKIP koja se zalagala za održavanje referenduma o izlasku UK-a iz Europske unije. Konzervativna stranka počela je gubiti prednost pred Laburistima, UKIP je strelovito rastao, a kako bi zadovoljio svoje konzervativne glasače i članove stranke, odlučio je da će, ako Konzervativna stranka osvoji parlamentarne izbore u 2015. godini, krenuti u nove pregovore s Europskom unijom o povoljnijim uvjetima za UK. Nove ispregovarane uvjete prezentirat će javnosti koja će na referendumu odlučiti hoće li prihvatiti nove uvjete članstva u Europskoj Uniji ili će iz nje izaći. Konzervativna stranka izbore je i osvojila, a Cameron je morao ispuniti obećano te započeti pregovore s Europskom unijom.

Miller (2016) je navela četiri glavna cilja koje je Cameron želio postići u novim pregovorima:

1. Ekonomsko upravljanje: Osiguravanje izričitog priznanja da euro nije jedina valuta Europske unije. Cameron je želio osiguranje da zemlje izvan eurozone

nisu materijalno ugrožene. UK želi zaštitne mjere da koraci ka daljnjoj financijskoj uniji ne mogu biti nametnuti članicama koje nisu članice eurozone i kako one neće morati pridonijeti spašavanju eurozone.

2. Konkurentnost: Postavljanje cilja za smanjenje "tereta" prekomjerne regulacije i širenja jedinstvenog tržišta
3. Imigracija: ograničavanje pristupa pogodnostima odnosno naknadama za zapošljavanje i naknadama s biroa migrantima koji nemaju adresu u UK minimalno četiri godine.
4. Suverenitet: Omogućavanje UK-u da se može isključiti od osnivačke ambicije Europske Unije da stvori "još dublju integraciju" naroda Europe. Drugim riječima UK nije htio ući u dublju političku uniju tj. dati više moći nacionalnim parlamentima.

David Cameron ove je ciljeve prezentirao u pismu koje je poslalo Donaldu Tusku, predsjedniku Europskog vijeća.

Nakon pregovora i prezentiranja javnosti, stvorili su se uvjeti za održavanje referendum na kojemu je Cameron zagovarao ostanak u Europskoj uniji. Međutim, tijesnom većinom, odlučeno kako će UK napustiti Europsku uniju, a David Cameron odlučio je podnijeti ostavku na mjesto premijera.

Kao što je rečeno u CNN-u (2016), u obraćanju David Cameron rekao je kako je ovo bila najveća vježba demokracije u povijesti te kako volju građana za izlaskom iz EU treba podržati. Istaknuo je kako neće biti nikakvih promjena prema Europljanima koji žive u UK. U svojem govoru izjavio je i da će dati ostavku na mjesto premijera, ali ne odmah. Plan mu je bio obnašati dužnost premijera još nekoliko mjeseci kako bi osigurao stabilnost države, a na kraju je izjavio kako ne bi bilo korektno da on i dalje nastavi voditi državu kroz Brexit.

U završnoj riječi rekao je da je UK posebna država te da, iako nije savršena, može biti model za druge države u svijetu.

3.5.2. Britanski veto na fiskalni sporazum i proračun

Nakon dugotrajnih pregovora koji su rezultirali Lisabonskim ugovorom 2008. godine, među državama članicama nije bilo potrebe za još jednom velikom promjenom unutar Europske unije. Migrantska kriza je Europu zadesila u nezgodnom trenutku. Financijska kriza u pojedinim članicama još nije završila, dok su druge članice bilježile skromne ekonomske rezultate. U tako nezgodnom trenutku migrantska kriza pokazala je kako "ujedinjena Europa" zapravo i nije toliko ujedinjena te kako nije sposobna nositi se s novom krizom. Pojedine članice poput Mađarske i Grčke same su donosile odluke protivno naporima Europske komisije.

Takva situacija pogodovala je rastu nezadovoljstva s Europskom unijom u UK-u. David Cameron doživio je fijasko u Donjem domu parlamenta kada je u glasovanju o EU proračunu za razdoblje 2014.-2020. 50 zastupnika iz njegove Konzervativne stranke prešlo u oporbu te odbilo podržati novi europski proračun. Hancox (2014) je istaknuo kako je UK zbog štednje morao srezati proračun, a povećanje europskog proračuna značilo bi veća izdavanja koja u tom trenutku nisu bila prihvatljiva. Prije sastanka Europskog vijeća, David Cameron izjavio je kako želi konstruktivne pregovore u kojima će tražiti zaštitne mjere za jedinstveno tržište i za UK i njegov financijski sektor, a ukoliko se to ne dogodi njegova vlada neće prihvatiti najavljeni Europski sedmogodišnji proračun.

Hancox (2014) ističe da dana 9. prosinca 2011. godine, Europsko vijeće raspravljalo je o usvajanju "fiskalnog sporazuma" kao dijela sveukupne strategije za rješavanje financijskih poteškoća, odnosno problema država unutar Eurozone. U svojem priopćenju, europski šefovi država i izjavili su kako će sporazum pooštriti fiskalnu disciplinu u Eurozoni i nametnuti automatske sankcije državama koje bi prekršile postavljena pravila proračuna EU. Fiskalni sporazum je podržalo 26 od 27 država članica EU - sve države Eurozone i sve države izvan Eurozone, osim UK. David Cameron stavio je veto na sporazum zbog toga što nije uspio osigurati jamstvo da takav sporazum neće utjecati na financijski sektor UK-a.

Hancox (2014) navodi da su ta jamstva su uključivala sljedeće:

- Da se samo jednoglasnom odlukom nacionalnih parlamenata može prenijeti nadležnost nacionalnih regulatornih financijskih tijela financijskim tijelima EU-a.,
- Trenutni financijski regulator Europske Unije, odnosno Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo (EBA) trebalo zadržati svoje dosadašnje funkcije i svoje sjedište u Londonu,
- Da financijske institucije koje posluju unutar zemlje članice budu pod nadzorom nacionalnih, a ne Europskih regulatorskih tijela.

Sporazum je bio usmjeren na dva smjera. Nova, jača koordinacija vezana za fiskalnu i ekonomsku politiku te razvoj stabilizacijskih alata za suočavanje s kratkoročnim izazovima.

Hancox (2014) navodi kako je Sporazum uključivao sljedeće:

- Obavezu za uravnoteženje proračuna zemalja eurozone (strukturni deficit ne smije biti veći od 0,5% bruto domaćeg proizvoda) i upisivanje istog u nacionalne ustave,
- Automatske sankcije za državu eurozone čiji deficit premaši 3% BDP-a,
- Stroža pravila koja bi trebala biti sadržana u ustavima zemalja,
- Obavezu podnošenja nacionalnih proračuna Europskoj komisiji, koja će imati ovlasti zatražiti da isti budu revidirani,
- Europski samiti će se održavati najmanje dva puta godišnje,
- Članice Europske unije uplatit će dodatnih 200 milijardi eura u Međunarodni monetarni fond kako bi u buduću mogle financirati moguće otplate dugova.

David Cameron odlučio je staviti veto na takav sporazum jer je želio da se ne stvaraju novi sporazumi unutar postojećih sporazuma Europske unije, nego da se financijski problemi nastali nakon svjetske financijske krize rješavaju unutar postojećih sporazuma.

U prosincu 2012. godine Finska je ratificirala sporazum te kao dvanaesta članica Eurozone koja je to napravila omogućila sporazumu da stupi na snagu u siječnju 2013. godine.

David Cameron također je najavio mogućnost stavljanja veta i na sedmogodišnji europski proračun za razdoblje 2014.-2020., ako on bude protiv interesa UK-a. David Cameron ustrajao je da proračun ne smije rasti iznad razine inflacije, kako je načelno dogovoreno 2010. godine između lidera Njemačke, Francuske, Nizozemske i Finske. Cameron je izjavio kako veliko povećanje proračuna EU nije prihvatljivo. Planirani proračun za razdoblje 2014.-2020. iznosio je 1.033 milijarde eura, a traženi rezovi, prema riječima Camerona, moraju biti oko 100 milijardi eura. Za razliku od financijskog sporazuma iz 2011. godine, za višegodišnji proračunski okvir potrebna je suglasnost svih zemalja članica, što znači da svaka od njih ima pravo veta. Također je potreban pristanak Europskog parlamenta. Proračun je u konačnici smanjen na 972 milijarde eura, a predsjednik Europskog parlamenta Martin Schulz izjavio je nakon završetka summita da europski parlamentarci neće prihvatiti bilo kakvo novo rezanje iznosa prijedloga proračuna.

3.6. Pregovori o novim uvjetima članstva u Europskoj uniji

David Cameron u siječnju 2013. godine izjavio je kako će, ukoliko njegova Konzervativna stranka osvoji Parlamentarne izbore, u 2015. godini zatražiti od Europske unije ponovno pregovaranje o članstvu koje će potom prezentirati javnosti.

Kako je naveo Europski parlament (2016), UK je tijekom svojeg članstva u EU za sebe osigurao nekoliko posebnih aranžmana:

- Na području ekonomske i monetarne unije
 - UK nije član eurozone i nema obvezu ikada ući u istu,
 - UK nije potpisnik međuvladinog Ugovora o stabilnosti, koordinaciji i upravljanju (Fiskalni sporazum),
- Schengenski prostor

- UK nije vezano schengenskom pravnom stečevinom, ali može zahtijevati sudjelovanje u nekima ili svim odredbama te pravne stečevine,
- UK sudjeluje u nekim elementima Schengenske policijske i pravosudne suradnje (npr. Schengenski informacijski sustav II), ali ne sudjeluje u području unutarnjih i vanjskih kontrola granica,
- Područje slobode, sigurnosti i pravde
 - UK može odlučiti hoće li ili ne sudjelovati u mjerama u području sloboda, sigurnosti i pravosuđa u roku od tri mjeseca od predstavljanja prijedloga,
 - UK je imao pravo (do prosinca 2014.) istupiti iz svih akata Unije na polju policijske i pravosudne suradnje u kaznenim slučajevima koji su usvojeni prije stupanja na snagu Lisabonskog sporazuma, ali i vratiti se u neke individualne sučajeve kada tako odluče.

Pregovori su počeli u ljeto 2015. godine, a odobreni su 18. i 19. veljače 2016. godine. Promjene su trebale stupiti na snagu nakon referendumu o ostanku, ali zbog rezultata iz referenduma, promjene nikada nisu bile provedene.

Kako je navela Miller (2016), David Cameron predstavio je Europskom vijeću svoj plan 07. prosinca 2015. godine. Prema njegovim riječima zahtjevi koje UK i njegova vlada traže su, jednom riječju, fleksibilnost te je prema tome predstavio četiri glavna područja gdje UK traži reforme:

1. Gospodarsko upravljanje – u Europskoj uniji postoje dvije vrste članica: članice Europodručja i ostale članice. Protokolom 15 odlučeno je kako UK ne mora mijenjati svoju valutu u euro dok će ostale članice u dogledno vrijeme ući u Eurozonu. UK želi osigurati poštivanje jedinstvenog tržišta te legitimne interese članica koje imaju svoje valute. Kako je navela Miller (2016.), ono što je UK tražio je osiguranje tih uvjeta kroz sljedeće smjernice:
 - a. Europska unija ima više od jedne valute,
 - b. Ne bi trebala postojati nikakva diskriminacija, razlika ili nedostatak, prilikom poslovanja na temelju valute članice,

- c. Integritet jedinstvenog tržišta mora biti zaštićen,
- d. Svaka promjena koju Eurozona odluči napraviti, kao što je npr. stvaranje bankovne unije, mora biti dobrovoljno za zemlje koje nisu u Eurozoni,
- e. Porezni obveznici država koje nisu članice Eurozone nikada ne bi trebali financijski podupirati Eurozonu kao valutu,
- f. Financijska stabilnost i nadzor Eurozone postali su glavna područja nadležnosti institucija poput Europske središnje banke. Financijska stabilnosti i nadzor ne članica Eurozone su glavna područja nadležnosti nacionalnih institucija poput Engleske središnje banke,
- g. Svi postupci koji utječu na sve države članice moraju se raspravljati i donositi temeljem odluke svih država članica.

2. Konkurentnost – poticanje nove strategije trgovine i jačanje trgovinskih odnosa sa SAD-om, Kinom, Japanom i ASEAN-om. Kako bi se to postiglo potrebno je smanjiti porezna opterećenja i regulacije na poslovanje da bi se povećala konkurentnost i produktivnost koja će potom stvarati nova radna mjesta.

3. Suverenost – kod pitanja suverenosti UK se fokusirao na tri glavna područja:

- a. Prvi zahtjev – sudjelovanje UK-a u stvaranju još dublje europske integracije mora stati. Potrebno je istaknuti kako se stvaranja još dubljih integracija u budućnosti neće odnositi na UK.
- b. Iako Europski parlament ima veliku ulogu, potrebno je unaprijediti ulogu nacionalnih parlamenata na sljedeći način; skupine nacionalnih parlamenata koje djeluju zajedno mogu zaustaviti neželjene zakonodavne prijedloge EU, a točan prag nacionalnih parlamenata za stopiranje zakona bit će ispregovaran.
- c. Potpuna provedba obveza EU prema supsidijarnosti s jasnim prijedlozima. Također, UK treba potvrditi kako je nacionalna sigurnost samo i jedino odgovornost same države.

4. Slobodno kretanje i socijalna prava – pod utjecajem velike migrantske krize potrebna je reakcija države kako bi mogla upravljati situacijom. UK bilježi stalan rast populacije te se bliži broju od 70 milijuna stanovnika, a u državu se

godišnje useli preko 300.000 ljudi. Potrebno je bolje kontrolirati kretanje ljudi, a to se može postići tako da se UK-u vrati dio upravljanja imigracijskim sustavom koji je unutar EU slab. Također:

- a. slobodno kretanje neće se primjenjivati na nove članice sve dok njihova gospodarstva ne budu usko povezana s trenutnim članicama,
- b. potrebno je dati veće ovlasti državama kako bi mogle implementirati duže zabrane ulaska u državu za prevarante i registrirane kriminalce,
- c. europski građani koji žive u UK-u četiri godine moraju doprinostiti državi kako bi stekli prava na socijalne stanove i druge radne pogodnosti,
- d. završetak prakse slanja dječjih naknada u inozemstvo.

3.6.1. Stajališta Europske unije u novim pregovorima

Europsko vijeće početkom lipnja 2015. godine potaknulo je početak tehničkih razgovora koji su uključivali dužnosnike UK-a i Europske unije. Međutim, politički događaji na takozvanoj „balkanskoj ruti za izbjeglice“ iz ratom pogođene Sirije i Iraka, nagnali su neke članice, a posebice Austriju, da pokuša sabotirati pregovore kao odgovor na odbijanje UK-a da prihvati tisuće migranata i tražitelja azila s Bliskog Istoka.

UK je tijekom godina za sebe ispregovarao mnoge ustupke od EU-e poput neprihvatanja eura i očuvanja funte kao nacionalne valute, a UK je odbio i Schengensku pravnu stečevinu te je nastavio obavljati granične kontrole nad osobama. To su razlozi zbog kojih su mnoge države članice otvoreno izrazile nezadovoljstvo pokretanjem pregovora s državom koja se ponaša poput „neprijatelja“ i lošeg susjeda.

U siječnju 2016. pojavio se optimizam među pregovaračima EU-e i UK-a koji su izjavili kako su blizu postizanja dogovora. Najproblematičniji zahtjev Davida Camerona bio je predloženo ograničenje radničkih prava u razdoblju od četiri godine, koje druge države članice, posebice one u srednjoj i istočnoj Europi, dočekale kao diskriminirajuće.

Miller (2016) je navela kako je 3. veljače 2016. Donald Tusk objavio pismo i šest nacrti tekstova namijenjenih rješavanju pitanja UK-a koje je opisao kao "dobru osnovu za kompromis". U njima je istaknuo sljedeće:

1. Ekonomsko upravljanje

Kako bi se ispunio cilj Ugovora o uspostavljanju gospodarske i monetarne unije čija je valuta euro, potrebno je daljnje produbljivanje integracije. Mjere, čiji je cilj daljnje produbljivanje gospodarske i monetarne unije, bit će dobrovoljne za države članice čija valuta nije euro. Dogovoreno je da države članice koje ne sudjeluju u daljnjem produbljivanju gospodarske i monetarne unije neće stvoriti nikakve prepreke nego olakšati takvo daljnje produbljivanje, dok će taj proces, s druge strane, poštivati prava i nadležnosti država članica koje ne sudjeluju. Institucije Unije, zajedno s državama članicama, olakšat će suživot između različitih perspektiva unutar jedinstvenog institucionalnog okvira osiguravajući i djelotvornu operativnost mehanizma EU i jednakost država članica ispred Ugovora.

- a. Zabranjena je diskriminacija između fizičkih ili pravnih osoba na temelju službene valute države članice. Svaka razlika u postupanju mora se temeljiti na objektivnim razlozima,
- b. zakon EU o bankovnoj uniji koji spada u nadležnost Europske središnje banke, Odbora za jedinstvenu rezoluciju ili tijela Unije koja obavlja slične funkcije, ovlaštenje nad kreditnim institucijama primjenjuje se samo na kreditne institucije koje se nalaze u državama članicama čija je valuta euro ili u državama članicama koje su sklopile ugovor o suradnji na bonitetnom nadzoru, u skladu s relevantnom pravnom stečevinom EU,
- c. hitne i krizne mjere usmjerene na očuvanje financijske stabilnosti eurozone neće značiti proračunsku odgovornost za države članice čija valuta nije euro ili, ovisno o slučaju, onima koji ne sudjeluju u bankovnoj uniji,
- d. provedba mjera, uključujući nadzor i rješavanje financijskih institucija i tržišta, u cilju očuvanja financijske stabilnosti država članica čija valuta nije euro, država mora rješavati samostalno.

2. Konkurentnost

EU mora povećati napore za povećanje konkurentnosti. U tu će svrhu relevantne institucije EU i države članice poduzeti sve napore kako bi ojačale unutarnje tržište i prilagodile ga tržišnim zahtjevima. Istodobno, relevantne institucije EU-e i države članice će poduzeti konkretne korake prema boljoj regulaciji, što je ključni pokretač za postizanje gore navedenih ciljeva. To znači smanjivanje administrativnih opterećenja i troškova pridržavanja gospodarskih subjekata, posebice malih i srednjih poduzeća te ukidanje nepotrebnih zakona.

3. Suverenost

Svrha načela supsidijarnosti jest osigurati da odluke budu što bliže građanima. Izbor odgovarajuće razine djelovanja ovisi, između ostalog, o tome da li pitanje o kojem se razmatra ima transnacionalne aspekte koji se ne mogu zadovoljavajuće regulirati djelovanjem država članica, nego djelovanjem na razini Unije.

4. Socijalna prava i slobodna kretanja

Sloboda kretanja radnika unutar Unije sastavni je dio unutarnjeg tržišta što, između ostalog, uključuje pravo radnika država članica da prihvate ponude za zapošljavanje unutar Unije. Različite razine razvijenosti među državama članicama i situacija na tržištu rada utječu na kretanja ljudi na jedinstvenom tržištu. Međutim, sustavi socijalne sigurnosti država članica, koje zakonodavstvo Unije koordinira, ali ne usklađuje, različito su strukturirani i to može dovesti do privlačenja članova radne snage na određena područja bez da je to prirodna posljedica dobrog funkcioniranja tržišta. Legitimno je uzeti u obzir situaciju i osigurati, kako na razini Unije tako i na nacionalnoj razini, da se ne stvara neopravdana izravna ili neizravna diskriminacija. Mjere kojima se izbjegavaju ili ograničavaju tijekom radnika imaju negativne posljedice kako za zemlje članice podrijetla i države članice odredišta.

3.6.2. Rezultati pregovora

Pregovori su ušli u posljednu fazu u veljači 2016. godine. Nakon intenzivnih sastanaka Donalda Tuska s Davidom Cameronom europski vođe postigli su dogovor koji je trebao ojačati posebni status UK-a u Europskoj uniji.

Prema izvješću Europskog Parlamenta (2016) finalni rezultati pregovora podijeljeni su u četiri sljedeća dijela:

1. Ekonomsko upravljanje:

Države članice koje ne sudjeluju u daljnjem produbljivanju EMU neće stvarati prepreke tom procesu. Poštivanje prava i nadležnosti država članica koje ne sudjeluju u programu financijske stabilnosti Eurozone neće rezultirati proračunskim odgovornostima prema državama koje nisu članice Eurozone.

2. Konkurentost:

Odluka naglašava potrebu da EU pojača napore kako bi se poboljšala konkurentnost te da bi se ostvario veći rast, uključujući i rast radnih mjesta, posebno ističući smanjenje administrativnih opterećenja i troškova gospodarskih subjekata prema malim i srednjim poduzećima.

3. Suverenost

U području suverenosti odluka određuje pojašnjenja pozicije UK-a u EU, kao i razvoj mehanizma kontrole supsidijarnosti gdje je odlučeno kako UK neće biti predano daljnjoj integraciji u EU. Nacionalna sigurnost odgovornost je svake države članice zasebno, ali kolektivne akcije s članicama, koje utječu na sve članice, poželjne su u određenim situacijama.

4. Socijalna prava i sloboda kretanja

Države članice mogu poduzeti restriktivne mjere protiv pojedinih građana EU čije osobno ponašanje predstavlja ozbiljnu prijetnju javnoj politici ili sigurnost. Prijetnja ne mora biti trenutna. Država članica može djelovati preventivno, odnosno na temelju ponašanju pojedinca u prošlosti, čak i ako nema prethodnih kaznena presuda.

4. REFERENDUM O BREXITU, POSLJEDICE I POČETAK NOVIH PREGOVORA SA EUROPSKOM UNIJOM

U ovom poglavlju bit će riječi o referendumu čiji će rezultati utjecati, kako na UK tako i na EU, a njegove posljedice i neizvjesnost rezultirat će novom politikom koju će UK morati voditi prema trgovinskim partnerima. Prvi put članica EU-a odlučila je napustiti Uniju, a pregovori koji su započeli prvi su takve vrste te sa sobom nose mnogo otvorenih pitanja koji će uvelike odrediti političke odnose između EU i UK.

4.1. Kampanja „Leave“ i „Remain“

Kako navodi BBC (2016), nakon provedenih pregovora s EU, David Cameron odlučio je kako će se referendum o članstvu u Europskoj uniji održati 23.09.2016. godine. Kako bi se referendum omogućio bilo je potrebno izglasati Zakon o referendumu⁸ koji je velikom većinom izglasan 2015. godine.

David Cameron, zadovoljan ispregovaranim novim uvjetima članstva EU, odlučio je u kampanji voditi stranu koja se zalagala za ostanak u Uniji. Prema BBC (2016), sama kampanja „Remain“ sastavljena je od više specijaliziranih kampanja koje su djelovale na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Nacionalnu kampanju koja je proglašena i službenom vodila je lobistička skupina pod nazivom „Britain Stronger in Europe“

BBC (2016) ističe kako je kampanja „Leave“ stvorena u listopadu 2015. od strane političkih stratega Matthew Ellioata i Dominica Cummingsa, a uključivala je članove iz vladajuće stranke – Konzervativne stranke, Stranke laburista i UKIP-a. Izborni povjerenstvo je 13. travnja 2016. godine, „Leave“ kampanju proglasilo službenom kampanjom za napuštanje Europske unije. Kampanju su također podržali brojni istaknuti političari, uključujući tadašnjeg gradonačelnika Londona Borisa Johnsona, koji je postao jedna od ključnih figura „Leave“ kampanje. Kampanja je

⁸ Zakon o Referendumu zahtijevao je održavanje referenduma o pitanju kontinuiranog članstva u Europskoj uniji (EU) do kraja 2017. godine. Nije sadržavao nikakav zahtjev da Vlada Ujedinjenog Kraljevstva provede rezultate referenduma. Umjesto toga, bio je osmišljen kako bi procijenio mišljenje birača o članstvu u EU.

surađivala i s kampanjom „Labour leave“, „Conservatives for Britain“ i „Business for Britain“.

Europska unija je najvažniji trgovački partner UK-a, odgovorna za polovicu ukupnog izvoza i uvoza iz UK-a te čini 15% BDP-a UK-a. Članstvo u EU važno je za gospodarstvo UK-a prvenstveno zbog toga što dovodi do smanjenja trgovinskih barijera. To čini robu i usluge jeftinije za potrošače i omogućuje veći izvoz. Izlazak iz EU doveo bi do smanjenja trgovine između UK-a i EU-a zbog viših carina i trgovinskih barijera. Kao jednu od glavnih prednosti izlaska iz EU-a koju zagovaraju čelnici „Leave“ kampanje, je doprinos proračunu EU, odnosno prekid uplata koje su u 2016. godini iznosile 13.1 milijardi funti kada se oduzme rabat od 4 milijarde funti. Nakon što je UK povukao iz EU proračuna 4. milijarde funti, dobije se brojka od 8.6 milijardi funti neto uplate u EU proračun.

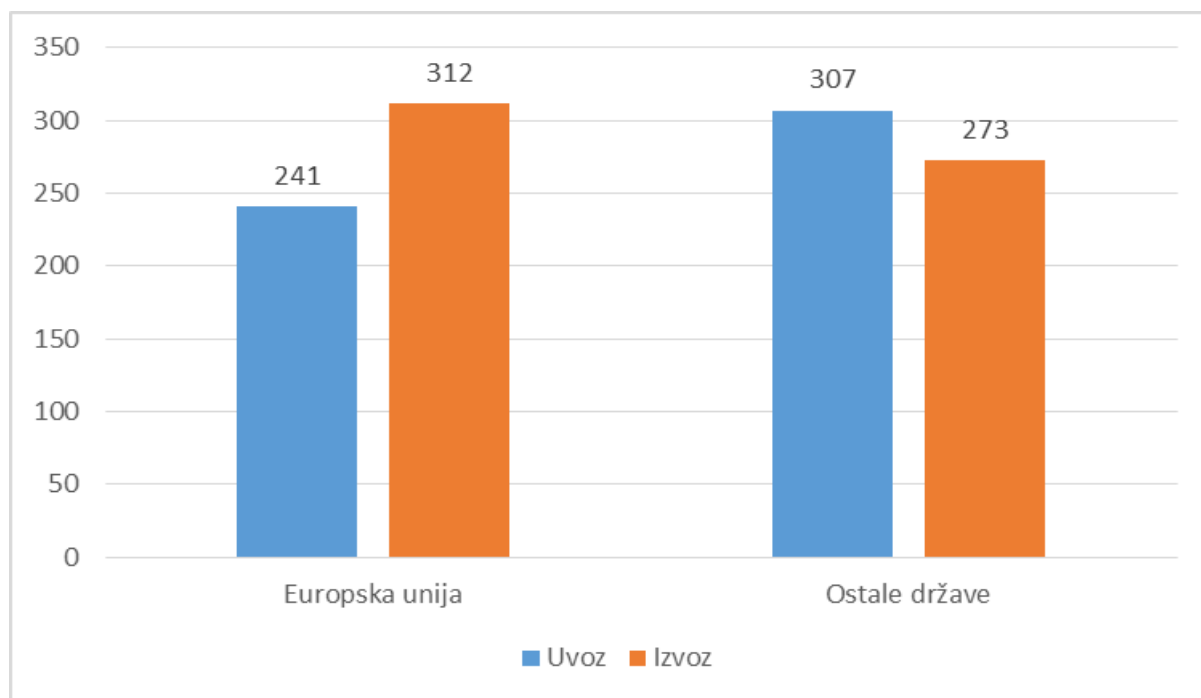
4.1.1. Trgovinska i ekonomska pitanja u kampanji

Kako je naveo Ward (2017), Cameronovo obećanje o referendumu izazvalo je snažnu raspravu o utjecaju mogućeg izlaska iz EU na gospodarstvo UK-a. „Remain“ kampanja zalagala se za jedinstveno tržište za koje smatraju da je potaknulo trgovinu i ulaganja između UK-a i ostatka Europske unije te misle kako bi napuštanje oslabilo gospodarstvo UK-a. Euroskeptici i članovi „Leave“ kampanje suprotstavljali su se članstvu u EU i jedinstvenom tržištu za koje su tvrdili da nameće previše propisa i da bi britanska trgovina s državama izvan Europe bila veća ako bi se napustilo Uniju. Britanski euroskeptici također su tvrdili da rastuće ekonomije u ostatku svijeta smanjuju važnost britanske trgovine s EU. Gospodarstvo Kine je poraslo za 10% godišnje u razdoblju između 2002. i 2012. dok je Indija u istom razdoblju ostvarivala rast od 7%. Rast gospodarstva novih ekonomija usporila je svjetska financijska kriza. Nakon završetka krize iste rastuće ekonomije svijeta nastavile su rasti, s nešto manjim stopama, ali i dalje po većim stopama nego razvijene zapadne države.

Euroskeptici su tvrdili kako jedinstveno tržište EU-a ima sve manju vrijednost za UK. Takve tvrdnje imaju svoje pokriće u službenim podacima, a Ward (2017) objavio je podatke kako je postotak trgovine UK-a s EU od 1999. godine u konstantnom deficitu. Tako je 1999. godine izvoz u zemlje EU-a iznosio 54%

ukupnog izvoza dok je u 2016. godini izvoz smanjen na 43.9%. U istom razdoblju uvoz je 1999. godine iznosio 56%, a u 2016. godini 53.4%. Negativna trgovinska bilanca 1999. godine iznosila je 12.1 milijarde funti, a 2016. godine iznosila je 71. milijardu funti.

Grafikon 8. Trgovina UK-a sa EU i ostalim državama u 2016. godini u milijardama funti

Izvor: Ward (2017.) *Statistics on UK-EU*, dostupno na <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7851>

U grafikonu 8 prikazana je trgovinska razmjena UK-a s članicama EU-a te s ostalim državama svijeta. U 2016. godini UK je izveo robe i usluga u vrijednosti 241 milijardu funti prema drugim državama članicama EU. Ta brojka predstavlja 43,9% ukupnog izvoza UK-a. Uvoz roba i usluga iz EU u 2016. godine iznosio je 312 milijardi funti, odnosno 53.4% od ukupnog uvoza. To znači da je UK imao trgovinski deficit od 71 milijardu funti s EU u 2016. godini. U istoj godini UK je izveo robe i usluge u vrijednosti od 307 milijardi funti prema ostalim državama koje nisu članice Unije, dok je uvoz roba i usluga iznosio 273 milijarde funti. To znači da je u trgovini s ostalim državama UK ostvario suficit u iznosu od 34 milijarde funti. Možemo zaključiti kako je zbog lošije trgovinske razmjene s EU, trgovinska bilanca UK-a u deficitu 37 milijardi funti.

Zagovornici ostanka u EU ističu važnost neograničenog pristupa jedinstvenom tržištu od 500 milijuna ljudi. Utjecaj na propise bez carina je najbolji mogući sporazum koji UK može dobiti, odnosno ne postoji sporazum o slobodnoj trgovini koji mogu replicirati ove prednosti. Unutar Unije, UK ima korist od potpisanih sporazuma EU-a s preko 50 država u svijetu, dok bi izlaskom moralo sklapati nove sporazume, kako s Unijom, tako i s ostatkom svijeta.

Kako je istaknuo Ward (2017), UK je članica EU te je kao takva oslobođena plaćanja carina prema državama članicama EU. Roba uvezena u EU iz zemalja koje nisu članice EU podliježu zajedničkoj vanjskoj carini Europske unije, osim ako postoji sporazum o slobodnoj trgovini ili preferencijalni trgovinski sporazum. Dok su prosječne carine za uvoz robe i usluga u EU niske, one su visoke za pojedine proizvode, posebice poljoprivredne proizvode. Trgovinska prosječna ponderirana EU carina za nepoljoprivredne proizvode iznosila je 2,3% u 2014. godini i 8,5% za poljoprivredne proizvode. U tablica u nastavku prikazat ćemo ulazne carine nekih proizvoda.

Tablica 3. Prosječne carinske stope EU-a prema vrsti proizvoda u 2014. godini

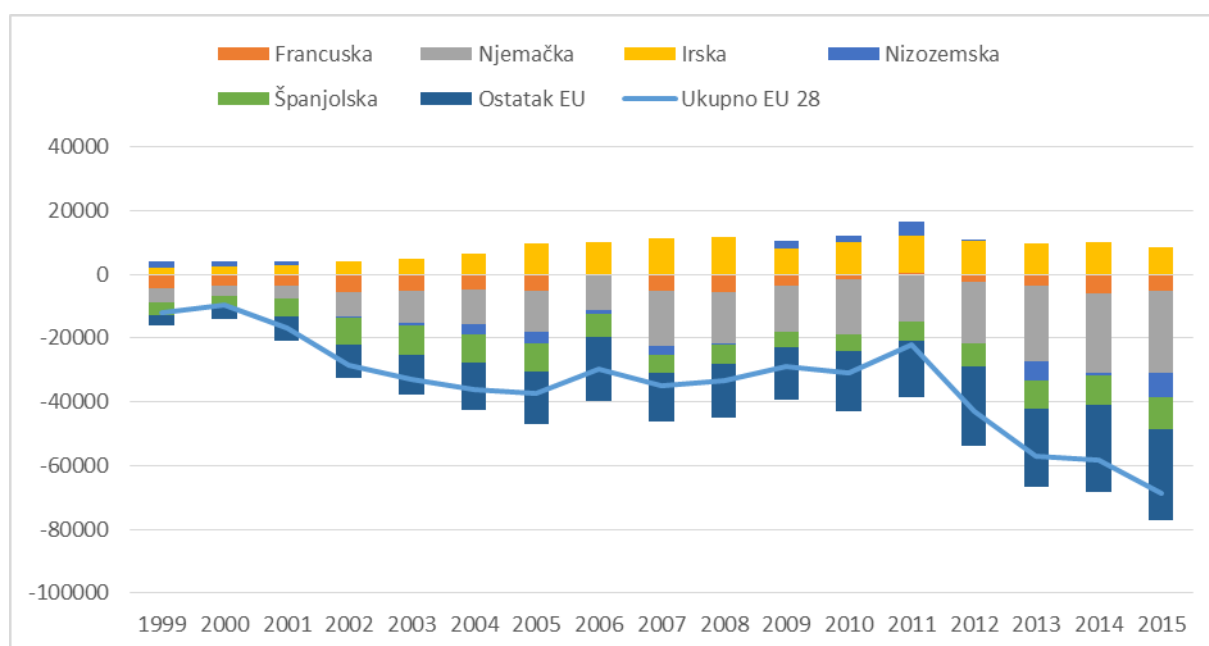
životninjski proizvodi	15
mliječni proizvodi	33.5
voće i povrće	10.3
kava	6
pamuk	0
riba i riblji proizvodi	12
naftni derivati	2.5
odjeća	11.4
drvo, papir	0.9
transportna oprema	4.3

Izvor: Ward (2017.) *Statistics on UK-EU*, dostupno na <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7851>

Troškovi trgovine, kao i negativna trgovinska bilanca UK-a s Europskom unijom, vjerojatno će se nastaviti povećavati u narednim godinama, a rezultate će osjetiti potrošači i tvrtke koje posluju sa zemljama članicama Europske unije.

Britanski euroskeptici tvrde da UK neće imati značajnijih problema kod pregovaranja novog trgovinskog sporazuma s EU zbog sve većeg trgovinskog deficita s državama članicama. Pri aktiviranju carina države članice EU-a izgubit će dio dobiti i trgovinskog prometa kojeg su ostvarivale s UK-om, dok će on biti oslobođen od trgovinskih barijera kojima je EU regulirala trgovinske odnose sa zemljama u razvoju. Moći će povećati trgovinu sklapajući trgovinske dogovore u svoje ime bez EU. Međutim, kako je objavio Global Counsel (2015), ovako pojednostavljena politička i ekonomska pozicija može prikriti pravu sliku problema. Iako je europsko tržište od sve manjeg trgovinskog značaja za UK, pogrešno bi bilo pretpostaviti kako će samo radi trgovinskog deficita UK moći diktirati pregovore. EU kupuje gotovo polovinu izvoza UK-a, dok države članice EU izvoze tek 10% svog izvoza u UK. Takva situacija UK stavlja u negativan pregovarački položaj.

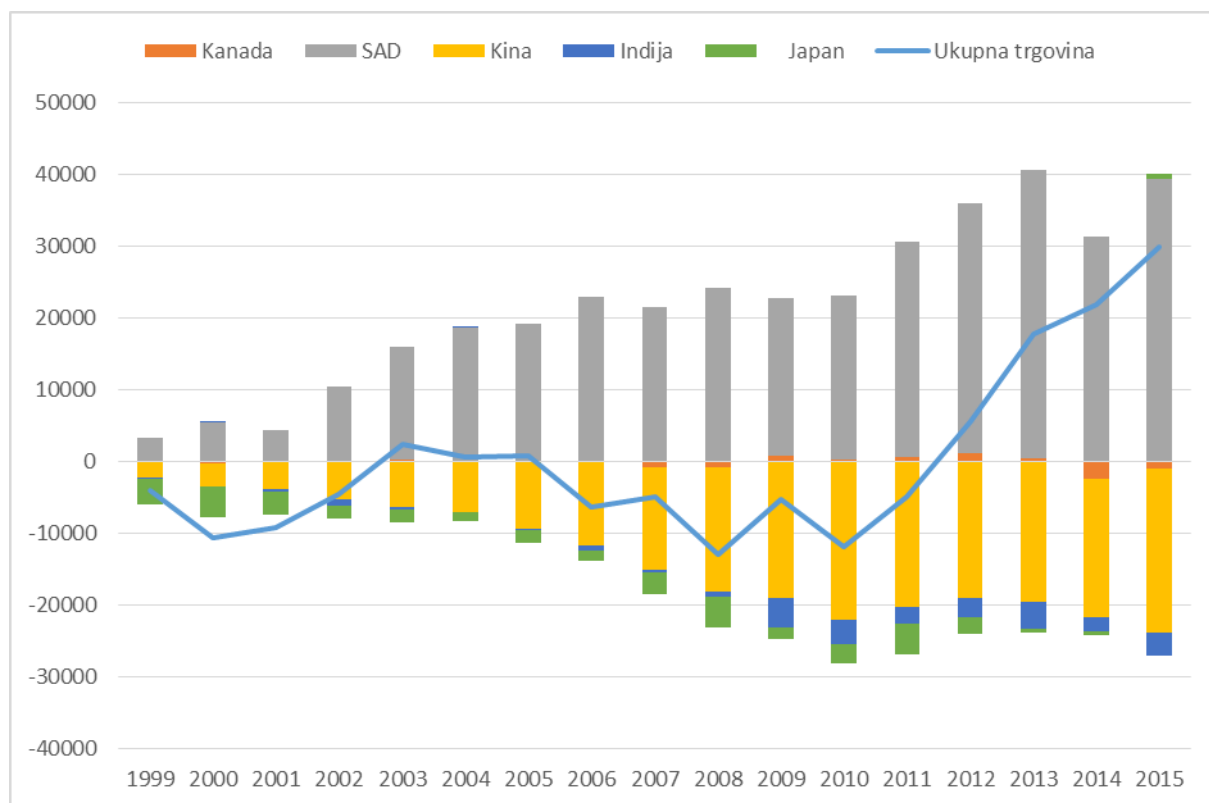
Grafikon 9. Trgovina robama i uslugama UK-a sa EU i odabranim zemljama EU, od 1999. – 2015. godine u milijunima funti

Izvor: Office for national statistics, dostupno na <https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/bulletins/unitingkingdombalanceofpaymentssthepinkbook/2016>

Kako možemo vidjeti u grafikonu 9, UK ima negativnu trgovinsku bilancu sa Europskom unijom, odnosno sa čak 19 država članica EU. Najveći trgovinski deficit UK ima s Njemačkom s kojom je 1999. godine imala deficit od 4.47 milijarde funti. Tijekom godina taj deficit se samo povećavao te je 2015. godine iznosio 25.5 milijardi funti. Trgovinski deficit s Francuskom 1999. godine bio je gotovo identičan kao i deficit s Njemačkom, odnosno iznosio je 4.49 milijardi funti. Za razliku od deficita koji je UK ima s Njemačkom, trgovinska bilanca s Francuskom na prijelazu u drugo desetljeće bila je u blagom suficitu. Naime, 2011. godine suficit je iznosio 259 milijuna funti. Međutim, deficit se počeo ponovo povećavati, a 2015. godine iznosio je 5.24 milijarde funti. Trgovinski deficit sa Španjolskom 1999. godine iznosio je 3.78 milijardi funti, dok je 2015. godine on iznosio 10 milijardi funti. UK je s Nizozemskom na prijelazu u 21. stoljeće imao pozitivnu trgovinsku bilancu. Ona je 1999. godine iznosila 1.6 milijardu, 2000. godine 1.5 milijardi, a 2001. godine 1.23 milijarde funti. Sljedećih nekoliko godina trgovina s Nizozemskom bila je u deficitu, a 2005. godine deficit je iznosio 3.82 milijarde funti. Sljedeće razdoblje suficita s Nizozemskom zabilježeno je u razdoblju od 2009.-2012. godine nakon čega je ponovo zabilježen deficit koji je 2015. godine iznosio 7.6 milijardi funti. Najveći suficit od država članica EU-a UK bilježi s Irskom. Suficit je 1999. godine iznosio 2.26 milijardi funti, a u razdoblju od 2005.-2015. godine se kretao između 6.5 i 11.795 milijardi funti. Deficit s preostalim članicama EU 1991. godine iznosio je 3,23 milijarde funti, a 2015. godine se popeo na 28.5 milijardi funti. Veliko povećanje deficita dijelom pripada i rastu EU-a, odnosno ulaskom novih država u nju. Kada se gleda ukupna trgovinska bilanca između EU-a i UK može se vidjeti kako je 1999. godine UK imao deficit u trgovinskoj bilanci od 12.09 milijardi funti. Taj deficit, zbog povećanja trgovine, novih članica, političkih i ekonomskih razloga, je rastao gotovo u svakoj godini, a u 2015. je iznosio 68.53 milijarde funti.

Grafikon 10. Trgovina robama i uslugama UK-a s odabranim zemljama, od 1999. do 2015. godine u milijunima funti

Izvor: Office for national statistics, dostupno na <https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/bulletins/unitedkingdombalanceofpaymentsthepinkbook/2016>

U grafikonu 11 prikazana je trgovina roba i usluga s odabranim državama koje nisu članice EU. Sa najmoćnijom državom svijeta SAD-om, UK ima suficit u trgovinskoj bilanci koji je 1999. godine iznosio 3.34 milijarde funti. Konstantan rast s manjim oscilacijama nastavio se i narednih 15 godina te je u 2015. godini iznosio 39.38 milijardi funti. Negativna trgovinska bilanca, odnosno deficit s Japanom, 1999. godine iznosio je 3.6 milijardi funti. Deficit se počeo smanjivati 2011. godine, a 2015. godine zabilježen je suficit od 845 milijuna funti. Trgovinska bilanca s Kanadom je konstantno uravnotežena. Najveći deficit u promatranom razdoblju bio je 2014. godine, a iznosio je 2.43 milijarde funti. Najveći suficit u promatranom razdoblju iznosio 1.2 milijarde funti. Deficit u trgovinskoj bilanci postoji i s Kinom. On je u promatranom razdoblju porastao sa 2.04 milijarde funti, a u 1999. godini na 22.97 milijardi funti. U razdoblju od 1999. do 2009 godine trgovinska bilanca s Indijom bila

je u ravnoteži. U 2009. godini deficit je iznosio 4 milijarde funti, najviše u promatranom razdoblju. Ukupna trgovinska bilanca 1999. godine bila je u deficitu preko 4 milijarde funti, da bi u od 2010. godine krenula uzlaznom putanjom te je u 2015. godini zabilježen suficit od 29.9 milijardi funti.

4.1.2. Imigracija i tržište rada

Kao što su naveli Wadsworth et al., (2016), u UK-u trenutno se nalazi oko 7.9 milijuna imigranata, a njihov udio u radno sposobnim osobama u UK više je nego udvostručen u razdoblju od 1995. i 2014. godine. Porast imigranata popeo se s 8% na 17% i sada iznosi više od 6.5 milijuna radno sposobnih imigranata. Imigracija postaje jedan od gorućih problema britanske javnosti, a mjere vlade kojima je htjela zaštititi domaće tržište nisu urodile plodom te je neto migracija u 2014. godini iznosila 250.000 ljudi, odnosno znatno više od maksimalnih 100.000 koliko je vlada predviđjela.

Tablica 4. Udio imigranata u radno sposobnom stanovništvu UK-a u dobi od 16-64 godine

Godina	Ukupno (milijuni)	Rođeni u UK (milijuni)	Imigranti (milijuni)	Udio imigranata (%)
1975	33.6	31.2	2.5	7.3
1990	36.4	33.7	2.7	7.5
1995	36.4	33.4	3.0	8.2
2014	40.6	33.9	6.7	16.6

Izvor: Wadsworth et. al. (2016.), *Brexit and the Impact of Immigration on the UK*, dostupno na <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit05.pdf>

U tablici 4 možemo vidjeti porast broja imigranata i njihovog udjela u radno sposobnom stanovništvu UK. U razdoblju između 1975. i 1990. godine prosječna populacija u radnoj dobi u UK rasla je za oko 200.000 godišnje. Takav rast nije bio generiran imigracijom nego povećanjem rođenih u UK-u. U razdoblju između 1995. i

2014. godine, stanovništvo je također raslo po istim brojkama. Međutim, taj rast je bio rezultat imigracije. Tako u tablici možemo vidjeti kako 16.6% radno sposobnog stanovništva u UK predstavljaju imigranti, što je povećanje od preko 100% u odnosu na 1995. godinu.

Veliki argument "Leave" kampanje, prema Wadsworth et al., (2016), je bio taj da Brexit omogućava veću kontrolu nad protokom imigranta u UK iz ostatka Europske unije. Mnogi su ljudi postali zabrinuti kako će visoka razina imigracije utjecati na njihova radna mjesta, plaće i kvalitetu života. Oko 70% imigranata koji dolaze u UK kažu da dolaze u potrazi za poslom, dok samo manji dio dolazi kako bi bili sa svojom obitelji ili studirati. Kako imigracija povećava broj ljudi u potrazi za poslom, mnogi Britanci počeli su protestirati kako imigranti „otimaju“ radna mjesta domicilnom stanovništvu. Takve tvrdnje podupirali su čelnici "Leave" kampanje u svojim javnim nastupima. Međutim, činjenica je kako imigranti konzumiraju lokalna dobra i usluge čime se povećava potražnja. To dovodi do povećanja obujma poslova i otvaranja novih radnih mjesta onih koji proizvode dotična dobra i usluge. Stanovništvo UK-a u posljednjih stotinjak godina poraslo je za oko 50%, dok je stopa nezaposlenosti ostala niska čime što potvrđuje činjenicu kako imigranti „ne otimaju“ radna mjesta domicilnom stanovništvu.

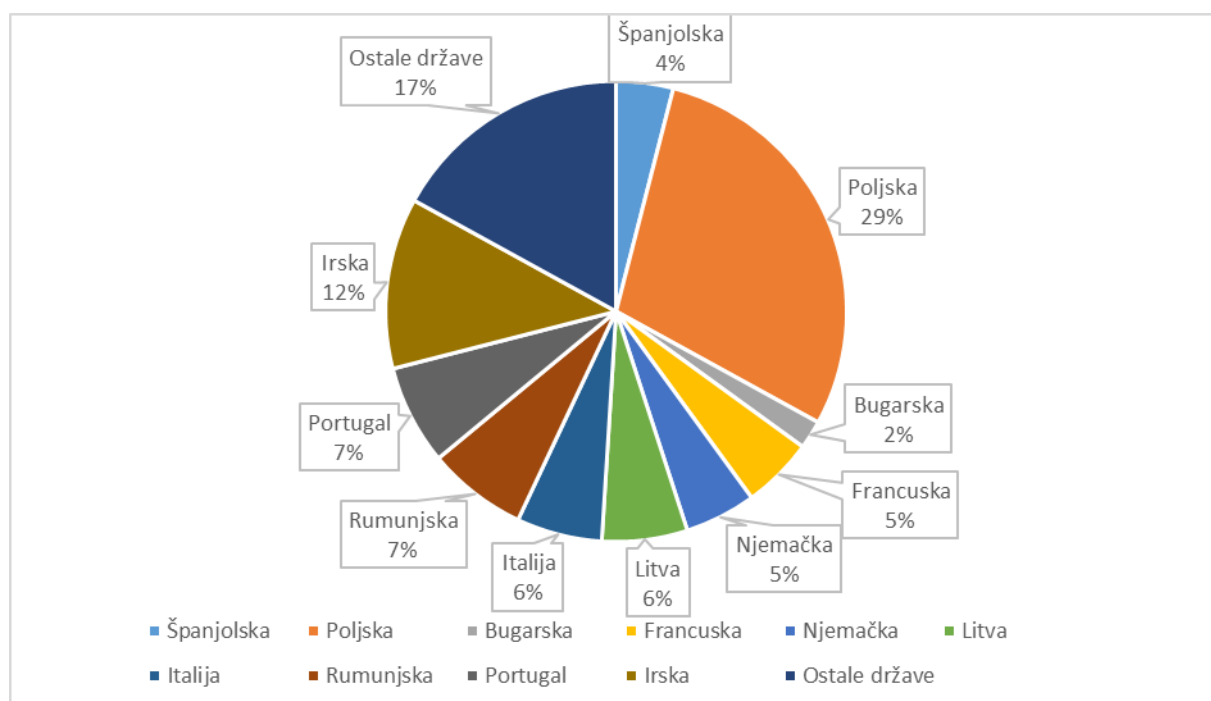
Druga bitna zamjerka domicilnog stanovništva je povećana potražnja za poslovima koja smanjuje cijenu rada. Međutim, takve tvrdnje, prema Wadsworth et al., (2016), nisu u potpunosti točne. Uz povećanu potražnju i rast populacije dolazi i do veće fluktuacije radnika koji se specijaliziraju za one poslove u kojima su bolji. Imigranti koji su školovaniji mogu povećati produktivnost što u konačnici dovodi do povećanja plaća.

Sirijska izbjeglička kriza nije povezana s kontinuiranim članstvom UK-a u EU. Ukupne imigracijske brojke stoga neće biti mnogo veće budući da vlada planira prihvati od samo 20.000 izbjeglica u razdoblju do 2020. godina. Izbjeglice imaju pravo ostanu u Njemačkoj ili u drugim zemljama EU-a, ali nemaju pravo živjeti ili raditi u UK. Potrebno je nekoliko godina (obično između pet i osam) prije nego što izbjeglice dobiju pravo podnijeti zahtjev za državljanstvom. Većina onih koji su se smjestili u nekoj razvijenijoj državi EU-a vjerojatno neće tražiti posao u UK jer on nije ušao u

Schengen, tako da postoje granične provjere koje sprečavaju ulazak izbjeglica. Zaustavljanje bilo kakvog ilegalnog ulaska u UK stoga ne bi bilo lakše nakon Brexita.

Kako su naveli Wadsworth et al., (2016), imigracija se znatno pojačala posljednjih 20 godina, a značajan udio imigranata dolazi iz drugih zemalja EU, posebice nakon 2004. godine i pristupanja osam istočnoeuropskih zemalja u Uniju. Između 1995. i 2015. godine broj imigranata iz drugih zemalja EU-a koji žive u UK povećao se s 0,9 milijuna na 3,3 milijuna. Udio građana EU porastao je s 1,5% na 5,3% ukupnog stanovništva i 1,8% na 6,3% radne dobi populacije (odrasle osobe u dobi od 16 do 64 godine). U 2015. godini emigranti iz EU-a činili su 35% svih imigranata koji su u tom trenutku živjeli u UK. U sljedećoj tablici prikazat ćemo udio najzastupljenijih nacionalnosti u UK.

Grafikon 11. Nacionalnost imigranata iz država Europske unije, 2015. godina

Izvor: Wadsworth et. al. (2016.), *Brexit and the Impact of Immigration on the UK*, dostupno na <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit05.pdf>

U grafikonu 10 možemo vidjeti kako najzastupljeniji imigranti iz Europske unije dolaze iz Poljske, njih 29%. Poljska je jedna od najvećih država Europske unije, a nije toliko razvijena poput UK-a ili ostalih zapadnih zemalja. Brojka od 12% irskih

imigranata i nije toliko velika ako se u obzir uzme blizina države i mogućnosti koje nudi UK i grad London. Imigranti iz Rumunjske i Bugarske zajedno čine 9% i ta brojka će zasigurno u budućnosti rasti ako se ne poduzmu određene mjere restrikcije. Rumunjska i Bugarska u Europsku uniju su ušle 2007. godine, a od 2014. godine mogu slobodno raditi u UK. Stoga je ova brojka od 9% relativno velika.

4.1.3. Pitanje ugroženosti suvereniteta

U međunarodnim organizacijama, poput EU, slika suvereniteta i neovisnosti jedne države postaje kompleksnija. Međunarodno odlučivanje utječe na način na koji države kontroliraju svoje poslove. Tako velike odluke koje utječu na živote građana i moć donošenja te kontroliranja istih, znači da je država suverena. Neke međunarodne organizacije imaju negativan učinak na suverenitet ako to znači da zemlja mora provesti sporazum koji inače ne bi podržala.

U svojoj osnovi, EU predstavlja skup država koje surađuju i donose zajedničke odluke. Ovakav način suradnje ima svoje prednosti poput jednostavnije trgovine, ukidanja carina, veće fluktuacije ljudi, poticanja razvoja slabije razvijenih članica itd. Također, postoje i nedostaci ovakvog načina funkcioniranja. Svaka država traži svoje interese u donošenju i prihvaćanju odluka komisije gdje će neke biti manje a neke više zadovoljne donesenim odlukama.

Kako je opisao Murkens (2016), zagovornici "Leave" kampanje tvrdili su kako je način donošenja odluka u EU nedemokratski. Europska komisija ima veliku i značajnu ulogu dok je Europski parlament preslab za aktivno sudjelovanje u provođenju demokracije. Također, ističu kako se previše bitnih odluka donosi na razini EU i misle kako bi se takve odluke trebale donositi u nacionalnim parlamentima. Kritike su upućene i prema Europskom sudu pravde koji prati provedbu europskih odredbi i zakona. Teroristički napadi koji se posljednjih godina događaju u europskim gradovima rezultat su loših kontrola i neučinkovitosti europskih institucija da pravovremeno i jedinstveno odgovore na krizna pitanja. U konačnici misle kako je UK izgubio kontrolu nad bitnim odlukama, a jedini način povratka te kontrole je izlazak iz Unije.

Za razliku od "Leave" kampanje, Murkens (2016) je naveo kako "Remain" kampanja ističe važnost sudjelovanja u donošenju bitnih odluka koje utječu na UK, bila država u Uniji ili ne. Odluke poput trgovine, terorizma, vanjske politike, klimatskih promjena utjecat će na UK u dugom razdoblju. Ostanom u Europskoj uniji UK dobiva mogućnost utjecaja i oblikovanja tih odluka što će u konačnici osnažiti UK. Ističu i kako UK ima veto na mnoga kontroverzna područja čime se izravno štiti suverenitet države. To uključuje euro, Schengenski sporazum, mnoga područja vanjske politike i mogućnost blokiranja ulaska novih članica u Uniju.

4.1.4. Pitanje Zajedničke poljoprivredne politike

Zajednička poljoprivredna politika predstavlja 39% europskog proračuna. Upravo zbog njenog velikog značaja, kako za proračun tako i za UK, ona je bila jedno od najbitnijih pitanja u kampanji. Kako je istaknula Downing (2016), tijekom programskog razdoblja 2014.-2020., UK bi trebao primiti preko 25 milijardi eura direktnih plaćanja i 2.6 milijardi eura za ruralni razvoj. Reforma ZPP-a radi se svakih sedam godina, odnosno za svako programsko razdoblje. Trenutno u UK-u poljoprivredne subvencije iznose između 50% i 60% poljoprivrednih prihoda. Poljoprivredni sektor u UK-u za razdoblje 2010.-2015. smanjen je za skoro 30%. Takvo smanjenje i izlazak iz Unije doveo bi vladu UK-a u nezavidan položaj gdje bi sama morala subvencionirati poljoprivrednike. David Cameron priznao je da vlada nema plan B kada je u pitanju poljoprivredni sektor, ali je jasno dao do znanja da će se poljoprivrednicima pomoći.

Tablica 5. Alokacija bespovratnih sredstava ZPP-a za 2014.-2020. razdoblje (€ milijuni)

	I. Stup	%	II. Stup	%
Engleska	16.421	66.5	1,520	58.9
Sjeverna Irska	2.299	9.2	227	8.8
Škotska	4.096	16.3	478	18.5
Wales	2.245	8.96	355	13.7
Ukupna alokacija	25.1 milijarde		2,6 milijarde	

Izvor: Downing (2016.), *EU Referendum: Impact on UK Agriculture Policy*, dostupno na <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7602/CBP-7602.pdf>

U tablici 5 su prikazane alokacije iz prvog (izravna plaćanja i tržišne intervencije) i drugog (ruralni razvoj) stupa europske poljoprivredne politike. Kako možemo vidjeti po podacima, Engleskoj je iz prvog stupa namijenjeo 16.421 milijarde eura dok joj je iz drugog stupa namijenjeno 1.520 milijardi eura. Engleskoj je namijenjeno daleko najviše sredstava, kako zbog njene veličine, tako i zbog broja stanovnika i potencijalnih korisnika poljoprivrednih mjera. Ukupna alokacija za razdoblje 2014.-2020. za prvi stup iznosi 25.1 milijardu eura, dok za drugi stup iznosi 2.6 milijardi eura.

Downing (2016) je istaknula kako se George Eustice, ministar poljoprivrede, u vladi Davida Camerona otvoreno zalagao za izlazak iz Europske unije te je dao nekoliko prijedloga kako bi vlada mogla pomoći poljoprivrednicima. Nadodao je kako vlada neće moći garantirati istu razinu potpore koju dobivaju iz EU, a rekao je i kako se očekuje daljnje smanjenje proračuna ZPP-a za razdoblje 2021.-2027. U svojem radu Downing (2016) dotaknula se i poljoprivrednih sindikata koji nisu dijelili optimizam „Leave“ kampanje. Njima je pristup jedinstvenom tržištu izvor sezonskih radnika koji su prijeko potrebni tako da bi u slučaju izlaska trebalo izraditi prijelazne aranžmane kako bi se smanjila neizvjesnost budućih prihoda.

Vijeće glavnih poljoprivrednih sindikata u UK izjavilo je na temelju dostupnih i prezentiranih informacija da bi za UK bilo najbolje da ostane u Uniji. Izjavili su i kako ZPP nije savršena, ali kako su neizvjesnosti koje prijete izlaskom iz Unije previsoke. Iako su sindikati službeno stali na stranu „Remain“ kampanje, prepustili su svojim članovima da na temelju prezentiranih informacija sami odluče kako će glasovati na referendumu. Engleski nacionalni sindikat poljoprivrednika u svojoj rezoluciji koju je poduprlo 90% članstva donijelo je odluku kako će podržati „Remain“ kampanju. Rezolucija je donesena na temelju sljedećih faktora:

- Utjecaj izlaska na trgovinu s ostatkom svijeta,
- Rizik izlaska iz ZPP-a u odnosu na nacionalnu poljoprivrednu politiku,
- Potencijalni utjecaj izlaska na sektor hrane,
- Regulacija poljoprivredne proizvodnje,

- Dostupnost radne snage,
- Ulaganje u unapređenje poljoprivrede.

Velški nacionalni sindikat poljoprivrednika odlučio je podržati "Remain" kampanju uzimajući u obzir kako to omogućava izlazak na najviše svjetskih tržišta poljoprivrednih proizvoda. Sindikat je istaknuo sljedeće argumente zbog kojih su donijeli takvu odluku:

- Pristup jedinstvenom tržištu od vitalnog je značaja za velšku industriju hrane i pića, a rizik da se ulazak na to tržište ograniči, zabrani ili omogući po lošijim uvjetima je prevelik,
- ZPP je jedan od ključnih komponenti velške poljoprivrede a poticaji dobiveni iz te politike potrebni su kako bi se zadovoljili visoki standardi proizvodnje i kvalitete hrane,
- Program ruralnog razvoja ima potencijal razviti velšku poljoprivredu i povećati konkurentnost te profitabilnost,
- "Leave" kampanja nije dala dovoljno jasne i detaljne naznake kako bi vlada nadomjestila poticaje iz EU koji su od iznimnog značaja za Wales.

Škotski nacionalni poljoprivredni sindikat također je podržao "Remain" kampanju. Sindikat je naglasio kako su ključna pitanja za poljoprivrednike Škotske sljedeća:

- Budućnost poljoprivrednih potpora,
- Pristup škotskih proizvoda europskom tržištu,
- Sloboda kretanja radnika.

„Farmers for Britain“ dio je "Leave" kampanje. Pokrenuta je u ožujku 2016. godine, a službeno je podržavana od strane ministra poljoprivrede. U svojoj suštini „Farmer for Britain“ bila je protiv ZPP zbog nekoliko razloga; birokracija, kompleksnost, nerazumijevanje poljoprivredne industrije u UK. Kao i "Leave" kampanja, tako je i "Remain" kampanja, vodila svoju poljoprivrednu kampanju pod nazivom „Farmers for

In“. U njoj su isticali važnost ostanka u Uniji kao najbitnijeg tržišta za poljoprivredne proizvode iz UK-a, ali i nesigurnost te potencijalne rizike koje bi se mogli dogoditi ako na referendumu građani odluče napustiti Uniju.

4.1.5. Mogućnosti o sklapanju novog trgovinskog sporazuma sa Europskom unijom

Nakon izlaska iz EU-a postojeća plaćanja u europski proračun od strane UK-a će se završiti. Međutim, kako bi i dalje moglo imati pristup jedinstvenom tržištu vlada UK-a morat će ispregovarati novi trgovinski sporazum te plaćati određenu naknadu za pristup. Postoji nekoliko trgovinskih sporazuma koje je EU potpisalo sa zemljama koje nisu članice a imaju određeni pristup Jedinostvenom tržištu, a njih su u svom radu objasnili Springford i Tilford (2014).

1. Europski gospodarski prostor

Europski gospodarski prostor je opcija koja predstavlja najmanju promjenu postojećih trgovinskih sporazuma, a trenutne članice su Island, Lihtenštajn, Norveška uključujući i EU članice.

Island, Lihtenštajn i Norveška sa izuzećem poljoprivrednih i ribarskih proizvoda imaju neogrančen pristup jedinstvenom tržištu EU, iako postoje provjere te je potrebna dokumentacija kako bi se utvrdilo da je zemlja porijekla iz navedenih država. Provjere se provode kako proizvodi iz trećih zemalja ne bi kroz jednu od država plasirali svoje proizvode u EU bez dodatnih plaćanja. Tri navedene države svoje politike moraju uskladiti s regulatornom politikom EU, posebice trgovinskom, iako nemaju pravo glasa pri određivanju tih politika. Također, moraju prihvatiti politiku slobodnog kretanja građana EU u svojim zemljama. Isto tako, države imaju mogućnosti pristupa i sudjelovanja specifičnim programima EU-a naravno uz dodatna plaćanja.

Na primjeru Norveške možemo vidjeti tri glavna doprinosa kojima se ostvaruje pristup na jedinstveno tržište EU:

- Osnovno plaćanje za europski gospodarski prostor iznosi otprilike 212 milijuna eura na godišnjoj razini,

- Specifično norveško plaćanje iznosi otprilike 179 milijuna eura na godišnjoj razini,
- Doprinosi prema europskim programima u kojima sudjeluje iznose otprilike 447 milijuna eura na godišnjoj razini.

Ukupni doprinosi u proračun EU Norveške stoga iznose 838 milijuna eura na godišnjoj razini, odnosno 125 funti po osobi (koristeći sadašnji tečaj). Iako ne postoje podaci o neto doprinosima za niti jednu državu članicu Europskog gospodarskog područja, procijenjeno je kako je za razdoblje 2007.-2013. Norveška primila više od polovicu uplaćenog novca nazad kroz sudjelovanje u europskim programima. Ako pretpostavimo da će se takve brojke nastaviti i u razdoblju 2014.-2020., norveški neto doprinos trebao bi iznositi preko 600 milijuna eura, odnosno oko 90 funti po osobi.

Koliko bi točno UK morao plaćati za članstvo u Europskom gospodarskom prostoru te koliko bi morao izdvajati za proračun EU, ovisit će o pregovorima europskih programa te o uspjehu povlačenja novca iz istih. Međutim, ako UK usporedimo s Norveškom, neto doprinos iznosio bi oko 50 funti po osobi, odnosno 3,3 milijarde funti na godišnjoj razini što je znatno manje nego trenutnih 8 milijardi funti. Međutim, potrebno je ponovno istaknuti kako poljoprivredni i ribarski proizvodi nisu oslobođeni carina na uvoz u Jedinstveno tržište.

2. Slučaj Švicarske

Švicarska nije član Europskog gospodarskog prostora, ali je član Europske zone slobodne trgovine (EFTA-e). Springford i Tilford (2014.) navode kako joj to omogućuje besplatan i neograničen pristup Jedinstvenom tržištu EU za proizvedenu robu, iako su i tu prisutne carinske provjere te je za uvoz potrebno imati odgovarajuću dokumentaciju. Švicarska nema potpun pristup tržištu usluga EU nego je postigla niz sporazuma za određene sektore.

Bilateralni sporazumi sa Švicarskom dogovoreni su u paketima. Prvi takav paket sporazuma omogućio je da se veliki dio EU zakona i regulativa primjenjuju na Švicarsku - na zračni i cestovni promet, poljoprivredu, tehničke prepreke u trgovini, javnu nabavu i znanosti. Ova prva generacija bilateralnih sporazuma bila je

formulirana na način da su bili međusobno ovisni. Ako bi se jedan paket prekinuo ili se ne bi obnovio, svi drugi sporazumi prestali bi se primjenjivati. Prve sporazume nadopunila je druga generacija bilateralnih sporazuma koji se odnose na pitanja sigurnosti i azila, kao i na članstvo u Schengenu, suradnja u borbi protiv prijevара i niz sektorskih pitanja vezanih uz poljoprivredu, okoliš, medije i obrazovanje. Švicarska također sudjeluje u nekim EU programima kao što su Okvirni istraživački program EU, program Medij EU, Mladi na djelu i Erasmus+.

Što je još važnije, odnos EU-Švicarska uključuje i slobodno kretanje ljudi. Međutim, 9. veljače 2014. većina švedskog biračkog tijela glasovala je za ograničavanje masovne imigracije. To bi rezultiralo novim imigracijskim sustavom, što je bilo u suprotnosti s nekim zaključenim bilateralnim sporazumima koje ona ima sa EU. Iako je rješenje koje je usvojila švicarska vlada, kojim nije zabranjivala prijave građana EU nego je dala prednost lokalnim podnositeljima zahtjeva, bilo prihvatljivo za Europsku komisiju, teško se moglo smatrati trajnim učvršćenjem odnosa. Također, između Švicarske i EU postoji zaštitna klauzula iz ugovora iz 1999. koja sadrži sljedeće: "U slučaju ozbiljnih gospodarskih ili socijalnih poteškoća, na zahtjev bilo koje strane, sastati će se zajednički odbor da ispita odgovarajuće mjere za otklanjanje stanja a trajanje takvih mjera trajati će samo onoliko koliko je potrebno za otklanjanje stanja".

Švicarska je opcija problematična i za UK i za EU, iz nekoliko drugih razloga. S Britanskog gledišta, zemlja bi bila dio slobodnog kretanja roba i osoba, ali ne i usluga. EU, s druge strane, ne želi uspostaviti takav oblik odnosa. Švicarski sporazum je kritiziran u EU zbog dopuštanja prevelikog prostora za manevar Švicarskoj koja može "odabrati" politike koje želi, a Komisija ima primjedbe na Švicarsku jer ne primjenjuje na vrijeme nove propise EU. Kada se sagleda cijela situacija može se zaključiti kako Europska komisija nije zadovoljna sa sporazumima koji su potpisani sa Švicarskom jer iziskuju konstantne nadopune istih kad EU donese neku novu regulativu, a zbog tog razloga UK-u će biti teško sklopiti sličan dogovor kao Švicarska.

3. Ostale države

Mnoge druge zemlje imaju bilateralne sporazume s EU koji im daju neki oblik preferencijalnog pristupa tržištu EU, a neke od njih također sudjeluju u programima

EU. Na primjer, Turska ima potpisan ugovor o carinskoj uniji s Unijom, s iznimkom sirovih poljoprivrednih proizvoda. Kao dio carinske unije EU, ona primjenjuje vanjske carine EU, što znači da carinske provjere za većinu dobara nisu obavezne. Međutim, ona nema pristup tržištu usluga EU. Također, sudjeluje u nizu programa Europske unije kao što su Horizon 2020 i Erasmus +. Nažalost, novi politički događaji u Turskoj vjerojatno će dovesti do promjena u trgovinskoj politici između EU i Turske.

EU s Kanadom ima najobuhvatniji sporazum o slobodnoj trgovini do danas. On pruža besplatan pristup većini roba, uključujući i značajna područja poljoprivrednih proizvoda, iako su neke carine ostale (npr. na automobilska vozila). Značajna područja usluga su pokrivena sporazumom, ali postoje iznimke koje uključuju financijske usluge. Ključni dio ovog sporazuma je taj da on ne uključuje nikakav doprinos proračunu EU. Naravno, stupanj do kojeg će EU u budućnosti trgovati s Kanadom vjerojatno će biti daleko manji nego s UK te vjerojatno nikada neće moći biti sličnog karaktera.

4.1.6. Direktne strane investicije u Ujedinjeno Kraljevstvo

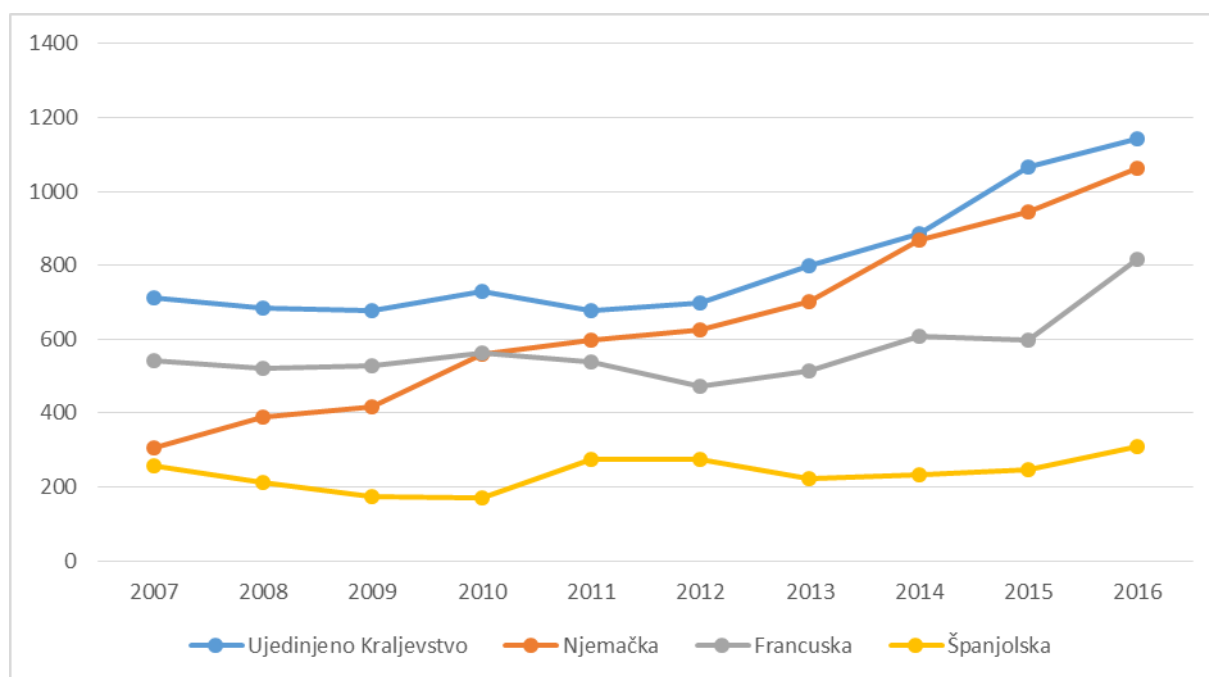
Prema Kekic (2017), strana ulaganja u UK trenutno iznose preko 1 bilijun funti čija polovica dolazi od strane članica EU. Dio atraktivnosti UK-a za strana ulaganja dolazi od činjenice kako ona omogućuju lakši pristup Jedinstvenom tržištu. UK je najveći primatelj izravnih stranih ulaganja u EU. Brexit bi mogao smanjiti atraktivnost UK-a kao ulaza u Europu. To također može dovesti do smanjenje investicija iz ostatka EU, što je najveći izvor izravnih stranih ulaganja. Također bi moglo postati teže privući korporacije da svoja europska sjedišta imaju u UK.

Gotovo polovica neeuropskih tvrtki svoja sjedišta imaju u UK koje ima više sjedišta tvrtki nego Njemačka, Francuska, Švicarska i Nizozemska zajedno. Nakon Brexit,a UK-u će biti teško zadržati takav status imajući na umu kako će te tvrtke imati kompliciraniji i skuplji ulazak na Jedinstveno europsko tržište EU-a ukoliko svoja europska sjedišta budu i dalje imali u UK. UK će morati sklopiti novi trgovinski sporazum s EU kojim će se odrediti novi uvjeti trgovine.

Prema izvješću World Economic Foruma (2015) za 2016. godinu, UK je napredovao za tri mjesta te se smjestio na sedmom mjestu ekonomske

konkurentnosti. Međutim, izvješće je napravljeno prije referendumu i Brexita, a rezultati referendumu će se vjerojatno negativno odraziti na konkurentnost. Prema EY istraživanju globalnih investitora za 2017., godinu njih 32% želi da UK sklopi nove trgovinske sporazume sa SAD-om, Kinom i Indijom kako bi ostalo atraktivno mjesto za ulaganje i nakon izlaska iz EU-a. Na drugom mjestu nalazi se ulaganje u infrastrukturu, dok se na trećem mjestu nalazi ulaganje u nove vještine.

Grafikon 12. Broj direktnih stranih investicija u odabranim državama za razdoblje od 2007.-2016. godine

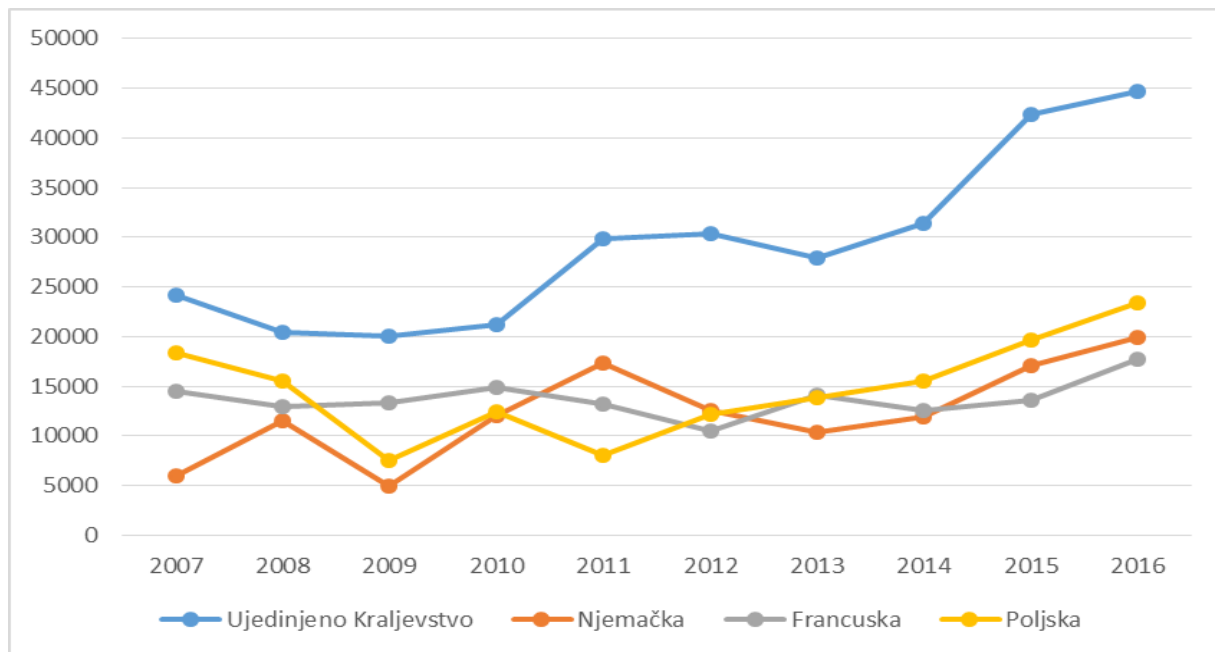

Izvor: The Telegraph (2016.) Business, dostupno na <http://www.telegraph.co.uk/business/2017/05/22/britain-leads-europe-investment-magnet-now/>

U grafikonu 11 možemo vidjeti ukupan broj stranih investicija u UK-u i odabranim državama EU-a za razdoblje 2007.-2016. U 2007. godini u UK su strani investitori uložili u 713 projekata, odnosno 172 investicije više nego u Francusku koja se tada nalazila na drugom mjestu po ukupnom broju stranih investicija u zemljama EU. U 2010. godini počeo je značajniji rast stranih investicija u Njemačkoj. Ista je već 2011. godine prestigla Francusku u kojoj je broj stranih investicija nakon financijske krize stagnirao. U 2014. godini broj stranih investicija UK-a i Njemačke bio je gotovo isti, odnosno 887 u UK te 870 u Njemačkoj. U 2016. godini u Španjolskoj je bilo 309 stranih investicija, u Francuskoj 818 a u Njemačkoj 1.064. Na prvom mjestu bez

obzira na rezultate referendumu i dalje se nalazilo UK u koju su strani investitori uložili u 1.144 projekta što je povećanje od 64% ako usporedimo 2016. godinu s 2012. godinom.

Grafikon 13. Broj radnih mjesta stvorenih od direktnih stranih investicija u odabranim državama za razdoblje od 2007.-2016. godine.

Izvor: The Telegraph (2016.) Business, dostupno na <http://www.telegraph.co.uk/business/2017/05/22/britain-leads-europe-investment-magnet-now/>

U grafikonu 12 možemo vidjeti broj kreiranih novih radnih mjesta kao rezultat stranih investicija u odabranim zemljama EU-a. U UK-u je 2007. godine kreirano 24.186 novih radnih mjesta, odnosno najviše u EU, da bi u 2016. godine u UK strani investitori kreirali su 44.665 radnih mjesta. Prvu poziciju UK je održao u cijelom razdoblju od 2007.-2016. godine pri tome kreirajući ukupno 292.329 radnih mjesta. Ako UK uspoređujemo sa najjačom ekonomijom EU-a, odnosno Njemačkom, možemo vidjeti kako su u Njemačkoj u razdoblju od 2007.-2016. godine strani investitori kreirali 124.140 novih radnih mjesta, odnosno 168.189 manje nego u UK. Poljska je u promatranom razdoblju od 2007.-2016. godine kroz strane investicije kreirala 147.289 novih radnih mjesta, dok su strani investitori u Francuskoj kreirali 151.562 novih radnih mjesta u promatranom razdoblju čime se ona smjestila na drugo mjesto, ali daleko iza UK-a.

Kada bi uspoređivali regije UK-a u kojima su strani investitori najviše ulagali, na prvom mjestu u 2016. godini bio je London u koji je uloženo u 451 projekt, na drugom mjestu je Škotska sa 122 projekta, dok je na trećem mjestu pokrajina West midlands sa 111 projekta.

4.1.7. Izdvajanja i primanja iz proračuna Europske unije

Kako je prikazao Keep (2017) u za razdoblje 2016.-2017., UK je u europski proračun nakon izračuna rabata uplatio 12.2 milijardi funti. UK je u istom razdoblju primio 4.1 milijardi funti iz EU za financiranje raznih programa, tako da je neto uplata u europski proračun za 2016. iznosila 8.1 milijarde funti.

Postoje različiti načini mjerenja koliko je novca UK primio iz EU-a. Iznos od 4.1 milijarde funti uključuje samo sredstva koja je vlada UK dobila na upravljanje. Međutim, kako navodi Keep (2017), Europska komisija bespovratna sredstva daje i direktno (putem natječaja) i brojnim nevladinim organizacijama. Takva plaćanja na godišnjoj razini iznosila su od 1-1.5 milijardi funti.

Nakon što se dogovore uvjeti Brexita, UK će morati platiti i sam izlazak iz EU. To plaćanje mediji su nazvali «brakorazvodna parnica». Procjene parnice kreću se od 10-75 milijardi funti za koje je vlada UK rekla da će platiti, iako je još rano govoriti o točnom iznosu parnice. Isto tako, UK će ukoliko bude htjela participirati u određenom europskom programu morati platiti sudjelovanje u istom. Cijena i moguća participacija također će se dogovoriti u pregovorima o izlasku.

Tablica 6. Doprinosi i primanja UK-a iz proračuna EU za razdoblje 2011.-2017. (cijene su izražene u milijardama funti)

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Carine i pristojbe	2.205	2.171	2.200	2.263	2.314	3.020
Doprinosi iz PDV-a	2.276	2.398	2.163	2.316	2.751	2.477
Doprinosi iz BND-a	11.218	12.303	13.845	14.154	12.570	11.440

Ukupan doprinos (prije rabata)	15.699	16.872	18.208	18.733	17.635	16.937
Rabat	-3.516	-3.172	-4.130	-4.811	-4.068	-4.757
Bruto doprinos proračunu EU	12.184	13.699	14.079	13.921	13.567	12.180
Ukupni povučeni novac iz proračuna EU	4.771	4.022	3.856	4.690	2.811	4.079
Neto doprinos proračunu EU	7.413	9.678	10.223	9.231	10.756	8.102

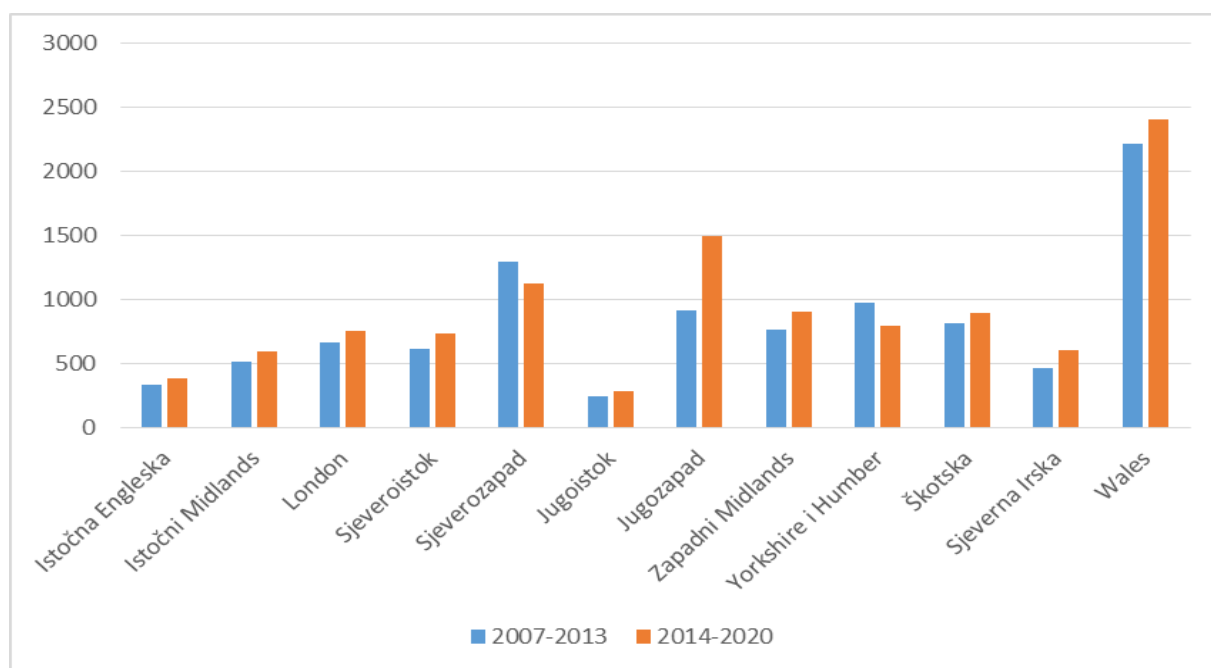
Izvor: Keep, (2017.), *The UK's contribution to the EU Budget*, dostupno na <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:q-4PeH17FpQJ:researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7886/CBP-7886.pdf+&cd=3&hl=hr&ct=clnk&gl=hr&client=opera>

U tablici 6 možemo vidjeti koliko je UK uplatio u proračun EU-a za razdoblje od 2011.-2017. godine. U tome razdoblju UK je uplatio ukupno 55.403 milijarde funti neto u proračun EU. Ako promatramo razdoblje 2016. i 2017., možemo vidjeti kako je UK ukupno uplatio 16.9 milijardi funti u proračun prije rabata. Od te brojke oduzima se godišnji rabat, koji je u ovom slučaju iznosio 4.8 milijardi funti, kako bi se dobila bruto uplata u proračun EU. Da bi se dobila stvarna brojka, u tablici je dodan i iznos isplata iz EU proračuna prema UK-u. Te isplate su iznosile 4.1 milijardi funti. Neto

doprinos koji UK uplaćuje u proračun EU se dobio nakon što je oduzeta bruto uplata u proračun EU s isplata prema proračunu UK-a.

Kao članica Europske unije, UK izvršava plaćanja ili doprinose u proračun EU. Isto tako, UK dobiva određena novčana sredstva ili primitke iz EU. EU osigurava sredstva za razne poljoprivredne i socijalne programe te programe gospodarskog razvoja i konkurentnosti. Najveći dio novca UK povlači kroz Europski socijalni fond (ESF) i kroz Europski fond za regionalni razvoj (EFRR). Nakon što se prekinu isplate iz europskog proračuna, UK će morati financirati gospodarstvo kroz vlastiti proračun. To će činiti novcem koji je uplaćivan u proračun EU. Ako se kao relevantna brojka uzme neto doprinos u proračun EU-a nakon rabata za 2016. godinu, UK će na raspolaganju imati dodatnih 8 milijardi funti kojim može financirati svoje gospodarstvo. Međutim, raspoloživost tog novca ovisit će o cijeni ulaska na tržište EU, pregovorima, konkurentnosti gospodarstva UK nakon izlaska, cijeni trgovine sa zemljama EU, novim trgovinskim sporazumima s Kinom, SAD-om, Indijom, stranim ulaganjima u državu te ostalim stavkama koje utječu na neizvjesnost i nesigurnost, što u konačnici smanjuje prihode države.

Grafikon 14. Ukupna alokacija ESF i EFRR fondova po regijama UK-a (u milijunima eura)

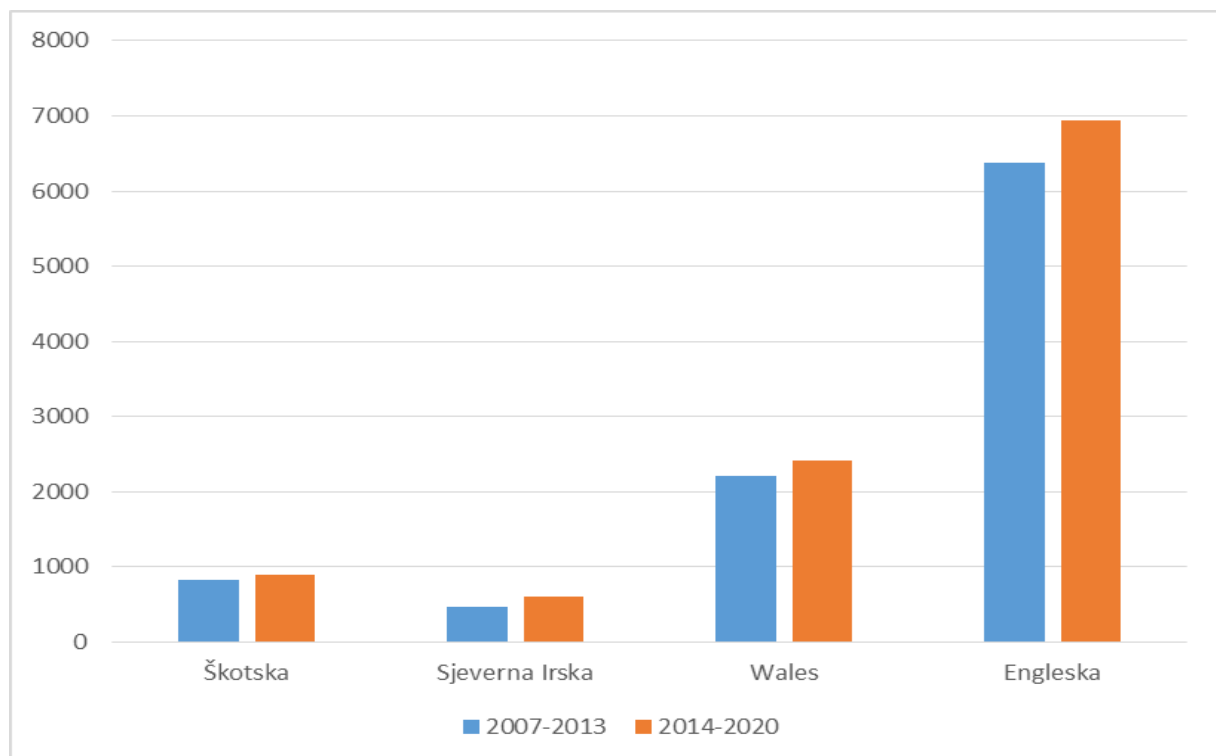

Izvor: Sheffield Political Economy Research Institute (2016.), *UK regions and European structural and investment funds*, dostupno na

<http://speri.dept.shef.ac.uk/wp-content/uploads/2016/05/Brief24-UK-regions-and-European-structural-and-investment-funds.pdf>

Wales i Jugozapad su dvije regije kojima je namjenjeno najviše novaca u apsolutnim iznosima između 2014.-2020. jer te dvije regije spadaju u "manje razvijene". Status "manje razvijenog" regija Wales je dobila zbog podregije Zapadnog Walesa koja je nerazvijena, a ukupno će dobiti € 2.006 milijuna od ukupno 2.413. Grafikon pokazuje kako najsiromašnija područja imaju tendenciju primanja više sredstava u apsolutnim vrijednostima nego razvijenije regije. Na primjer, u tekućem krugu financiranja Wales će dobiti 2.413 milijarde eura, dok će regija Jugoistok dobiti 286 milijuna eura. Yorkshire, Humber i Sjeverozapad su jedine dvije regije koje će u apsolutnim iznosima dobiti manje novca na raspolaganje u proračunskom razdoblju 2014. do 2020. nego što su primili u prošlom proračunskom razdoblju od 2007. do 2013. godine. Smanjenja su dio odluke Vlade Ujedinjenog Kraljevstva o podjeli sredstava.

Grafikon 15. Ukupna alokacija ESF i EFRR fondova po državama sastavnicama UK-a u milijunima eura

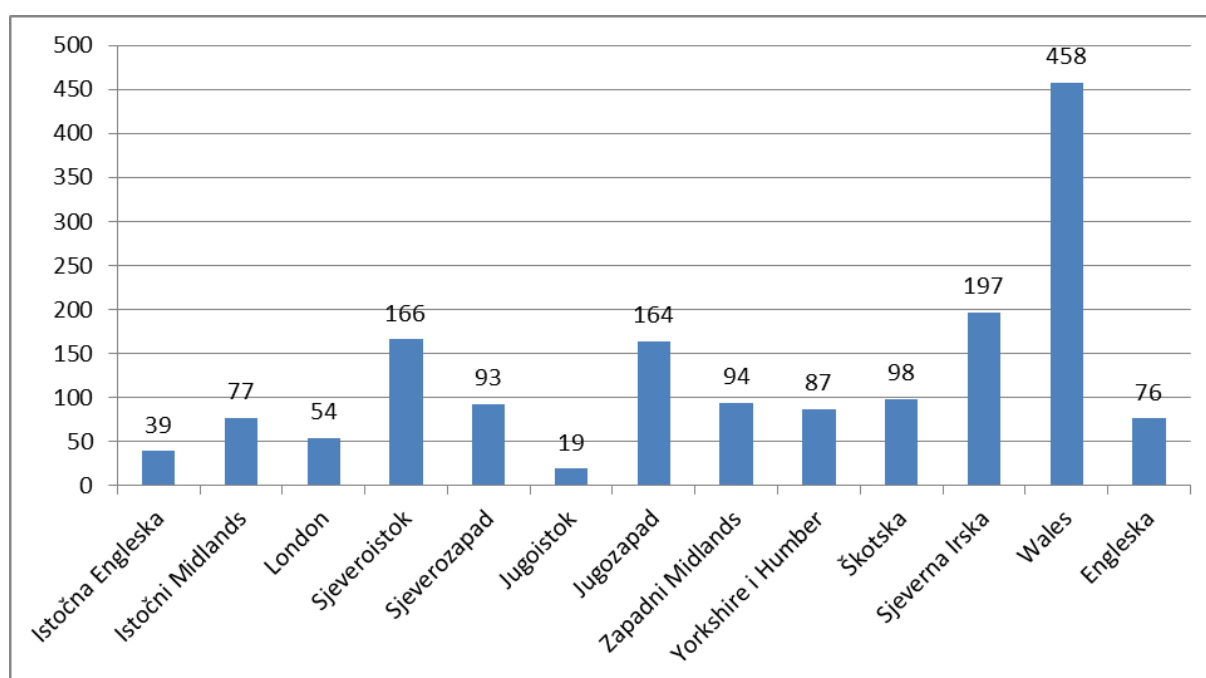

Izvor: Sheffield Political Economy Research Institute (2016.), *UK regions and European structural and investment funds*, dostupno na

<http://speri.dept.shef.ac.uk/wp-content/uploads/2016/05/Brief24-UK-regions-and-European-structural-and-investment-funds.pdf>

U grafikonu 14 je prikazana ukupna alokacija ESF i EFRR fondova gdje se može vidjeti kako su sve četiri države sastavnice UK-a za proračunsko razdoblje 2014.-2020. na raspolaganje dobile više sredstava nego u prošlom proračunskom razdoblju. Najviše novca na raspolaganje, odnosno 6.937 milijardi eura ima Engleska, dok će Sjeverna Irska dobiti najmanje odnosno 613 milijuna eura.

Grafikon 16. Alokacija ESF I EFRR fondova po regiji/po glavi stanovnika, UK prosjek (UK=100), za razdoblje 2014.-2020.

Izvor: Sheffield Political Economy Research Institute (2016.), *UK regions and European structural and investment funds*, dostupno na <http://speri.dept.shef.ac.uk/wp-content/uploads/2016/05/Brief24-UK-regions-and-European-structural-and-investment-funds.pdf>

Grafikon 15 pokazuje relativnu važnost strukturnih fondova za Wales, Sjevernu Irsku, Jugozapad i Sjeveroistok, regije koje će primiti veće strukturno financiranje po stanovniku između 2014.-2020. od UK prosjeka. London, jugoistočna i istočna Engleska iz europskih fondova dobit će u prosjeku manje novca od UK prosjeka, dok će regije na sjeveru Engleske i Midlandsa dobiti više novca po stanovniku od engleskog prosjeka. Tri regije na sjeveru Engleske (Sjeverozapad,

Sjeverni istok i Yorkshire i Humber) primit će u prosjeku 15 posto više novca po glavi stanovnika nego što je prosjek UK-a. S druge strane London i Jugoistok dobit će u prosjeku 36% manje novca po glavi stanovnika nego što je prosjek UK-a.

4.2. Referendum o izlasku iz Europske unije

Referendum o članstvu u Europskoj uniji, poznat kao i referendum EU i referendum o Brexitu, održan je 23. lipnja 2016. u UK i Gibraltaru. Cilj referenduma bio je ocijeniti jesu li građani UK-a zadovoljni s novim ispregovanim uvjetima o članstvu, odnosno žele li napustiti EU. Kako bi se omogućio referendum, bilo je potrebno izglasati Akt o referendumu 2015 (2015.) kojim se zahtijevalo da se referendum održi do kraja 2017. godine. Prema tom aktu rezultati referenduma nisu bili obvezujući, ali se očekivalo da će ih vlada Davida Camerona poštivati i ponašati se u skladu s njima. Kako je objavila Izborna komisija (2016.), referendum je rezultirao vrlo izjednačenim rezultatom – 51.9% stanovništva izjasnilo se za izlazak iz EU, dok se 48.1% stanovništva izjasnilo za ostanak u EU.

Glasovati se moglo na 41.000 glasačkih mjesta podijeljenih u 382 glasačka područja. U Engleskoj je bilo 326 (+1 Gibraltar) glasačkih područja, Sjeverna Irska predstavljala je jedno glasačko područje, iako ga je Parlament službeno podijelio na 18 glasačkih područja, Škotska je podijeljena na 32 glasačka područja, a Wales na njih 22.

Prema The Electoral Commission (2016.) referendumsko pitanje glasilo je:

„Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?“

Dva moguća odgovora:

- Remain a member of the European Union
- Leave the European Union

Tablica 7. Rezultati glasanja na referendumu iz 2016. godine

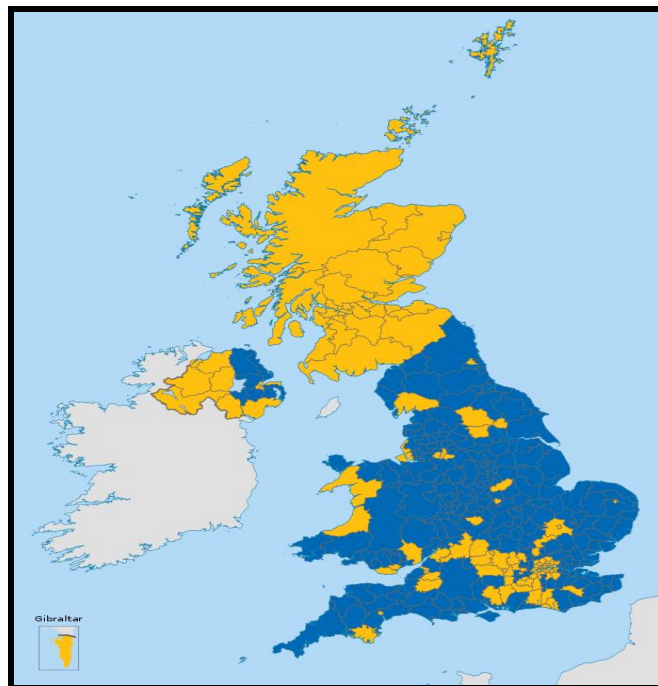
	Glasovi	%
Za izlazak iz EU	17.410,742	51,89
Za ostanak u EU	16.141,241	48,11
Važeći listići	33.551,983	99,92
Nevažeći i prazni listići	25.359	0,08
UKUPNI GLASOVI	33.577,342	100,00
Registirani glasači/izlaznost	46.500,001	72,21

Izvor: The Electoral Commission (2016.), dostupno na

<https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information>

U tablici 7 možemo vidjeti kako je 17.410,742, odnosno 51,89% stanovništva koje je izašlo na referendum glasovalo za izlazak iz EU. Njih 16.141,241, odnosno 48,11% stanovništva glasovalo je za ostanak u EU. To je razlika od 1.269,501 glas u korist izlaska iz EU. Broj registriranih glasača s pravom glasa iznosio je 46.500,001, dok je na sami referendum izašlo 33.577,342 ljudi s pravom glasa odnosno njih 72%.

Slika 1. Rezultati glasovanja u svih 382 glasačka područja

Izvor: Izvor: The Electoral Commission (2016.), dostupno na <https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/eu-referendum-result-visualisations>

Na slici 1 je prikazano UK sa svih 382 glasačka područja. Plavom bojom označena su područja koja su glasovala za izlazak UK-a iz EU, dok su žutom bojom označena područja koja su glasovala za ostanak UK-a u EU. Od 382 glasačka područja ukupno 263 glasalo je za izlazak iz EU, dok je 119 glasovalo za ostanak u EU. na referendumu, uključujući svih 32 područja u Škotskoj.

4.2.1. Referendum – analiza glasova

Konačni rezultat referenduma predstavljeni su u Manchesteru u petak, 24. lipnja 2016., nakon što su sva 382 glasačka područja u UK objavile svoje rezultate. S nacionalnim odazivom od 72% stanovništvo je glasalo za izlazak iz EU s razlikom od 1.269,501 (3,9%) glasova u odnosu na one koji su glasovali za ostanak u EU. Engleska i Wales glasali su za izlazak, dok su Škotska i Sjeverna Irska glasovale za ostanak.

Tablica 8. Rezultati prema državama u sastavu UK-a

Država	Broj glasova	Izlaznost (%)	Glasovi		Postotak glasova (%)	
			za ostanak	za izlazak	ostanak	izlazak
Engleska (+ Gibraltar)	39.005,781	73,0	13.266,996	15.188,406	46,7	53,3
Škotska	3.987,112	67,2	1.661,191	1.018,322	62,0	38,0
Wales	2.270,272	71,7	772,347	854,572	47,5	52,5
Sjeverna Irska	1.260,955	62,7	440,707	349.442	55,8	44,2

Izvor: The Electoral Commission (2016.), dostupno na

<https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information>

U tablici 9 prikazani su rezultati referendumu prema državama u sastavu UK-a. U Engleskoj i Gibraltaru glasovalo je 73% glasačkog tijela. Za ostanak je glasovalo 46,7% birača, dok je za izlazak glasovalo 53,3% birača. U Škotskoj je glasovalo 67,2% glasačkog tijela. Za ostanak je glasovalo 62% birača, dok je za izlazak glasovalo 38,0% birača. U Walesu je glasovalo 71,7% glasačkog tijela. Za ostanak je glasovalo 47,5% birača, dok je za izlazak glasovalo 52,5% birača. U Sjevernoj Irskoj glasovalo je 62,7% biračkog tijela. Za ostanak je glasovalo 55,8% birača, dok je za izlazak glasovalo 44,2% birača. Iz tablice možemo iščitati kako su Engleska i Wales glasovali za izlazak iz EU dok su Škotska i Sjeverna Irska glasovali za ostanak u EU.

Tablica 9. Rezultati referenduma u velikim gradovima

Grad	Broj glasova	Izlaznost (%)	Glasovi		Postotak glasova (%)	
			ostanak	izlazak	ostanak	izlazak
London	3.776,751	69,7	2.263,519	1.513,232	59,9	40,1
Birmingham	450.702	63,7	223.451	227.251	49,6	50,4
Leeds	387.337	71,3	194.863	192.474	50,3	49,7
Sheffield	266.753	67,3	130.735	136.018	49	51
Glasgow	252.809	56,2	168.335	84.474	66,6	33,4
Edinburgh	252.294	72,9	187.796	64.498	74,4	25,6
Bradford	228.488	66,7	104.575	123.913	45,8	54,2
Bristol	228.445	73,1	141.027	87.418	61,7	38,3
Liverpool	203.554	64	118.453	85.101	58,2	41,8
Manchester	201.814	59,7	121.823	79.991	60,4	39,6
Cardiff	196.604	69,6	101.788	67.816	60	40
Belfast	158.365	-	94.915	63.450	59,9	40,1

Izvor: The Electoral Commission (2016.), dostupno na

<https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information>

U tablici 9 možemo vidjeti rezultate referenduma u velikim gradovima UK-a. U Londonu je glasovalo 3.776,751 birača. Izlaznost je iznosila 69,7%, a za ostanak je glasovalo 59,9% birača. U Birminghamu, drugom najvećem gradu u Engleskoj, izlaznost je iznosila 63,7%, a mala većina, odnosno 50,4% birača, glasovalo je za izlazak. U Leedsu je izlaznost iznosila 71,3%, a za ostanak je glasovalo 50,3% birača.

Dva Škotska najveća grada velikom većinom glasovala su za ostanak. Glasgou je izlaznost iznosila 56,2%, a za ostanak je glasovalo 66,6% birača. U glavnom gradu Škotske – Edinburghu, izlaznost je iznosila 72,9%, a za ostanak je glasovalo čak 74,4% birača. U glavnom gradu Walesa – Cardiffu, izlaznost je iznosila 69,6% a za ostanak je glasovalo 60% birača. U glavnom gradu Sjeverne Irske – Belfastu, je za ostanak glasovalo 59,9% ukupnog broja birača.

Tablica 10. Rezultati u 30 najvećih gradova nasuprot ostalim glasačkim područjima

Gradovi	Broj glasova	Izlaznost	Glasovi		Postotak glasova (%)	
			Za ostanak	za izlazak	Za ostanak /za izlazak	
30 najvećih gradova	8.828,405	-	4.872,810	3.955,595	55,2	44,8
Ostala glasačka područja	24.723,578	-	11.268,431	13.455,147	45,6	54,4

Izvor: The Electoral Commission (2016.), dostupno na

<https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information>

U tablici 10 možemo vidjeti omjer glasova između 30 najvećih gradova i ostalih glasačkih područja. Od preko 33.5 milijuna važećih glasova diljem UK-a, više od 8.8 milijuna, ili nešto više od jedne četvrtine, birano je u trideset velikih gradova, gdje je u svakom glasalo minimalno 100.000 birača. U tih 30 gradova, glasovi za ostanak nadglasali su one za izlazak koji su za više od 900 tisuća, dok su u ostalim područjima glasovanja glasovi za izlazak nadglasali one za ostanak s gotovo 2.2 milijuna glasova.

4.2.2. Ostavka Davida Camerona

Nakon što se na referendumu o članstvu u Europskoj uniji stanovništvo UK-a izjasnilo kako želi napustiti tu političko-ekonomsku integraciju, David Cameron odlučio je dati ostavku na mjesto premijera.

Stewart, Mason i Syal (2016) istaknuli su kako je ostavka rezultat stajališta u kampanji u kojoj David Cameron zalagao za ostanak u Europskoj uniji nakon što je ispregovarao nove uvjete o članstvu. U svojem govoru koji je uslijedio ujutro 24. 06.2016. godine kao razlog odluke o ostavci naveo je kako ne bi bilo ispravno da on kao premijer i osoba koja se otvoreno zalagala za ostanak u EU nastavi biti premijer u novonastaloj situaciji.

Istaknuo je kako su Britanci odlučili napustiti Europsku uniju te kako se njihova želje mora poštivati. U svojem govoru pokušao je ublažiti očekivanu tržišnu reakciju na izlazak riječima kako je ekonomija UK-a jaka te kako neće biti trenutnih posljedica na živote Britanaca koji žive u drugim državama Europske unije. U svojem govoru dotaknuo se i ostalih dijelova UK-a, pri tome misleći na Škotsku, Wales i Sjevernu Irsku, te istaknuo kako će biti potrebna potpuna suradnja između svih dijelova UK-a kako bi se u procesu pregovora zaštitili interesi Kraljevstva. Također, rekao je kako misli da je UK jače i sigurnije unutar Europske unije te kako se na referendumu iskreno zalagao za svoja uvjerenja pri tome najavljujući svoju ostavku. Ostavka nije uslijedila isti dan. Naime, kako navode Stewart, Mason i Syal (2016), Cameron je istaknuo kako će nastaviti biti premijer još nekoliko tjedana kako bi se obavili potrebni razgovori i zadržala stabilnost države.

Za kraj je izjavio kako će pregovori o izlasku započeti pod vodstvom novog premijera te kako je na njemu da odluči kada će aktivirati članak 50 i započeti formalan proces izlaska iz Europske unije.

4.3. Članak 50. Lisabonskog ugovora

Lisabonskim ugovorom koji je potpisan 13. prosinca 2007., a stupio na snagu 1. prosinca 2009. godine, uvedeno je pravo države članice da se povuče iz Europske unije. Kako je objasnila Europska komisija (2017), Članak 50. ne propisuje

materijalne uvjete koje država članica mora ispuniti kako bi ispunila svoje pravo o izlasku iz EU već samo uključuje samo proceduralne zahtjeve. On osigurava uvjete za pregovore o sporazumnom izlasku između EU, i u ovom slučaju UK-a, određujući budući odnos s EU. Ako se u roku od dvije godine ne sklopi sporazum, to članstvo države završava automatski, osim ako Europsko vijeće i članica dotična država ne odluče zajednički produžiti to razdoblje. Mnogi političari i ugledni pojedinci gledali su na Članak 50 kao na pravo države da se održi i sačuva svoj nacionalni suverenitet.

Članak 50 sadrži sljedeće stavke:

1. Svaka država članica može se odlučiti povući iz Unije u skladu sa svojim Ustavnim pravom.
2. Država članica koja odluči povući o svojim namjerama će obavijestiti Europsko vijeće. Sukladno smjernicama, Europsko Vijeće i EU će, pregovarati i sklopiti sporazum s tom državom, navodeći aranžmane za njezin izlazak uzimajući u obzir okvir za buduće odnose s Unijom. Taj sporazum će se pregovarati u skladu s člankom 218. stavkom 3. Ugovora o Djelovanje Europske unije. U ime Unije zaključuje ga Vijeće kvalificiranom većinom nakon dobivanja suglasnosti Europskog parlamenta.
3. Ugovorima se prestaju primjenjivati na dotičnu državu od dana stupanja na snagu Sporazuma o izlasku ili, ako to ne uspije, dvije godine nakon obavijesti navedene u stavaku 2., osim ako Europsko Vijeće, u dogovoru s državom članicom, jednoglasno odluči produžiti ovo razdoblje.
4. Sukladno stavkama 2. i 3., član Europske komisije ili Vijeća Europe koji zastupa državu članicu koja izlazi iz EU ne sudjeluje u raspravama Europskog Vijeća ili odlukama koje ono donosi a koje se odnose na konkretni slučaj države koja izlazi iz EU. Kvalificirana većina utvrđuje se u skladu s člankom 238. stavkom 3. točkom (b) Ugovora o djelovanju Europske Unije.
5. Ako se država koja se povukla iz unije odluči ponovno pridružiti EU, njezin zahtjev podliježe Postupku iz članka 49“. Europska komisija (2017.)

4.3.1. Procedura, ratifikacija i promjene u institucijama Europske unije

Kako je u svojem izvješću objasnio Europski parlament (2017), proces formalnog povlačenja započinje kada država članica koja se želi povući obavijesti Europsko vijeće o svojoj namjeri. Odabir vremena kada će se Europsko vijeće obavijestiti o namjeri izlaska ovisi samo o državi koja tu obavijest šalje, a neslužbene rasprave mogu se održati između države koja izlazi i drugih država članica i / ili institucija EU-a prije obavijesti. Europsko vijeće (bez sudjelovanja dotične države članice) tada daje smjernice za pregovore između EU i dotične države, s ciljem sklapanja sporazuma koji predviđa konkretne aranžmane povlačenja. Ovi aranžmani također trebaju pokrivati buduće odnose države članice koja napušta Uniju. Uloga Europske komisije u procesu izlaska nije u potpunosti definirana. Europska komisija šalje preporuke Vijeću kako bi se s državom otvorili pregovori o izlasku. Europska komisija vodi pregovore o izlasku međutim, postoje pretpostavke kako ona pregovore o izlasku može prepustiti trećoj strani, ako se tako odluči.

Kako navodi Europska komisija (2017), prije sklapanja sporazuma, Vijeće treba dobiti suglasnost Europskog parlamenta (Članak 50. stavak 2. Ugovora o EZ). Potrebno je nadodati da, iako je, prema članku 50. stavku 4., član koji zastupa državu koja izlazi iz EU ne sudjeluje u raspravama i odlukama koje donosi Europska komisija i Europsko vijeće, slična odredba ne postoji za članove Europskog parlamenta iz države koja izlazi iz EU. Takva situacija može dovesti do situacije u kojoj će zastupnici iz države koja napušta EU sudjelovati u debatama u Parlamentu, kao i na odborima gdje će moći glasati za odluke vezane za izlazak vlastite države iz EU.

Vijeće odlučuje sklopiti sporazum sa "kvalificiranom većinom" bez sudjelovanja dotične države. Kvalificirana većina je definirana kao najmanje 72% članova Vijeća koji čine najmanje 65% stanovništva država članica EU (bez države koja izlazi).

Za razliku od pristupanja novih država članica EU, izlazak država ne zahtijeva ratifikaciju od preostalih država članica - članak 50. stavak 1. Ugovora o EZ spominje (deklarativno) samo odluku o povlačenju, koju država donosi u skladu sa svojim ustavnim zahtjevima. Međutim, svaka izmjena Ugovora koja bi mogla biti potrebna

kao posljedica sporazuma o izlasku trebala bi biti ratificirana u preostalim državama članicama.

Očekuje se da će se sastav institucija EU-a promijeniti jednom kada sporazum o izlasku stupi na snagu. Članovi države koja je izašla iz EU gube svoja mjesta u institucijama EU, iako je ostavljena mogućnost prijelaznog razdoblja u kojem bi se mjesta zamijenila s drugim članovima.

Zastupnici države danom kada sporazum o izlasku stupi na snagu gube svoja mjesta u Europskom parlamentu. Budući da članak 14. stavak 2. TEU određuje samo maksimalan broj zastupnika, veličina Europskog parlamenta može se jednostavno smanjiti za broj zastupnika države koja je izašla iz EU. Slobodna mjesta bi se mogla preraspodijeliti među preostalim državama članicama, odmah ili nakon sljedećih izbora za Europski parlament, iako se maksimalnih 96 mjesta koja jedna država može imati ne može prekoračiti svaka država članica (osim Njemačke koja ima 96 zastupnika) bez izmjene određenih članaka unutar TEU-a.

4.3.2. Izbor Therese May i prijevremeni parlamentarni izbori u UK

Theresa May trenutna je premijerka UK-a, a na tom mjestu zamijenila je Davida Camerona koji je ostavku dao 24. lipnja 2016. godine nakon referenduma o članstvu u EU. Kako navodi BBC (2016), Theresa May u vladu Davida Camerona ušla je nakon formiranja koalicijske vlade nakon općih izbora u 2010. godini. Imenovana je ministricom unutarnjih poslova i ministricom za žene i ravnopravnost odustajući od druge uloge u 2012. godini. Nakon općih izbora 2015. godine i nove pobjede konzervativne stranke, nastavila je svoj mandat kao ministrica unutarnjih poslova gdje je između ostalog provela reformu policijske federacije, osnovala Nacionalnu agenciju za kriminal te donijela dodatna ograničenja za useljavanje.

Theresa May svoju kandidaturu za čelnika Konzervativne stranke donijela je 30. lipnja 2016. godine. U svojoj kandidaturi naglasila je potrebu za jedinstvom unutar stranke koje je poljuljano referendumom, a naglasila je kako je stranci potrebno snažno vodstvo i pozitivna vizija. Iako je na referendumu podržala „Remain“ kampanju“, a inzistirala je na tome da neće doći do drugog referenduma govoreći kako Brexit znači Brexit i kako neće biti pokušaja vraćanja u EU.

Kako je istaknuo Cowburn (2016), u prvom krugu unutarstranačkih izbora održanim 5. srpnja 2016. godine, Theresa May nadmoćno je pobijedila dobivši naklonost 165 zastupnika, dok je najbliža suparnica Andrea Leadsom dobila potporu 66 zastupnika. Odmah nakon prvog kruga glasovanja dva kandidata s najmanje glasova objavili su da će pružiti potporu Theresi May i njejoj kandidaturi. U drugom glasačkom krugu 7. srpnja May je dobila naklonost 199 zastupnika, Andrea Leadsom dobila naklonost 84 zastupnika, dok je treći kandidat eliminiran. Andrea Leadsom je 11. srpnja objavila kako se povlači iz utrke za čelnicu stranke ukazujući kako njezin nedostatak podrške među konzervativnim zastupnicima u usporedbi s Theresom May predstavlja preveliku prepreku da postane vjerodostojna premijerka. Kao jedini preostali kandidat, May je formalno proglašena liderom Konzervativne stranke te večeri.

Na prijevremenim općim izborima Theresa May je najavila da želi učvrstiti svoju i poziciju svoje vlada u pregovorima s EU. Izbori su se održali 8. lipnja 2017. godine, a u analizi izbora od strane Apostolova et al. (2017) navedeno je kako je Konzervativna stranka odnijela pobjedu osvojivši 42.4% glasova te pri tome osiguravši 317 mjesta u Parlamentu, što je 13 mjesta manje u odnosu na prošle izbore. Stranka Laburista osvojila je 40% glasova osiguravši 262 mjesta u Parlamentu, što je povećanje od 33 mjesta u odnosu na prošle izbore. Takvi rezultati izbora Theresu May stavili su u nezavidan položaj te uzdrmali njeno mjesto, a postizanje većine postiglo se tek sa sklapanjem sporazuma s Demokratskom sindikalnom strankom.

4.3.3. Aktivacija Članka 50. i početak pregovora

Pozivanje UK-a na članak 50. Ugovora o Europskoj uniji, dogodio se 29. ožujka 2017., čime je i službeno počeo proces izlaska UK-a iz EU. Poziv na članak 50⁹.

Dana 29. travnja 2017., Europsko vijeće u EU27 usvojilo je niz političkih smjernica koje su definirale okvir za pregovore i postavile opća stajališta i načela EU. Europska

⁹ Poziv na Članak 50. jest čin formalne obavijesti Europskom vijeću o namjeri države članice da se povuče iz EU kako bi se omogućio početak pregovora o izlasku, kako to zahtijeva Ugovor o Europskoj Uniji.

komisija je 3. svibnja 2017. poslala preporuku i nacrt pregovora direktive Vijeću da otvori pregovore o članku 50 s UK-om. Vijeće je na temelju preporuke Komisije odobrilo otvaranje pregovora s UK-om te imenovalo Komisiju kao pregovarača u ime EU. Europska komisija (2017) također je izdala smjernice i stajališta za koja će se zalagati u pregovorima a neka od njih koja su trenutno objavljena su sljedeća:

1. Građanska prava
2. Financijski dogovor
3. EURATOM
4. Pitanja vezana za funkcioniranje europskih institucija i tijela
5. Roba plasirana na tržište prema zakonima EU prije datuma izlaska

Prvi krug pregovora između Europske komisije i UK-a održan je 19. lipnja 2017. godine. Obje strane su se složile kako će formirati radne skupine koje će raditi na pitanjima razlaza, a pregovori, odnosno njegove runde, održavat će se svaka četiri tjedna. Kako je objavila Europska komisija (2017) trenutne formirane grupe odnose se na građanska prava, financijski dogovor i ostala pitanja vezana za izlaz iz EU. Koordinator pregovora također su započeli dijalog o pitanjima koja se odnose na Sjevernu Irsku i njen položaj u budućnosti. Pregovori će se održavati u Bruxellesu, a trajat će otprilike 18 mjeseci, odnosno do listopada ili studenog 2018. godine. UK će prestati biti članicom EU u ponoć 29. ožujka 2019. godine ako se ne produži pregovarački period.

5. ZAKLJUČAK

Razlozi koji su doveli do Brexita mnogobrojni su. Jedan od glavnih razloga je svakako loša informiranost stanovništva o položaju UK-a i ispregovanim novim uvjetima u kampanji. Kao u svakoj kampanji pokušalo se utjecati na osjećaje građana a stvarne ekonomske posljedice ostanka ili izlaska nisu dovoljno istaknute te su stavljene u drugi plan. Iako bi nepravедno bilo nezadovoljstvo i Brexit svesti na referendum, tijesni rezultat i loša informiranost u referendumu odlučilo je sudbinu mnogih Britanaca koji nisu glasali za izlazak.

Kako bi se zaključilo što je dovelo do referenduma odnosno izlaska potrebno je analizirati cjelokupni odnos između UK i EU koji od samih početaka nije bio građen na kvalitetnim temeljima. UK se po mnogočemu razlikuje od ostatka kontinentalne Europe i kroz povijest svoje gospodarstvo i ekonomiju gradili su na povezanosti sa svojim kolonijama i jeftinim poljoprivrednim proizvodima koje su od tamo uvozili. Kako je nakon Drugog svjetskog rata došlo do velikih političkih i demokratskih promjena u gotovo svim kolonijama, UK je u vrlo kratkom roku izgubio značajan dio svoje političke i ekonomske moći, a tadašnja EEZ trebala je poslužiti samo kao alat kojim bi UK zadržalo svoju poziciju velesile. UK nikada nije htjelo produbljivanje EEZ i stvaranje nad države a premijeri su to često isticali u svojim govorima.

Ustupci kojima se UK-u dopuštalo da se izuzme iz politika Unije omogućili su stvaranje anomalije koja je svakim novim ustupkom postajala sve veća i veća. Koliko je Uniji bilo bitno zadržati UK kao člana vidi se iz zadnjih pregovora u kojima je UK-u omogućeno izuzimanje iz daljnje integracije. Zašto takav dogovor nije bio dovoljan da se UK zadrži u Uniji možemo pronaći u političarima. Političari u UK svojim su odnosom prema Uniji doprinijeli stvaranju polariteta koji je podijelio britansko društvo. Gubitak identiteta i osjećaja pripadnosti pripisao se Uniji a tako prezentirani podaci utjecali su na konačno „NE“ Uniji.

Kada se u obzir uzmu gospodarski i ekonomski pokazatelji gdje je trgovina sa EU u konstantnom padu i deficitu dok se sa ostatkom svijeta bilježi deficit može se zaključiti kako izlazak iz EU i nije tako loš. Izdvajanja za proračun EU prikazana su kao nepotrebna te kako se taj novac može preusmjeriti direktno u razvoj gospodarstva. Međutim, članstvo u EU ne mjeri se samo ekonomskim pokazateljima.

Mnogobrojni programi potpore i razvoja kako poljoprivrede tako i novih znanja i oznake kvalitete sada će postati nedostupni UK-u. Koliko je UK spreman nastaviti samostalan put u svijetu gdje postoji samo nekoliko glavnih gospodarskih velesila pokazati će pregovori te novi trgovinski sporazumi koje će UK sklapati a koji mogu direktno odlučiti kakvo ćemo UK gledati u sljedećih nekoliko desetaka godina.

LITERATURA

Popis knjiga

1. BLAIR T. (2010.) *A Journey*, London: Random House, 2010
2. COGAN C. (1996.) *Charles de Gaulle: A Brief Biography with Documents*, St. of Martin: Bedford Books
3. GEORGE S. (1990.) *An Awkward Partner: Britain in the European Community*, Oxford: Oxford University Press.
4. JENKINS R. (1983.) *Britain and EEC* London, Crane Russak & Co
5. KAZANCI. B (2014.) *British Policy towards European Integration and Today's Conflicts*, Beć
6. SIR O NEILL C. (2000.) *Ulazak Britanije u Europsku zajednicu: izvješće o pregovorima 1970-1972*. London: Frank Cass, 2000
7. THATCHER M. (2004.) *Državničko umijeće, strategije za svijet koji se mijenja*, Zagreb Školska knjiga
8. THATHCER M. (1993.) *The Downing Street Years*, London: Harper Collins.
9. YOUNG J. W. (2000.) *Britain and European Unity 1945-1999*, New York: St. Martin's Press

Popis članaka i publikacija

1. Apostolova V. (2017.) *General Election 2017: results and analysis*, dostupno na: <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7979> (Pristupljeno: 02.09.2017.)
2. BBC (2016.) <http://www.bbc.com/news/uk-politics-36701855> (Pristupljeno: 28.06.2017.)
3. Chowla S., Quaglietti L., and Łukasz R. (2014.) *How have world shocks affected the UK economy?* Dostupno na: <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/quarterlybulletin/2014/qb14q206.pdf> (Pristupljeno: 12.09.2017.)
4. Chung H. L. (2011.) *The UK's negotiation of its EU budget rebate. PhD thesis.* Dostupno na: <http://theses.gla.ac.uk/3213/1/2012LeeCHPhD.pdf> (Pristupljeno: 09.08.2017.)
5. Coleman C. (2016.) *Schengen Agreement: A Short History*, London, dostupno na: <https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwj1id7c3YjWAhVHcRQKHUwACfIQFgglMAA&url=http%3A%2F%2Fresearchbriefings.files.parliament.uk%2Fdocuments%2FLLN-2016-0013%2FLLN-2016-0013.pdf&usq=AFQjCNFLi-A-b64DORDfixCy1kATglOrQg> (Pristupljeno: 21.06.2017.)
6. CNN (2016.) David Cameron's resignation speech in full: <http://edition.cnn.com/2016/06/24/europe/david-cameron-full-resignation-speech/index.html> (Pristupljeno: 27.07.2017.)
7. Downing E. (2016.) *EU Referendum: Impact on UK Agriculture Policy*, London, dostupno na: <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7602/CBP-7602.pdf>. (Pristupljeno: 26.06.2017.)
8. Dury H. (n.d.) *Black Wednesday*, London, dostupno na: https://is.muni.cz/el/1456/podzim2011/MPF_AFIN/um/27608616/27608949/Black_Wednesday.pdf (Pristupljeno: 22.06.2017.)
9. Europska Komisija (2017.) Article 50 of the Treaty on European Union – Q&A, dostupno na: [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-17-648_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-648_en.htm) (Pristupljeno: 29.06.2017.)
10. Europska Komisija (2017.) Article 50 TEU: Withdrawal of a Member State from the EU, dostupno na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577971/EPRS BR I\(2016\)577971_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577971/EPRS_BR I(2016)577971_EN.pdf) (Pristupljeno: 25.07.2017.)

11. Europska Komisija (2017.) State of play of Article 50 negotiations with the United Kingdom, dostupno na: [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-17-2001_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-2001_en.htm) (Pristupljeno: 08.07.2017.)
12. Europski Parlament (2016.) Outcome of the European Council of 18-19 February 2016, dostupno na: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573303/EPRS_BR1%282016%29573303_EN.pdf (Pristupljeno: 01.07.2017.)
13. Europski Parlament (2016.) The UK's 'new settlement' in the European Union, dostupno na: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/577983/EPRS_IDA%282016%29577983_EN.pdf (Pristupljeno: 07.07.2017.)
14. Foreign and Commonwealth (2015.) Office European Union Referendum Bill, dostupno na: <https://publications.parliament.uk/pa/bills/cbill/2015-2016/0002/16002.pdf> (Pristupljeno: 11.06.2017.)
15. Global Counsel (2015.) BREXIT: the impact on the UK and the EU, dostupno na: https://www.global-counsel.co.uk/sites/default/files/special-reports/downloads/Global%20Counsel_Impact_of_Brexit.pdf (Pristupljeno: 12.06.2017.)
16. Hancox E. (2014.) *Constitutional change through euro crisis law: United Kingdom*, London, dostupno na: <http://eurocrisislaw.eui.eu/country/uk/topic/fiscal-compact/> (Pristupljeno: 28.07.2017.)
17. Independent (2016.) Tory leadership election: Andrea Leadsom or Theresa May will be Britain's second female Prime Minister, dostupno na: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/tory-leadership-election-andrea-leadsom-theresa-may-michael-gove-conservative-next-prime-minister-a7125406.html> (Pristupljeno: 05.06.2017.)
18. Khushal Murkens J. E. (2016.) *Democracy as the Legitimizing Condition in the UK Constitution*, dostupno na: <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=146002104002005127083104064009000070025064030044042017106100127010070108076112118103032028118024058098026089108091002086093113007052057093054028106126007109025075030045040113112022069023078082104088094004090027080087122122113028072007126118126098002&EXT=pdf> (Pristupljeno: 13.06.2017.)
19. Keep M. (2017.) *The UK's contribution to the EU Budget*, London, dostupno na: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:q-4PeH17FpQJ:researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7886/CBP-7886.pdf+%&cd=3&hl=hr&ct=clnk&gl=hr&client=opera> (Pristupljeno: 03.09.2017.)

20. London School of Economics and Political Science (2017.) *Foreign direct investment will remain robust post-Brexit*, London, dostupno na: <http://blogs.lse.ac.uk/brexit/2017/03/20/foreign-direct-investment-will-remain-robust-post-brexit/> (Pristupljeno: 12.08.2017.)
21. Loughborough University (2016.) *The UK Independence Party, populism and the British news media: competition, collaboration or containment?* Dostupno na: <https://dspace.lboro.ac.uk/dspace-jspui/bitstream/2134/21442/3/Revised%20UKIP%20EJC.pdf> (Pristupljeno: 26.08.2017.)
22. Miller V. (2016.) *EU reform negotiations: what's going on?* London, dostupno na: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jSmJK0hhgGcJ:researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7311/CBP-7311.pdf+&cd=1&hl=hr&ct=clnk&gl=hr&client=opera> (Pristupljeno: 01.09.2017.)
23. Miller V. (2015.) *The 1974-75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum*, London, dostupno na: <https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwi3xpiXv4jWAhXKPhQKHWw4BfMQFgglMAA&url=http%3A%2F%2Fresearchbriefings.files.parliament.uk%2Fdocuments%2FCBP-7253%2FCBP-7253.pdf&usq=AFQjCNG1Zz2qsCWE0lf-WYCn29NcE-o5Q> (Pristupljeno: 05.09.2017.)
24. Miller V. (2016.) *UK's EU reform negotiations: the Tusk package*, London, dostupno na: http://slogdevelworker.temera.it/uks_eu_reform_negotiations_the_tusk_package.pdf. (Pristupljeno: 14.09.2017.)
25. Panos C. A. (2000.) *Convergence, the Maastricht Criteria, and Their Benefits*, dostupno na: <http://www2.econ.iastate.edu/classes/econ353/tesfatsion/MaastrichtConvergenceCriteria.Afxentiou.pdf> (Pristupljeno: 27.08.2017.)
26. Scholefield A. (2002.) *Why Britain will not join the single currency*, London: *Futurus*, dostupno na: http://www.futurus-thinktank.com/uploads/3/4/5/7/34574207/why_britain_will_not_join_the_single_currency.pdf (Pristupljeno: 18.05.2017.)
27. Springford J., i Tilford S., (2014.) *The Great British trade-off The impact of leaving the EU on the UK's trade and investment*, dostupno na: http://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2014/pb_britishtrade_16jan14-8285.pdf (Pristupljeno: 04.06.2017.)
28. The Electoral Commission (2016.), dostupno na: <https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information> (Pristupljeno: 28.08.2017.)

29. The guardian (2016.) David Cameron resigns after UK votes to leave European Union, dostupno na: <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/24/david-cameron-resigns-after-uk-votes-to-leave-european-union> (Pristupljeno: 12.08.2017.)
30. The Labour Party Manifesto: October, 1974., dostupno na <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/lab74oct.htm> (Pristupljeno: 19.09.2017.)
31. University of Liverpool (n.d.) *The financial crisis of 2007/2008 and its impact on the UK and other economies*, Liverpool, dostupno na: <http://archive.learnhigher.ac.uk/resources/files/business%20comm%20awareness/The%20Financial%20Crisis%20and%20its%20Impact%20on%20the%20UK%20and%20other%20Economies.pdf> (Pristupljeno: 07.09.2017.)
32. Wadsworth J., Dhingra S., Ottaviano G., and Van Reenen J. (2016.) *Brexit and the Impact of Immigration on the UK*, London, dostupno na: <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit05.pdf> (Pristupljeno: 19.07.2017.)
33. Ward M. (2017.) *Statistics on UK-EU trade*, London, dostupno na: <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7851> (Pristupljeno: 02.09.2017.)
34. Winston Churchill, speech delivered at the University of Zurich, 19 September 1946 <https://rm.coe.int/16806981f3> (Pristupljeno: 07.08.2017.)
35. World Economic Forum (2015.) *The Global Competitiveness Report 2016-2017* <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/> (Pristupljeno: 19.08.2017.)
36. 1992 Conservative Party General Election Manifesto "The Best Future for Britain": <http://www.conservativemanifesto.com/1992/1992-conservative-manifesto.shtml> (Pristupljeno: 12.06.2017.)

Popis tablica i grafova i slika

Popis tablica

Tablica 1. Očekivana proračunska neto pozicija u 1978, u milijunima – valuta GBP.	14
Tablica 2. Rezultati referenduma o ostajanju u Europskoj ekonomskoj zajednici.....	18
Tablica 3. Prosječne carinske stope EU-a prema vrsti proizvoda u 2014. godini	54
Tablica 4. Udio imigranata u radno sposobnom stanovništvu UK-a u dobi od 16-64 godine	58
Tablica 5. Alokacija bespovratnih sredstava ZPP-a za 2014.-2020. razdoblje (€ milijuni)	62
Tablica 6. Doprinosi i primanja UK-a iz proračuna EU za razdoblje 2011.-2017. (cijene su izražene u milijardama funti)	71
Tablica 7. Rezultati glasovanja na referendumu iz 2016. godine	77
Tablica 8. Rezultati prema državama u sastavu UK-a	79
Tablica 9. Rezultati referenduma u velikim gradovima.....	80
Tablica 10. Rezultati u 30 najvećih gradova nasuprot ostalim glasačkim područjima	81

Popis slika

Slika 1. Rezultati glasovanja u svih 382 glasačka područja	78

Popis grafikona

Grafikon 1. Neto plaćanja UK-a u proračun EU-a.....	21
Grafikon 2. Proračunski deficit Ujedinjenog Kraljevstva za razdoblje od 2012.-2016. godine u %	31

Grafikon 3. Udio javnog duga u proračunu Ujedinjenog Kraljevstva za razdoblje od 2012.-2014. godine	32
Grafikon 4. Godišnji rast stope inflacije u UK za razdoblje od 2007-2016. godine. u %.....	33
Grafikon 5. UKIP - rezultati na parlamentarnim izborima od 1997. do 2017. godine	34
Grafikon 6. UKIP - broj glasova za Europski Parlament za razdoblje od 1994.-2014. godine	35
Grafikon 7. Godišnji rast BDP-a u UK za razdoblje od 2000.-2016. godine u %	39
Grafikon 8. Trgovina UK-a sa EU i ostalim državama u 2016. godini u milijardama funti	53
Grafikon 9. Trgovina robama i uslugama UK-a sa EU i odabranim zemljama EU, od 1999. – 2015. godine u milijunima funti	55
Grafikon 10. Trgovina robama i uslugama UK-a s odabranim zemljama, od 1999. do 2015. godine u milijunima funti	57
Grafikon 11. Nacionalnost imigranata iz država Europske unije, 2015. godina.....	60
Grafikon 12. Broj direktnih stranih investicija u odabranim državama za razdoblje od 2007.-2016. godine	69
Grafikon 13. Broj radnih mjesta stvorenih od direktnih stranih investicija u odabranim državama za razdoblje od 2007.-2016. godine.	70
Grafikon 14. Ukupna alokacija ESF i EFRR fondova po regijama UK-a (u milijunima eura)	73
Grafikon 15. Ukupna alokacija ESF i EFRR fondova po državama sastavnicama UK-a u milijunima eura	74
Grafikon 16. Alokacija ESF I EFRR fondova po regiji/po glavi stanovnika, UK prosjek (UK=100), za razdoblje 2014.-2020.....	75

Sažetak

Nakon završetka Drugog svjetskog rata Europa koja je najviše pogođena ratnim razaranjima i gubicima krenula se obnavljati uz vanjsku pomoć SAD-a odnosno kroz „Marshallov Plan“ kako bi se stalo na kraj ratovima na europskom kontinentu te u konačnici osnovala Europske integracije. Neuspješni pokušaji nametanja svojih političkih i ekonomskih programa rezultirali su stvaranjem Europske ekonomske zajednice bez UK-a. Države unutar Zajednice ostvarivale su veće stope rasta gospodarstva, a UK je nakon dvije odbijenice 1973. godine ušao u Zajednicu.

Nakon ulaska u Zajednicu, UK je za sebe osigurao mnoge pogodnosti: očuvanje funte kao nacionalne valute, dobivanje rabata iz EU proračuna, odbijanje Schengenske pravne stečevine i izuzimanje od dublje integracije. Takav odnos u konačnici je rezultirao referendumom o ostajanju u Europskoj uniji, a građani UK-a su tijesnom većinom odlučili se za izlazak iz Unije.

U započetim pregovorima UK će morati ispregovarati uvjete izlaska te nove trgovinske sporazume s Unijom i ostatkom svijeta. Ako ne dođe do produžena pregovora o izlasku, UK će 29. ožujka 2019. godine prestati biti članicom EU-a.

Ključne riječi: EEZ, Ujedinjeno Kraljevstvo, pregovori, Europska unija, referendum, Brexit.

Summary

After the end of World War II, Europe started to renew its economy with the US mediation through the "Marshall Plan". The plan was to end the war on the European continent and ultimately create European integrations. Unsuccessful attempts to impose their political and economic programs resulted in the creation of the ECC without UK. The countries within the Community had higher rates of growth in the economy, and the UK finally joined the Community in 1973. in its third attempt.

After joining the UK, the UK has provided many benefits for itself. The most important benefits were Preserving the pound as a national currency, retaining rebate after each year, rejecting the Schengen agreement and exempting from deeper integration. Such a relationship ultimately resulted in a referendum on EU retention, and UK citizens decided to leave the Union.

In the on-going negotiations, the UK will have to negotiate the terms of new trade agreement with the Union and the rest of the world. If the negotiations do not extend, the UK will cease to be an EU member on March 29, 2019.

Keywords: European Economic Community, United Kingdom, negotiations, European union, referendum, Brexit.